

VYTAUTO
DIDŽIOJO
KARO
MUZIEJUS
2007 METAIS

VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJUS

VYTAUTO DIDŽIOJO
KARO MUZIEJUS
2007 METAIS

ALMANACHAS

KAUNAS 2008

UDK 355:069(474.5)

Vi322

REDAKCIŅĒ KOLEGIJA:

Atsakingasis redaktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis, direktorius.

Redakcinės kolegijos nariai:

Rimas Banaitis, mokslinis sekretorius,

Eduardas Brusokas, LDK karybos istorijos skyriaus vedėjas,

doc. dr. Steponas Gečas, direktoriaus pavaduotojas,

Janina Karosevičiūtė, vyr. fondų saugotoja,

Dalė Naujalienė, Karybos istorijos (1795–1940) skyriaus vedėja,

Algirdas Markūnas, Naujausiųjų laikų karybos istorijos skyriaus vedėjas,

Arvydas Pociūnas, direktoriaus pavaduotojas,

Regina Rajeckienė, Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja,

Kristina Rickevičiūtė, Archeologijos skyriaus vedėja.

Kalbos redaktorius Žilvinas Tamošaitis

Fotografai: Liudvikas Žiemys, Artūras Užgalis

Dizainerė Vaiva Šimonienė

ISBN 978-609-412-000-8

© Krašto apsaugos ministerija, 2008

© Vytauto Didžiojo karo muziejus, 2008

TURINYS

KOVŲ VARPAMS – 70 METŲ. <i>Dr. Steponas Gečas</i>	5
VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJUJE. <i>Stasys Raštikis</i>	17
SVIEDINYS, PASKELBĖS LIETUVOS ARTILERIJOS ATGIMIMĄ. <i>Arvydas Pociūnas</i>	49
LIETUVOS KARIUOMENĖS (1918–1940) LENGVASIS KULKOSVAIDIS ZB v.z./26. <i>Arvydas Pociūnas</i>	56
MUZIEJININKAS IŠ PAŠAUKIMO. <i>Dr. Steponas Gečas</i>	61
PAPRASTO ŽMOGAUS KILNŪS DARBAI. <i>Dr. Steponas Gečas</i>	65
VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJAUS KONSERVATORIŲ- RESTAURATORIŲ VEIKLA. <i>Ona Ramoskienė</i>	68
VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJAUS BIBLIOTEKA. <i>Kristina Čepkauskienė, dr. Steponas Gečas</i>	90
NAUJOJI EKSPozICIJA „LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA (1918–1940)“. <i>Audronė Veilentienė</i>	95
2007 METŲ PARODOS	99
RETI VDKM EKSPONATAI	139
VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJAUS EKSPONATAI, LAIKINAI PASKOLINTI KITOMS INSTITUCIJOMS. <i>Janina Karosevičiūtė</i>	153
2007 METŲ MUZIEJAUS LEIDINIAI	158
VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJAUS 2007 METŲ KRONIKA	163

KOVŲ VARPAMS – 70 METŲ

Dr. Steponas Gečas

Jau kelis dešimtmečius neatskiriama Kauno kultūrinio gyvenimo dalimi yra tapusi Vytauto Didžiojo karo muziejaus bokšto varpų muzika. Šių varpų istorija glaudžiai susijusi ne tik su Kauno kultūros raida, bet ir su Lietuvos politinėmis permainomis. 2007 m. vasarą suėjo 70 metų, kai muziejaus bokšte buvo sumontuotas karilionas.

Po Pirmojo pasaulinio karo Lietuvos katalikų bažnyčiose varpų beveik neliko – juos nukabino rusų kareiviai, o ko nespėjo šie – išsigabeno kaizerininkai. Paskelbus Lietuvos Nepriklausomybę, 1920 m. liepos 12 d. su Sovietų Rusija buvo pasirašyta Taikos sutartis. Pagal šią sutartį kai kurie dar nesunaikinti varpai buvo grąžinti Lietuvai. Krašto apsaugos ministerijos ir muziejaus vadovybei pasitarus su specialistais ir inžinieriais, buvo atrinkta dešimt varpų. Devyni buvo įkelti į ką tik įkurto Karo muziejaus bokštą (bu-

vusios cerkvės varpinę).

Kompozitoriaus Aleksandro Kačanausko prisiminimus pateikia duktė A. Kačanauskaitė-Zaborienė:

„Generolas Nagevičius panorą, kad Lietuvoj, kaip ir kituose kraštuose, būtų bent vienoj vietoj – laikinojoje Lietuvos sostinėj – Kaune Karo muziejaus bokšte įtaisyta Varpų muzika. Tas padaryti yra nesunku, kai yra daug tinkamų varpų. Bet pas mus jų yra nedaug ir neatitinka savo kokybe. Todėl gen. Nagevičius pakonsultuoti pakvietė iš Vokietijos Liubeko miesto varpų dirbtuvės direktorių. Paašikėjo, kad nedaug buvo galima suderinti – skirtingi garsai. Parinkti tinkamesniems varpams buvo sudaryta komisija, į kurią pakviesti V. Žadeika, J. Žilevičius ir J. Kelpša. Jie visi drauge su Liubeko direktoriumi negalėjo parinkti tinkamus varpus. Tuomet gen. V. Nagevičius atsiuntė man telegramą – ateiti į pagalbą parinkti tinkamus varpus. 1921 m. Karo muziejaus sodelio bokšte suderinau 9 varpus, tuo būdu valstybei sutaupydamas 30 000 markių, nes pagal specialisto, pakviesto iš Vokietijos, paskaičiavimą, jų suderinimas Vokietijoje tiek būtų kainavęs.

J. Žilevičius „Muzikos almanache“ 1924 m. apie šį mano darbą taip atsiliepia: „Negalima nepaminėti A. Kačanausko nuopelnų varpų derinimo darbe. Tasai darbas buvo toks sunkus, jog tegalėjo būti taip gerai, kaip šiandien matome, atliktas tik nepaprasto pasišventimo, ištvėrmės, stiprių nervų ir, be to, gilaus ir sąmoningo muziko pasišventimo dėka.“

Pradžioje (...) man teko susirinkusiems žmonėms paskambinti. Skambinau lietuvių liaudies dainas „Močiute mano“, „Sėjau rūtą, sėjau mėtą“, „Ant kalno karklai siūbavo“, „Oi, rūta, rūta“¹.

Taigi kompozitoriui A. Kačanauskui suderinus devynis varpus ir pritaikius atitinkamą mechanizmą – besisukantį būgną, buvo galima išgauti dvi melodijas. Lygiai 12 valandą kauniečiai ir miesto svečiai išgirdavo darnų skambesį. Įsiklausęs nesunkiai pagaudavai Tautos himno ir giesmės „Marija, Marija“ melodijas.

Dešimtas, pats sunkiausias, 3334 kg sveriantis varpas iš čia pat buvusios 111-ojo Dono pėstininkų pulko cerkvės buvo panaudotas laikrodžio valandoms mušti. Kartu su Laisvės varpu 1937 m. jis buvo perkeltas į dabartinį muziejaus bokštą. Senąjį bokštą nugriovus, A. Kačanausko suderinti devyni varpai buvo atiduoti Apytalaukės, Leno, Šventybrasčio, Baisogalos, Antalieptės bažnyčioms, Kauno stačiatikių cerkvei. Melodijas grojęs pusautomatis varpų muzikos mechanizmas buvo pasiūlytas Šiaulių miestui, tačiau burmistrui J. Sondeckiui atsakius, o kanauninkui Feliksui Kapočiui paprašius,

¹ A. Kačanauskaitės laiškas – prisiminimai apie tėvą (1955). Iš S. Gečo asmeninio archyvo.

1942 m. jis buvo perleistas tik ką pastatytai naujai Prisikėlimo bažnyčiai². Kur mechanizmas vėliau pradingo, sužinoti nepavyko.

Pastačius muziejaus naujuosius rūmus ir bokštą (archit. V. Dubeneckis, K. Kriščiukaitis, K. Reisonas), susirūpinta ir nauju bokšto varpų ansambliu – karilionu. Muziejaus vadovybė į pasitarimą sukvietė grupę kompozitorių ir atlikėjų: Stasį Šimkų, Aleksandrą Kačanauską, Vincą Bacevičių, Juozą Bendorių, Kazimierą Viktorą Banaitį, Aleksandrą Žadeiką, Juozą Tallat Kelpšą, Karo muziejaus vyriausiąjį kapelmeisterį Emeriką Gailevičių. Nutarta įsigyti patį moderniausią 28 varpų karilioną. Karo muziejaus įgaliotas kompozitorius Juozas Tallat Kelpša 1934 m. antroje pusėje apsilankė garsiausiose Belgijos, Prancūzijos ir Vokietijos varpų liejyklose. Pigiausią ir tinkamiausią pasiūlymą muziejui pateikė belgų firma „Marcel Michiels“, esanti Tournio miestelyje netoli Briuselio. Ji už 1 kg varpų svorio prašė 5 litų (prancūzai – 8 litų, vokiečiai – dar daugiau).

1934 m. gruodžio 29 d. muziejaus viršininkas gen. ltn. V. Nagevičius ir kompozitorius J. Tallat Kelpša raštu kreipiasi į ministrą pirmininką Juozą Tūbelį ir paprašo paramos. Nurodoma, jog varpų ir įrangos (volo, plaktukų, klaviatūros) gamyba ir atgabenimas kainuotų apie 28 310 litų³.

Žinodami premjerą esant labai taupaus būdo, autoriai įtikinėja, kad „išlaidų dalis galėtų būti padengta pinigais parduodant senuosius varpus bažnyčioms ar cerkvėms (apie 8000 litų), likusioji suma (...) – įvežant į Belgiją Lietuvos žemės ūkio produktus“⁴.

Vyriausybei pritarus, 1935 m. balandžio 8 d. su minėta firma buvo pasirašyta varpų gamybos, sumontavimo ir suderinimo sutartis. Vėliau, 1935 m. spalio 17 d. sutartimi, varpų skaičius išaugo iki 35.

Kol varpai buvo pagaminti ir atgabenti į Kauną, prabėgo daugiau nei dveji metai.

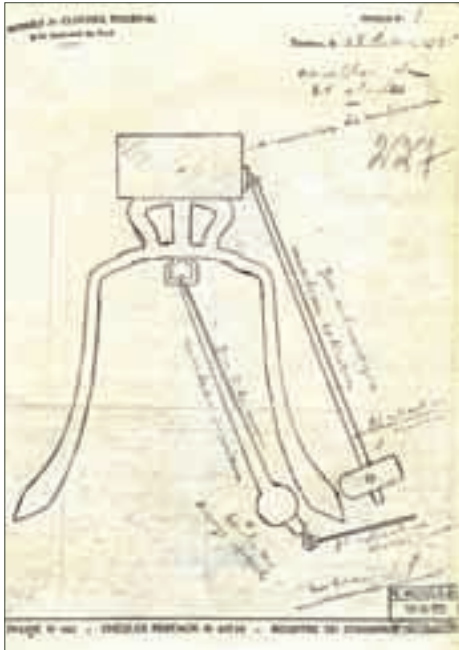
Čia neįmanoma pateikti visų Lietuvos centriniame valstybės archyve (LCVA) saugomų Vytauto Didžiojo karo muziejaus ir Belgijos įstaigų bei valstybinių institucijų raštų, telegramų, bylinėjimosi dokumentų. Paminėsime tik kelias naujųjų varpų įsigijimo, atgabenimo ir montavimo peripetijas.

Nors varpai buvo baigti gaminti jau 1935 m. viduryje, tačiau birželio 18 d. firmos savininkas M. Michelsas Lietuvos atstovui (Charg d’Affaires) Belgijoje rašo, kad liejant varpus sprogo katilas ir didesnė bronzos dalis

² F. Kapočiaus prašymas ir patvirtinimas apie gautą mechanizmą // LCVA, f. R-423, ap., b. 1, l. 72.

³ LCVA, f. 1764, ap. 1, b. 196, l. 39 a. p.

⁴ Ten pat.

Kariliono varpo brėžinys

buvo išlaistyta, todėl darbai vėluos 4–6 savaites⁵. Pradėjus lieti iš naujo, paaiškėjo, kad dalis varpų pagaminta nekokybiškai. Lapkričio 14 d. J. Tallat Kelpša iš Briuselio V. Nagevičių informuoja, kad karilione surasta net 30 įvairių trūkumų. Dažniausiai nurodoma akordų nedarnumas, reikalavimų neatitinkantys tonai⁶. Lapkričio 28 d. V. Nagevičius laiške Lietuvos atstovui Belgijoje V. Gyliui nurodo kartu su J. Tallat Kelpša ir kitais specialistais atlikti išsamią varpų ekspertizę ir jį informuoti.

Tuo metu Briuselyje vykusioje tarptautinėje parodoje varpus demonstravo Strasbūro gamykla „Ungezer horbogerie Strasbourg“. Neradus galimybių varpus nulieti iš

naujo, buvo planuojama pradėti derybas su prancūzais, iš belgų išsireikalaujant padengti sutarties netesybų nuostolius.

Po kelių dienų J. Tallat Kelpša V. Nagevičiui telegrama praneša: „Varpai blogi, priimti atsisakau, prašau leisti derybas. Tamstos parodoj girdėta kaina panaši.“⁷

1935 m. lapkričio 23 d. J. Tallat Kelpša apsilankė parodoje ir tarėsi su Strasbūro atstovais. Karo muziejaus viršininką jis telegrama informavo, kad „varpai priimtini, todėl juos užplombavau, tačiau jei Kaunas iki gruodžio 3 d. (...) atsisakys, tai minimus varpus pirks St. Gil (Briuselio priemiestis – S. G.). Kaunui suteikta pirmenybė. Jei pirkimas neįvyks, jie plombas nuims“⁸.

Su Strasbūro firma buvo pradėtos derybos. Susitarta brangiau – už 159 500 Belgijos frankų (apie 32 000 Lt), neįskaičiuojant pervežimo muitų, montavimo darbų. Prancūzai dar buvo įsipareigoję gen. V. Nagevičiaus kabinete arba raštinėje pastatyti pianiną.

Lietuviams pareiškus, jog belgų liejyklos paslaugų atsisakoma, M. Mi-

⁵ Ten pat, l. 70.

⁶ Ten pat, l. 420 a.

⁷ Ten pat.

⁸ Ten pat, l. 110.

chello firma parodė ambicijas ir Karo muziejui iškėlė bylą. Byla turėjo būti nagrinėjama 1936 m. sausio 26 d., bet buvo nukelta į kovo 25 d. Vytauto Didžiojo karo muziejaus reikalų ginti buvo pasamdytas belgų advokatas Polis Strujė (Paul Struye). Derybas su Strasbūro gamykla teko stabdyti.

Dar prieš pirmąjį teismo posėdį J. Tallat Kelpša V. Nagevičiui rašė: „*Mes turime daugiau šansų bylą išlošti negu pralošti.*“⁹

Kurį laiką tarp šalių nebuvo palaikomi jokie ryšiai. Advokatai patarė laiškus belgų firmai siųsti apdraustus, bet be voko, nes „*jie gali išsiginti (...) gavę tik voką, bet laiško ten nebuvo*“¹⁰.

Pagaliau 1936 m. kovo 26 d. Lietuvos atstovas V. Gylis V. Nagevičiui praneša, kad bylos nagrinėjimas baigtas ir sprendimo laukiama po 4 savaičių, tačiau gegužės 6-osios laiške rašo: „*Belgų teismų procedūra yra kitokia negu pas mus ir jų „kanceliarčina“ yra kur kas bjaurėsnė.*“¹¹

Laikas bėgo. Teismas nepadarė abiem pusėms priimtinos išvados. Su naujaisiais rangovais iš Strasbūro derybos nutrūko.

Belgų firma jau mandagesniu tonu pranešė išbrokuotus varpus nulejusi iš naujo. 1936 m. birželio pradžioje į Briuselį vėl komandiruojamas Karo muziejaus dirigentas kompozitorius J. Tallat Kelpša. Lietuvos atstovybės Belgijoje rūpesčiu sudaryta trijų ekspertų komisija. Džefas Deninas (Jef Denyn), Leonas Henris (Leon Henry) ir Fernandas Redo (Fernand Redoute) nustatė, kad pataisius 14 varpų karilionas geras.

Įdomus 1936 m. rugsėjo 10 d. Karo muziejaus tarybos posėdžio protokolas, kuriame daroma išvada, jog pusantrų metų trukusią bylą geriau nutraukti. Kiek pasiožiavusios, abi pusės sutaria reikalą užbaigti be teismų. Spalio 10 d. rašte Lietuvos atstovas V. Nagevičių informuoja, kad naujoji ekspertizė karilioną pripažino tinkamą, tad laukiama muziejaus nurodymo.

1936 m. spalio 30 d. Krašto apsaugos ministerijai V. Nagevičius praneša, kad belgų firma pagal sutartį šiomis dienomis išsiunčia 35 varpus. Buvo susitarta su „Maisto“ akcine bendrove dėl siuntos pargabenimo iš Antverpeno uosto. Kartu su varpais turėjo būti parvežta ir Paryžiuje ką tik įsigyta J. Stykos 24 kv. m drobė „Vytauto priesaika“. Tačiau belgai ir vėl uždelsė – ši kartą varpus pakuodami ir gabendami į Antverpeno uostą.

Taip atėjo 1937-ieji. V. Nagevičius su nerimu vos ne kasdien rašo į Briuselį V. Gyliui. Sausio 5 ir 6 d. Karo muziejaus viršininkas Lietuvos atstovo prašo instrukcijų dėl galimybės už termino nesilaikymą firmą „Marcel

⁹ Ten pat, l. 128–132.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Ten pat, l. 230.

Michiels“ paduoti į teismą. Štai sausio 9-osios laiško ištrauka: „*Prisipažįstu, kad visai nesuprantu firmos Michiels tikslų atidedant varpų siuntimą į Kauną. Įbridę į šią nemalonę su pusėtinai garbinga firma turime kentėti iki galo ir kaip nors (...) tą nelaimingą varpų muziką iškrapštyti iš fabriko. Kelti bylą dėl pavėlavimo, reikštų karo muziejui daryti naujas išlaidas advokatui (...). Aišku, kad vasario 16 d. varpų neįrengsime, kas labai apgailėtina.*“¹²

Gavęs pranešimą, jog sausio 20 d. varpus ruošiamasi krauti į laivą (vėliau pasirodė, kad tai buvo klaidinga žinia), V. Nagevičius, dėkodamas už operatyvią informaciją, ironizuoja, „*kad tik firma ir ši kartą nepameluotų ir tikrai šio mėnesio 20 d. galėtų išplaukti iš Antverpeno ir (...) kad pakeliui kur nors varpai nenuskęstų*“¹³, bei nepraranda vilties varpų muziką įrengti iki vasario 16 d.

1937 m. sausio 25 d. belgų firma transporto kompanijai nurodė krauti krovinį tik su sąlyga, kad muziejus firmai sumokės ketvirtadalį varpų kainos ir gražins banko garantiją. Tačiau Lietuvos pasiuntinybė per advokatą P. Struję įteikė firmai ultimatumą ir pagrasino nutrauksianti sutartį bei reikalaujanti padengti nuostolius. Pabūgusi naujų nemalonumų, M. Michelso liejykla šių reikalavimų atsisakė.

Pagaliau 1937 m. vasario 6 d. „Maisto“ bendrovės laivas su varpais prisišvartavo Klaipėdoje. Priimti krovinio V. Nagevičius delegavo administratorių mjr. P. Šestakauską ir kompozitorių J. Tallat Kelpšą.

Bet tuo vargai dėl kariliono nesibaigė. Belgai vilkino varpus sumontuoti. Susirašinėjimas tarp firmos „Marcel Michiels“, Lietuvos atstovybės Belgijoje vadovo V. Gylio, Karo muziejaus, oficialių Lietuvos ir Belgijos įstaigų tęsėsi dar pusę metų.

1937 m. kovo 4 d. laiške V. Gyliui V. Nagevičius rašo: „*Nejaugi Belgijos piliečiai toliau savęs nieko nemato, kad su niekuo nesiskaito. Jau tiek nusileidimų (nuolaidų – S. G.) padariau ir dar jiems nepakanka. Firmos ty-lėjimas iššaukė manyje nepaprastą pasipiktinimą.*“¹⁴ Toliau muziejaus vadovas prašo firmą įspėti, kad jei iki kovo 15 d. varpai nebus pradėti montuoti, bus sumontuota be belgų jų firmos sąskaita.

V. Gylys 1937 m. vasario 11 d. laiške V. Nagevičiui paragino muziejininkus, nelaukiant belgų firmos atstovų, varpus įkelti į bokštą. Gegužės 8 d. telegramoje į Kauną jis piktinasi belgų nerangumu: „*Nerandu žodžių atpasakoti mano pasipiktinimą Michielso delsimu vykti Lietuvon.*“¹⁵

¹² Ten pat, l. 285.

¹³ Ten pat, l. 286.

¹⁴ Ten pat, l. 303.

¹⁵ Ten pat, l. 313.

Nors varpų problemos stengtasi neafišuoti, dėl jų liedinimo, atgabenimo ir sumontavimo delsimo visuomenėje pradėjo skliti įvairūs gandai, belgų adresu spaudoje pasirodė kandžių užuominų. V. Gylis per advokatą P. Struję tarėsi dėl galimybės iškelti naują bylą ir už delsimą prisiteisti nuostolius. Lietuvos atstovas Belgijoje per Tourno miesto prekybos rūmus firmai ultimatyviai pranešė, kad neatvykus montuoti iki birželio 7 d., bus keliamas nauja byla.

Pabūgę naujų nemalonumų, belgai pagaliau sukruto ir atsisakė anksčiau reikštų pretenzijų. 1937 m. birželio viduryje į Kauną atvyko trijų žmonių brigada, vadovaujama paties savininko M. Michelso. Birželio 17 d. muziejaus vadovybė kreipėsi į Vidaus reikalų ministeriją prašydama nemokamai išduoti laikinus darbo leidimus Belgijos piliečiams Marčalui Michelsui, Leonui Vanri ir Emiliui Kvyreksui¹⁶.

¹⁶ Ten pat, l. 322.

Prie kariliono (iš kairės): kompozitorius Stasys Šimkus ir kariliono montavimo specialistų grupė iš Belgijos. 1937 m. birželis

Montuotojai atsivežė 132 kg įvairių montavimui reikalingų detalių – laidų, jungimo elementų ir pan.

Montavimo darbai truko kiek ilgiau nei dvi savaites. Pagaliau 1937 m. liepos 2 d. speciali komisija, susidedanti iš pirmininko plk. inž. Juozo Šimoliūno ir narių: kompozitoriaus Stasio Šimkaus, kompozitoriaus orkestro kapelmeisterio Emeriko Gailevičiaus, j. ltn. Viktoro Ražaičio, Karo muziejaus atstovo mjr. Petro Šestakausko, dalyvaujant Valstybės kontrolės generaliniam sekretoriui, Krašto apsaugos revizijos departamento direktoriui Jonui Mašiotui, apžiūrėjo sumontuotą 35 varpų karilioną ir nutarė, kad jis suderintas patenkinamai ir yra priimtinas¹⁷.

Dar 1937 m. vasario 15 d., Nepriklausomybės 19-ųjų metinių išvakarėse, vos atgabenus varpus, Karo muziejaus kolegija – ats. brg. gen. Julius Čaplikas, brg. gen. Klemensas Popeliučka, plk. Kazys Navakas, plk. inž. Antanas Gustaitis, Generalinio štabo plk. Stasys Zaskevičius, plk. Juozas Šarauskas – ir atskira V. Nagevičiaus sudaryta komisija – kompozitoriai Stasys Šimkus, Juozas Tallat Kelpša, Aleksandras Kačanauskas, rašytojai Liudas Gira, Kazys Inčiūra, kunigas Mykolas Vaitkus, plk. Juozas Šarauskas, plk. ltn. Jonas Sližys, mjr. Petras Šestakauskas ir dim. aviac. kpt. Simas Stanaitis – specialiu aktu varpus pavadino Kovų varpais. Tuo pačiu aktu buvo papildytas Muziejaus statuto pirmasis straipsnis ir 1-asis varpas gavo Vilniaus, 2-asis – Klaipėdos, 3-iasis – Kėdainių, 6-asis – Radviliškio, 8-asis – Seinų-Augustavo, 9-asis – Širvintų-Giedraičių, 12-asis – Vilniaus kovotojo, 15-asis – Gedimino, 17-asis – Vytautėno, 26-asis – Gudo kario, 27-asis – Aviatoriaus, 33-iasis – Ulono Birutiečio ir t. t. vardus.

Karilioną sumontavus ir priėmus, 1937 m. rugsėjo 8 d. (tą dieną būdavo švenčiama Tautos šventė) muziejaus kolegija ir atnaujinta komisija, į kurią dar buvo įtraukti ats. plk. Petras Gužas, plk. ltn. Vytautas Augustauskas ir ats. mjr. Petras Ruseckas, nauju aktu ir savo parašais patvirtino Kovų varpams suteiktus vardus.

Vasario 15 d. aktas baigiamas žodžiais: „(...) *neužmirškite, neužmirškite, lietuviai, švento atminimo tų, kurie garbingai žuvo dėl Tėvynės, žuvo, kad Jūs laisvai gyventumėte. Jie – KOVŲ VARPŲ žuvusiųjų vardu visada mums primins, kad mes, lietuvių tauta, „Amžius budėję, laisvę laimėjome“ per aukas ir pasišventimą ir kad tą mūsų laisvę išsaugoti Tautos ateičiai galėsime irgi tik aukomis ir pasišventimu.*“¹⁸

Rugsėjo 8 d. akto pabaigoje įrašyta: „*Vis tiek, iš kur tu bebūtum kilęs,*

¹⁷ Ten pat, l. 336.

¹⁸ LCVA, f. 1764. a. 1 b. 258. l.

*brolau lietuvi, kuris tų varpų sutartinį gaudimą išgirsi, klausykis jų su meile ir laisvės troškimu širdyje (...). Klausykis jų, supraski juos ir budėki savo žemės ir tautos laisvės sargyboje per amžius.*¹⁹

Kartu su karilionu ir klaviatūra buvo sumontuotas ir automatinis įrenginys. Jam veikiant nustatytu laiku skambėdavo melodijos „Lietuviais esame mes gimę“ ir „Marija, Marija“, o naujaja klaviatūra ypatingomis progomis buvo galima paskambinti ir daugiau melodijų, ko nebuvo įmanoma padaryti senuoju karilionu – varpų buvo nedaug, o ir tie patys menkai suderinti.

1940 m. prasidėjus sovietinei okupacijai, varpų muzika buvo nutildyta, automatinis įrenginys išjungtas. Trumpam varpai suskambo 1941 m. birželio 23 d., per Kauno radiofoną paskelbus, jog Raudonoji armija išvyta iš miesto.

Taigi Karo muziejaus karilionas – Kovų varpai – Lietuvai yra šventas. Deja, po karo jis ilgai buvo apleistas. 1957 m. naujam gyvenimui varpus prikėlė šviesaus atminimo kompozitorius Viktoras Kuprevičius. Šio straipsnio autoriui V. Kuprevičius yra sakęs, jog varpų koncertų repertuare jis turi apie 500 kūrinių. Garsas apie Kauno varpus tuomet plačiai pasklido po visą Sovietų Sąjungą ir užsienyje. Kariliono koncertai būdavo įtraukiami į atvykstančių turistų programas. V. Kuprevičius turėjo parengęs ir nacionalinių tradicinių kūrinių: gruzinams – „Suliko“, latviams – „Pūt, vėjini“, vengrams – „Čardašą“ ir pan.²⁰ Būdavo dienų, kai varpų koncertai per dieną skambėdavo po kelis kartus šimtams, net tūkstančiams klausytojų. Kauno miesto ir kompartijos vadovai laikydavo garbe pristatyti varpininką ir jo muziką. Kompozitorius Giedrius Kuprevičius prisimena, kad kartais vykdavo „uždari“, ne visuomenei skirti koncertai, kurių programa iš anksto būdavo derinama su specialiuųjų tarnybų darbuotojais ir partijos miesto komiteto sekretoriumi. Vienas pirmųjų kariliono muzikos klausėsi kompartijos Lietuvos padalinio pirmasis sekretorius Antanas Sniečkus, beje, varpus apžiūrėjęs ir davęs nurodymą juos tinkamai sutvarkyti.

1972 m. vasarą varpų klausėsi iš poilsivietės Palangoje užsukęs sovietų premjeras A. Kosyginas, tų pačių metų rudenį – Lietuvos rusintojas, vienas sovietų ideologų M. Suslovas. Varpų klausėsi ir Vengrijos, Vokietijos, Lenkijos socialistinių valstybių ir partijų vadai J. Kadaras, E. Honekeris, E. Gerekas, žymus sovietų kosmonautas, pirmasis kosmose išbuvęs daugiau nei metus V. Titovas, rusų kompozitorius D. Kabalevskis, Nigerijos sportininkai²⁰.

¹⁹ Gečas S. Skamba Kauno varpai, Diena, 1995 01 01, p. 10.

²⁰ Kuprevičius G. Kiti varpai, Kauno diena, 1991, Nr. 93.

Viktoras Kuprevičius

Giedrius Kuprevičius

Vyresniojo amžiaus kauniečiai dar prisimena tradicinius Naujųjų metų koncertus, kai į bokštą pakildavo senjoras Viktoras su sūnum Giedriumi. Tada Karo muziejaus sodelyje Naujuosius švęsdavo keliasdešimt tūkstančių kauniečių ir miesto svečių.

Senasis maestro per daugiau kaip tris dešimtmečius ne tik žavėjo milijonus klausytojų, bet ir išugdė gerą karilionininkų pamainą: be sūnaus Giedriaus, Raimondą Eimontą, Julijų Vilnonį ir kitus.

Laikas bėgo. Mirus V. Kuprevičiui, politinių permainų sukuryje varpai kurį laiką buvo lyg ir beglobiai – bokštą ir karilioną reikėjo remontuoti. 1992 m. vasarą penki entuziastai – varpininkai G. Kuprevičius, J. Vilnonis, R. Eimontas, vilnietis kompozitorius A. Klova ir muziejininkas S. Gečas – įkūrė Varpų fondą ir pradėjo rūpintis bokšto išsaugojimu. Atsirado rėmėjų. Remonto projektą nemokamai parengė Pramoninės statybos projektavimo instituto specialistai, lėšų pradėjo skirti Valstybinio komercinio banko Kauno skyrius. Miesto savivaldybė skyrė du etatinius municipalinius varpininkus – G. Kuprevičių ir J. Vilnonį.

2006 m. Karo muziejaus karilionas buvo iš esmės atnaujintas, restauruotas, senieji varpai idealiai suderinti ir įkelta 14 naujų.

Lietuvos kultūros paveldo departamentas bokštui ir karilionui sutvarkyti skyrė apie 400 000 litų, 96 000 litų buvo surinkta naujiems varpams. Keturiolika varpų nulejo Olandijos firma „Royal Eijsbouts“. Didžiausias, 751 kg sveriantis varpas, pavadintas Kauno vardu, yra Lietuvos prezidento Valdo Adamkaus ir Almos Adamkienės asmeninė dovana.

Atnaujinto kariliono inauguracija įvyko 2006 m. balandžio 30 d. Skambėjo specialiai šia proga parašyti Vidmanto Bartulio ir Giedriaus Kuprevičiaus kūriniai. Dalyvavo varpininkai-karilionininkai Monika Kazmierčak (Monika Kazmierczak) iš Lenkijos ir Frankas Melsas (Frank Muelles) iš Vokietijos.

Dabartinis Kauno karilionas – unikalus, vienintelis toks instrumentas Rytų Europoje, kuriuo galima skambinti įvairiausių muzikos kūrinius. Be minėtų užsieniečių, juo yra skambinę garsūs muzikantai prancūzas Žanas Bernaras Lemuanas, danas Hansas Mulerupas, vokiečiai Giunteris Biustas ir kiti.

VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJUJE

Stasys Raštikis

Stasys Raštikis

*Ir tu, Prisikėlimo bažnyčia,
Ir jūs, rožės Muziejaus sode –
Kaip mažytė, be galo mažytė
Tolumoj pasiklydus žvaigždė, –*

*Atminimuose likę man šviečiat
Sutemoj ir aušros spinduliuos,
Lyg varpų milžinų balsas, kviečiat:
– Atgalios, atgalios, atgalios!..*

BERN. BRAZDŽIONIS

Iš seno medinio rusų barako (jojyklos), kurį savotiškai puošė ar, geriau pasakius, nepuošė mūrinis bokštas su dideliu laikrodžiu, Lietuvos kariuomenės tuometinio karo sanitarijos valdybos viršininko gydytojo Vlodo Nagevičiaus triūsu ir rūpesčiais, Kaune, Donelaičio gatvėje, išaugo nepriklausomos Lietuvos senųjų relikvijų saugotojas ir naujoji lietuvių tautinė šventovė – Lietuvos Karo Muziejus.

Oficialiai jis buvo įsteigtas 1921 m. sausio 22 dieną, o iškilmingai pašventintas ir atidarytas tų pačių metų vasario 16 d.

1930 Vytauto Didžiojo jubiliejiniams metams paminėti Karo Muziejui buvo pastatyti dideli ir gražūs rūmai, ir šio didžiojo Lietuvos valdovo garbei pats muziejus buvo pavadintas Vytauto Didžiojo vardu.

Karo Muziejaus reikšmė lietuviams ypač padidėjo, jo sodelyje pastačius labai kuklų, tačiau kartu ir originalų paminklą žuvusiems dėl Lietuvos laisvės. Paminklas pastatytas iš paprastų Lietuvos akmenų, surinktų iš laukų ir vietų, apšlakstytų lietuvių karių krauju kovose dėl Lietuvos nepriklausomybės.

Šis paminklas tapo dar brangesnis visai lietuvių tautai, kai 1934 m. lapkričio 23 dieną per Lietuvos kariuomenės šventę jo papėdėje buvo palaidoti

Lietuvos Nežinomojo Kareivio palaikai. Pašventinimo ir laidojimo apeigas atliko arkivyskupas Karevičius. Iškilnėse dalyvavo respublikos prezidentas A. Smetona, J. Tūbelio vadovaujamoji vyriausybė, kariuomenė ir jos vadovybė, Vytauto Didžiojo universiteto ir kitų mokyklų profesoriai ir jaunimas, daug įvairių organizacijų ir tūkstančiai tautiečių. Iškilnėse buvo ir kitų valstybių diplomatai ir karo atstovai.

Nuo to laiko Vytauto Didžiojo Karo Muziejus dar labiau, negu iki tol, tapo centrine visos Lietuvos tautine šventove, kur per tautines bei bažnytines šventes ir kitomis progomis susirinkdavo tūkstančiai lietuvių išreikšti savo džiaugsmo ar liūdesio jausmus, pasiguosti ir pasisemti naujų dvasinių jėgų gyvenimui, kovai ir kūrybai.

Kas Lietuvoje nežinojo šio tautinių jėgų šaltinio? Kas su ekskursijomis ar be jų nesilankė šiame gražiausiame Lietuvos sodelyje, kur plevėsavo tautinė, valstybinė ir Vyčio Kryžiaus vėliavos, kur Nežinomojo Kareivio kapą ir paminklą žuvusiems dėl Lietuvos laisvės supo ir saugojo lietuviški kryžiai, kur Laisvės paminkle Laisvės Angelas, sutraukęs vergijos pančius, kėlė aukštyn Lietuvos Vėliavą, kur stovėjo didžiųjų Lietuvos vyrų – Maironio, Basanavičiaus, Kudirkos, Daukanto, Jankaus, Putvinskio, Žukausko ir kitų biustai-paminklai, kur aukso raidėmis buvo iškaltos garsiųjų knygnešių pavardės, kur vienas prieš antrą stovėjo du mūsų tautos galiūnai – Knygnešys ir Sėjėjas, kur reprezentavosi Lietuvos kariuomenės pergalių trofėjai – iš priešų atimti

artilėrijos pabūklai, kur žydėdavo tūkstančiai įvairiaspalvių kvapių rožių, liepų, kaštanų ir beržų kaimynystėje, kur kiekviena tautiniais drabužiais pasipuošusi lietuvaitė būdavo apdovanojama tradicine rože, kur... ak, kaip čia viską ir išpasakosi...

O ko nejaudino kuklios, bet be galo gražios, gilios ir jausmingos apėigos prie Nežinomojo Kareivio kapo, kada besileidžiančios saulės paskutinių spindulių šviesoje ir gražaus vakarinio dangaus didingume paskirtą valandą aukštame Karo Muziejaus bokšte pasirodydavo Lietuvos kario siluetas ir iš ten pasigirdavo pažįstami karinio trimito garsai.

Jiems atsakydavo kitas trimitas iš aptvertos aikštelės prie Nežinomojo Kareivio kapo. Jie primindavo žuvusių dėl Lietuvos laisvės karių dvasių pasikalbėjimą tarp bokšto viršūnės ir paminklo papėdės, tarp padangių ir Nežinomojo Kareivio poilsio vietos, tarp Dangaus ir Žemės.

Nutildavo vėjas, nustodavo plevėsavusios garbingos vėliavos, nurimdavo platūs kaštanų lapai, nutildavo giesmininkai paukščiai, sustodavo žmonės, nutraukdami savo kalbas ir nukreipdami žvilgsnį į aukštai iškilusį akmeninį kelią.

Rimties ir laukimo minutėje kažkur giliau, tartum išdidžių Karo Muziejaus rūmų požemiuose, kur yra rami ir tyli žuvusių karių kripta, kur viešpatauja nuolatinė tyla, kur melsvų žiburėlių šviesoje auksu spindi tūkstančiai garbingai žuvusių didvyrių vardų ir kur to žėrinčio aukso blizgėjime formuojasi didžiausio pasiaukojimo ir meilės žodžiai:

„Žuvome, kad jūs gyventumėt“,

pasigirsta iš pradžių labai duslūs, o vėliau vis garsesni ir aiškesni karinio, nors ir liūdno, maršo garsai.

Iškilusiame akmeniniame kelyje pasirodo juodieji karžygiai. Žengia orkestras. Jį seka negausios karių gretos.

Drabužiai juodi, papuošalai raudoni, ženklai blizga auksu. Tai žemė, kraujas ir garbė.

Ginkluoti ilgomis ietimis. Ginklai papuošti Vyčio Kryžiaus vėliavėlėmis – pergalės ženklais. Didieji auksiniai Vyčio Kryžiai spindi šalmuose. Kuklūs sidabriniai Vyčio Kryžiaus ordinais puošia krūtines.

Žygiuoja iškilmingai, lėtai ir sunkiai, šlubuodami ir pasiramščiodami lazdomis, vieni berankiai, kiti bekojai.

Iš kur atsirado tie simboliniai kariai? Kas jie?

Tai tie patys, kurie buvo kartu, viename būry su anais, kurių vardai auksu išrašyti žuvusiųjų karių kriptoje. Tai tie, kurie kartu su Nežinomuoju Kareiviu gynė Lietuvos laisvę, tai sužaloti, tačiau likę gyvi Lietuvos laisvės

kovų kariai. Tai Lietuvos laisvės kovų karo invalidai.

Kur jie dabar žygiuoja? Aplankę žuvusiųjų karių kriptą, jie eina aplankyti Nežinomojo Kareivio kapo ir prie paminklo žuvusiems kariams pagerbti visų, kurie yra žuvę dėl Lietuvos laisvės.

Susikaupusi minia stebi Lietuvos karžygius. Vyrų nusiima kepurės.

Komanda:

„Žuvusius už Lietuvos laisvę ginklu gerbk!“

Liūdni laidotuvių maršo garsai. Nusvyra vėliavos. Dedami vainikai. Aukuro dūmai kartu su tautiečių mintimis kyla į ten, į Anapus, į Dangų... O čia pagarba ir rožių kvapas.

Bet štai nuotaika keičiasi. Gerbiama Lietuva. Vėliavos pakyla. Orkestras energingai griežia Lietuvos himną:

*„Lietuva, Tėvyne mūsų, Tu didvyrių žeme,
Iš praeities Tavo sūnūs te stiprybę semia.
Tegul meilė Lietuvos dega mūsų širdyse,
Vardan tos Lietuvos vienybė težydi!“*

Su ašaromis akyse gieda visi: seni ir jauni; moterys ir vyrai; darbininkas, ūkininkas ir valdininkas; jaunutis mokinys ir senas profesorius; eilinis kareivėlis ir kariuomenės vadas; prasčiokėlis ir Respublikos Prezidentas.

Iš Karo Muziejaus bokšto pasigirsta Amerikos lietuvių Lietuvai padovanotojo Laisvės Varpo dūžiai, dar prasmingiau papildydami Lietuvos Himną savo žodžiais:

„Tas Laisvės nevertas, kas negina jos!“

Mielas tautieti, ar tu galėsi kada nors užmiršti visa, ką ten matei ir išgyvenai? Ne, broli, tu niekad negalėsi.

Visi be išimties svetimtaučiai ir užsieniečiai taip pat jaudindavosi, matydami mūsų iškilmes ir dalyvaudami jose. Visi jie vienu balsu tvirtindavo, kad tokių gilių ir įspūdingų ceremonijų jie niekur kitur nematę, o kai kurie net atvirai jų mums pavydėjo.

1937 m. rugsėjo 8 d. Karo Muziejuje buvo pašventinti 36 kovų varpai. Nuo to laiko muziejaus bokšte kasdien 4, 8, 12, 16, 20 ir 24 valandomis skambėdavo varpų muzika, pateikdama populiariausias lietuviškas melodijas. Kovų varpai buvo pavadinti žuvusiųjų Lietuvos vaduotojų-gynėjų ir Lietuvos laisvės kovų vardais: Vilnius, Klaipėda, Kėdainiai, Alytus, Panevėžys, Radviliškis, Zarasai, Dauguva, Seinai-Augustavas, Širvintai, Giedraičiai, Kūrėjas-Savanoris, Partizanas-Šaulys, Vilniaus Kovotojas, Klaipėdos Kovotojas, Amerikos Lietuvis Kovotojas, Gediminėnas (1 pėst. pulkas), Algirdėnas (2 p. p.), Vytautėnas (3 p. p.), Mindaugėnas (4 p. p.), Kęstutėnas (5 p. p.),

Karo muziejaus didžiosios salės Vytauto kapela

Margėnas (6 p. p.), Butegėdėnas (7 p. p.), Vaidotėnas (3 p. p.), Vytėnėnas (9 p. p.), IV Divizijos Karys, Karo Mokyklos Karys, Gudas Karys, Aviatorius, 1 Artilerijos Pulko Karys, 2 Artilerijos Pulko Karys, 3 Artilerijos Pulko Karys, 4 Artilerijos Pulko Karys, Gusaras-Radvilėnas, Ulonas-Birutėnas, Geležinio Vilko Pulko Dragūnas, Technikas Karys.

Ypač gražiai skambėdavo giesmė „Marija, Marija, palengvink vergiją, išgelbėk nuo priešo baisaus!“ Bolševikai, okupavę Lietuvą, pareikalavo, kad Kovų Varpai vieton „Marija, Marija!“ skambintų bolševikų dainą „Široka strana moja rodnaja“. Karo Muziejaus vadovybė atsisakė tai padaryti, aiškindama, kad tai esą techniškai neįvykdoma. Po to bolševikai įsakė išjungti Kovų Varpų muziką, ir ji nutilo.

Netenka aprašinėti atskirų Karo Muziejaus skyrių, nes kas jų nematė ar nežinojo. Vytauto kapela su didingais istoriniais paveikslais, vaizduojančiais vytautinės Lietuvos ir jos valdovo Vytauto Didžiojo galybę; Lietuvos kariuomenės ir laisvės kovų skyrius su kautynių vaizdais, pulkų istorijomis, pasižymėjusių karių fotografijomis bei biustais, trofėjais ir vėliavomis; ginklų skyrius su įvairiausių ginklų kolekcijomis; priešistorinės Lietuvos skyrius su

kad jie nemėgo piešti didesnių paveikslų, vaizduojančių įvairius Lietuvos istorijos įvykius. Dažnai dailininkai būdavo kviečiami sukurti ką nors didingesnio Karo Muziejui. Kariuomenės vadovybė žadėjo ir gerus atlyginimus už tokius kūrinius. Tačiau daugumas mūsų dailininkų visai nesidomėjo tuo ir nebuvo linkę palikti savo vardų istoriniuose paveiksluose.

Meno parodose Karo Muziejaus vadovybė nerasdavo tinkamų muziejui paveikslų, nes dailininkai buvo linkę prie smulkesnių darbų, dažniausiai piešdami tik Lietuvos gamtą arba atskirų asmenų portretus. Kariuomenės vadovybė buvo paskyrusi net dvi stipendijas batalistiniam menui studijuoti Paryžiuje, tačiau ir čia mūsų jaunieji menininkai neparodė tinkamo susidomėjimo.

Iš mūsų menininkų daugiausia istorinių paveikslų Karo Muziejui sukūrė dailininkas Mackevičius. Daugumas jo paveikslų buvo vertingi. Tačiau ir čia neapsiėjo be kitų menininkų intrigų. Vieton paskatinimo ir moralinės paramos dailininkas Mackevičius ne kartą susilaukė savo kolegų karčių priekaištų ir nevykusios kritikos.

piliakalnių piūviais, archeologiniais radiniais, mūsų seniausių tvirtovių suakmenėjusiais ažuolais; aušrininkų galerija; prancūzmečio ir įvairiausių sukilimų skyrius; karo aviacijos skyrius su garsiosios Lituanicos liekanomis ir Atlanto nugalėtojų Stepo Dariaus ir Stasio Girėno relikvijomis; pagaliau žuvusiųjų dėl Lietuvos laisvės karių kriptą ir kiti nepaminti skyriai – vis tai buvo regimi Lietuvos praeities liudininkai, teikę žiūrovams Lietuvos istorijos, buvusios Lietuvos valstybės galybės, lietuvių tautos kovų, pergalių, pasisėkimų ir nelaimių vaizdus.

Be labai brangių relikvijų ir eksponatų, tarp įvairių paveikslų buvo vienas kitas ir silpnesnis, tačiau jie buvo laikiniai ir laukė eilės, kad galėtų būti pakeisti geresniais paveikslais ar portretais.

Ne Karo Muziejaus vadovybės, bet mūsų dailininkų buvo kaltė,

Mūsų kariams tai buvo visai nesuprantama. Mes visada būdavome labai dėkingi visiems dailininkams, tapytojams, skulptoriams ir kitiems, kurie sava kūryba atskleidavo mūsų tautai, ypač jaunimui, Lietuvos praeities vaizdus ir padėdavo skiepyti savo tautos ir valstybės meilę ir pasididžiavimą lietuvių tautos garbinga praeitimi.

Karo Muziejaus tikslas buvo ne tik rinkti Lietuvos istorinę medžiagą, bet ir auklėti lietuvių tautos tėvynės meilę, valstybingumą, pasiaukojimo ir mūsų garbingų istorinių tradicijų dvasią. Šis darbas Karo Muziejui pavyko. Jis buvo sėkmingas ne tik Lietuvos nepriklausomybės metais, bet ir per bolševikų ir vokiečių okupacijas. Ilgas ir su meile nudirbtas Karo Muziejaus vadovybės darbas pasiekė to, kad Karo Muziejaus sodnelis tapo mėgstamiausia mūsų mažiausių piliečių – vaikučių vieta. Saulėtomis dienomis ten būdavo tikras vaikų rojus.

Per ištikus metus muziejų lankė įvairios gausios ekskursijos. Mokslo metams baigiantis, Karo Muziejų pripildydavo moksleivių ekskursijos net iš tolimiausių Lietuvos užkampių. Karo Muziejus buvo reikšmingiausių ir svarbiausių suvažiavimų ir visų tautinių iškilmių centras. Karo Muziejaus sodnelyje atliekamos vėliavų pakėlimo ir nuleidimo ceremonijos ir žuvusiųjų dėl Lietuvos laisvės pagerbimo iškilmės taip buvo prigijusios mūsų tautoje, kad jomis pradėjo sekti ir kiti Lietuvos miestai ir miesteliai. Net vėliau mūsų politiniai

tremtiniai, išblaškyti po įvairius pasaulio kraštus, kartojo ir tebekartoja tas pačias iškilmes ir ceremonijas visame pasaulyje. Lietuvių tremtinių stovyklose Vokietijoje, Austrijoje, Italijoje ir kitur buvo įsteigtos tautinės aikštelės, kur, Karo Muziejaus pavyzdžiu, ne tik plevésuodavo mūsų tautinės vėliavos, bet būdavo statomi ir lietuviški kryžiai, o per iškilmes kildavo į padanges dūmai iš pastatytų aukurų, tokių pat, koks yra buvęs Vytauto Didžiojo Karo Muziejaus sodnelyje prie Nežinomojo Kareivio kapo ir prie paminklo žuvusiems už Lietuvos laisvę. Karo Muziejus yra tapęs visos Lietuvos tautine šventove.

Abu Lietuvos okupantai – rusai ir vokiečiai – negalėjo pakęsti tokio didelio, reikšmingo ir įtakingo lietuvių tautos patriotizmo ir kilniausių tautinių jausmų centro ir šaltinio. Abu jie norėjo visai panaikinti Karo Muziejų. Abiejų imperialistinių okupantų – rusų bolševikų ir vokiečių nacionalsocialistų – tikslas buvo tas pats, tik metodai skyrėsi. Pirmųjų tikslas buvo visai panaikinti Karo Muziejų. Per pirmąją okupaciją jie buvo tai ir padarę, nors dar nebuvo spęję baigti to griovimo darbo ir tai atliko antrą kartą okupavę Lietuvą. Vokiečiai leido Karo Muziejui gyvuoti, ir jis veikė per visą vokiečių okupacijos metą. Jie taip pat labai biauriai kęsinosi į Karo Muziejų, tik jų priemonės buvo kitokios.

Žemiau pažymėsiu tik keletą faktų iš abiejų okupacijų laikų.

Bolševikai pradėjo muziejaus reformas nuo viršūnės, t. y. nuo paties muziejaus viršininko b. gen. gyd. Vlodo Nagevičiaus. Jis buvo pašalintas iš visų pareigų Karo Muziejuje ir kariuomenėje. Šis garbingas karys, didelis patriotas, vienas iš pirmųjų kūrėjų-savanorių ir Lietuvos kariuomenės steigėjų, kurio pavardė figūravo jau pirmajame istoriniame Lietuvos kariuomenės įsakyme, paskelbtame Vilniuje 1918 metais lapkričio 23 dieną, šis seniausias mūsų generolas buvo ne tik pašalintas iš kariuomenės, bet ir viešai išjuoktas ir išniekintas: per vieną bolševikų organizuotą „liaudies“ mitingą Kaune, Žaliajame Kalne, Petro Vileišio aikštėje, pasirodė sunkvežimiais, prisodintas popierinių iškamšų ir kaukėtų statistų, turėjusių vaidinti lietuvius patriotus, buvusius Lietuvos vyriausybės narius, Lietuvos politikus ir kitus bolševizmo priešus. Greta Lietuvos respublikos prezidento Antano Smetonos, pulk. B. Giedraičio (vėliau bolševikų nužudyto) ir kitų, čia buvo rodoma ir gen. Nagiaus biauři karikatūra. Kaukėti statistai buvo vežiojami Kauno gatvėmis, o miesto centre, Laisvės Alėjoje (vėliau pavadintoje Stalino prospektu), jie buvo parodyti ir pėsčiųjų parade. Tačiau šiuo savo žygiu bolševikai nepasiekė užsibrėžto tikslo, atvirksčiai – jie sužadino dar didesnę neapykantą Lietuvos pavergėjams.

Muziejaus viršininkas
brg. gen. gyd. Vladas Nagevičius

Paskutinis Nežinomojo Kareivio pagerbimas įvyko 1940 m. birželio 26 dieną. Dėl šio pagerbimo buvo ilgų ginčų „liaudies vyriausybėje“ – pagerbti ar ne? Pagerbimo šalininkai buvo prof. Krėvė-Mickevičius, inž. Galvanauskas ir d. g. Vitkauskas. Buvo ir labai griežtų pagerbimo priešininkų. Pagaliau vis dėlto buvo nutarta pagerbti.

Per iškilmes prof. Krėvė-Mickevičius pasakė tokią trumpą kalbą:

„Pirmieji mūsų žingsniai yra pagerbti Nežinomojo Kareivio kapą, kuris visai Lietuvai yra simbolis nepriklausomos Lietuvos. Prie šito kapo, kuris kaip ir liudija mums visas

kovas dėl Lietuvos liaudies gerovės, mes pasižadame rūpintis įvykdyti visa tai, dėl ko šis kareivis žuvo ir paaukojo savo gyvybę: liaudies gerovę, visos Lietuvos gyventojų gerovę. Tai yra mūsų darbo simbolis, ir dėl tų idealų, dėl kurių žuvo pirmieji kovotojai, – dėl Lietuvos laimingos, nepriklausomos, mes kovosime ir jos naudai dirbsime.“

„Liaudies vyriausybės“ vardu vainiką padėjo prof. Krėvė-Mickevičius ir d. gen. Vitkauskas. Po to Karo Muziejaus svečių knygoje pasirašė: prof. Krėvė-Mickevičius, d. gen. Vitkauskas, Ernestas Galvanauskas, A. Venclova, Dr. Z. Koganas, P. Pakarklis ir M. Mickis.

Karo Muziejus labai jautriai pajuto naujuosius Lietuvos okupantus: pasikeitė muziejaus vadovybė, išnyko buvusios iškilmės prie Nežinomojo Kareivio kapo, užgeso aukuras prie paminklo žuvusiems už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, jau nebeplevėsavo Lietuvos vėliava muziejaus bokšte, nutilo Laisvės Varpas, o vėliau ir varpų muzika...

Iš pradžių Karo Muziejaus likimas buvo neaiškus. Buvo reikalavimų visai likviduoti Karo Muziejų. Bet vėliau jis buvo perduotas švietimo liaudies komisariatui ir pavadintas kariniu istoriniu muziejumi. Karo muziejaus veidas turėjo pasikeisti ir suraudonėti. Lietuvos laisvės kovų skyrius turėjo užleisti vietą raudonosios armijos skyriui. Labai daug senų eksponatų buvo pašalinta, ir į jų vietą atsirado nauji, bolševikiški. Vieton Vytauto Didžiojo pirmon vieton dabar atsistojo jau Josef Stalin. Kai kurie paminklai buvo nuimti nuo pjedestalų...

Nežinomojo Kareivio kapas ir paminklas žuvusiems už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę buvo dar palikti ir stovėjo ramūs, tartum užmiršti. Tik retkarčiais prie jų pasirodydavo nežinomos lietuvio ar lietuvaitės rankos paslapčiomis padėtų kuklių bent kelių gėlių puokščių.

Kartą komjaunuoliai žydukai kėsinosi išniekinti Nežinomojo Kareivio kapą. Komunistų šventės proga jie pareikalavo per komunistų partiją, kad būtų jiems leista surengti šokių vakarą didžiojoje Karo Muziejaus salėje. Muziejaus vadovybė pasipriešino tam sumanymui. Tada žydukai ir žydaitės, susirinkę į muziejaus sodnelį, sumanė surengti šokius aikštelėje prie Nežinomojo Kareivio kapo. Muziejaus vadovybė turėjo betarpiškai ir per komunistų partijos centrą rūpintis, kol šis pavojus buvo pašalintas.

Toks pat jaunųjų žydų sumanymas buvo ir kitą kartą – 1941 m. birželio 14-15 d. per bolševikų okupacijos vienerių metų sukaktį. Kaip tik tuo metu, kada keliasdešimt tūkstančių nekaltų lietuvių buvo suimti ir žiauriai tremiami į Sibirą ir kada visa Lietuva liejo gaudžias ašaras dėl šios naujos didelės tragedijos, Kauno žydai komunistai keliose Kauno miesto aikštėse buvo surengę viešus šokius pasidžiaugti ir pasityčioti iš lietuvių nelaimės. Buvo norėta surengti tokius šokius ir prie Karo Muziejaus. Ačiū Dievui, ir šį kartą jiems nepavyko.

1941 metais prasidėjus vokiečių-rusų karui ir lietuviams sukilėliams išvalius Kauną nuo bolševikų, Karo Muziejaus patalpose rado sau laikiną pirmą prieglaudą kai kurie iš Kauno bolševikų kalėjimo išsilaisvinę lietuviai politiniai kaliniai.

Kaune tada buvo sustojęs į Rusiją žygiavusios vokiečių generolo, vėliau feldmaršalo, Buscho armijos štabas. Keli to štabo karininkai atvyko į Karo Muziejų ir pradėjo rinktis kokį geresnį daiktą dovanoti savo armijos vadui jo gimtadienio proga. Kai kurie, matyti, gerai pažino senovės ginklus, nes išsirinko iš muziejaus ginklų kolekcijos geriausią viduramžių riterių kardą ir pareikalavo, kad muziejus dovanotų tą kardą jų generolui. Toks reikalavimas buvo lygus įsakymui, ir kardas buvo išsineštas. Vieno brangaus eksponato muziejus neteko. Vėliau buvo ir daugiau panašių reikalavimų, bet muziejaus administracija buvo jau drąsesnė, pradėjo priešintis naujiems okupantams ir atpratino juos nuo tokių reikalavimų.

Tuometinė laikinoji Lietuvos vyriausybė vėl grąžino į senas pareigas Karo Muziejaus steigėją ir organizatorių gen. Vladą Nagių. Jis ėmėsi darbo kietai ir energingai.

Lietuvos laikinosios vyriausybės metu Kaune keliolika dienų be pertraukos visur plevėsavo mūsų tautinės vėliavos. Vokiečiams tai nepatiko, ir jie per savo

karo komendantą įsakė nuimti visas mūsų vėliavas ir be komendanto įsakymo neiškelti. Tai lietė ir Vytauto Didžiojo Karo Muziejaus vėliavas. Ir jos turėjo būti nuleistos. Gen. Nagiaus žygiai pas vokiečių komendantą liko be vaisių.

Tada aš, būdamas tuo metu Lietuvos laikinosios vyriausybės narys, raštu kreipiausi į vokiečių karo komendantą generolą majorą von Pohl. Savo rašto pabaigoje aš pridėjau „kompromisini“ siūlymą, būtent: jei vokiečiai dėl vienos ar kitos priežasties negalėtų mūsų prašymo patenkinti, gal jie tada galėtų leisti iškelti Karo Muziejaus bokšte ne tautinę, bet senovės Lietuvos vėliavą – raudoną su Lietuvos Vytimi. Klausimui sušvelninti ir iš dalies užmaskuoti savo rašte pavadinau tą vėliavą ne valstybine, bet vytautine.

Štai to rašto vertimas iš vokiečių kalbos:

„Aukštai Gerbiamas Pone Generale,

Prašau man atleisti, Pone Generale, kad aš vėl kreipiuosi į Jus vienu mums labai svarbiu reikalu, apie kurį generolas Nagius jau yra informavęs Jus ir dėl kurio Jūs buvote malonus pažadėti savo pagalbą. Reikalas yra toks.

Kaune Vytauto Didžiojo Karo Muziejaus bokšte ir Vilniuje Gedimino Kalne pirmiau kiekvieną rytą ir vakarą būdavo iškilmingai pakeliamos ir nuleidžiamos Lietuvos vėliavos. Šios iškilmės buvo labai populiarios plačiausiuose gyventojų sluoksniuose, ir jų jos buvo traktuojamos kaip mūsų Tėvynės garbingą praeitį primenanti ir brangiausia tradicija.

Dėl šiomis dienomis išleisto bendro potvarkio dėl vėliavų iškelimo šios iškilmės Kaune ir Vilniuje turėjo būti sustabdytas.

Būkite, Pone Generale, tikras, kad visa lietuvių visuomenė būtų Tams-tai giliai dėkinga, jei mūsų tradicinės iškilmės pažymėtose vietose galėtų būti ir toliau atliekamos.

Jei dėl kokių nors samprotavimų nebūtų leista iškelti lietuvių tautinės vėliavos, tai gal galima būtų leisti jos vieton iškelti mūsų seną, dar iš didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto Didžiojo laikų kilusią vėliavą, rodančią seną Lietuvos herbą, baltą raitelį – Vytį raudoname fone. Ši vėliava taip pat gerai tiktų ir Gedimino Kalno ir Vytauto Didžiojo Muziejaus aplinkai.

Žinodamas vokiečių kariuomenės vadovybės ir Pono Generolo didžiausį palankumą Lietuvai, drįstu išreikšti viltį, kad šiame mums ypačiai svarbiame reikale neatmesite savo pagalbos.

Šia proga naudodamasis, reiškiu Ponui Generolui savo aukščiausią pagarbą.

*Liet. generolas St. Raštikis.
Kaunas, 1941 m. rugpiučio 2 d.“*

Rugpjūčio 8 dieną gavau gen. Pohl tokį oficialų atsakymą:

*Lauko Komendantūros Būstinė,
1941 m. rugpjūčio 8 d.
Nr. 821*

*Komendantas.
Ponui Generolui Raštikiui
Kaune.*

Labai Gerbiamas Pone Generale!

Po to, kada aš kelias dienas rūpinasi Lietuvos vėliavos iškelimo reikalu, dabar, susitaręs su civiline valdžia (Zivilverwaltung), galiu leisti iškelti istorinę Lietuvos vėliavą prie Karo Muziejaus ir Žuvusiųjų paminklo.

*Su aukštos pagarbos išreiškimu
Jums atsidavęs Pohl.*

Šį raštą gavus, vėl oficialiai suplevėsavo Karo Muziejaus bokšte senoji tradicinė valstybinė Lietuvos vėliava. Vėl atgijo senos labai populiaros ir jaudinančios vėliavų pakėlimo ir nuleidimo ceremonijos su maldos ir Lietuvos himno garsais. Vėl pakilo į dangų dūmai iš aukuro prie Nežinomojo Kareivio kapo, o seni nusipelnę invalidai, Vyčio Kryžiaus kavalieriai, su savo ietimis ir vėliavėlėmis, saulei leidžiantis, vėl žygiavo prie paminklo pagerbti tų karžygių, kurie žuvo už visų mūsų ir visos mūsų Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę.

Ir Lietuvos laikinoji vyriausybė, ir Vytauto Didžiojo Karo Muziejaus vadovybė buvo patenkintos tokiu komendanto sprendimu. Tada atrodė daug svarbiau turėti Lietuvos valstybinę vėliavą viešoje vietoje negu tautinę, nes mūsų tautinės vėliavos kai kuriomis progomis vokiečių buvo leistos, o kai kada net įsakomos viešai iškelti. Tokiu būdu leista Lietuvos valstybinė vėliava plevėsavo Karo Muziejaus bokšte per visą vokiečių okupacijos metą.

Leidimo Lietuvos vėliavai iškelti Vilniuje Gedimino Kalne gen. mjr. von Pohl negalėjo duoti, nes Vilnius tada priklausė kitai vokiečių armijai ir ten buvo kitas, generolui von Pohl nepriklausęs, karo komendantas (Feldkommendant Oberstln. Zehnpfennig, labai nepalankus lietuviams).

Vokiečiai, vos įžygiavę į Vilnių, tuoj nuplėšė lietuvių tautinę vėliavą Gedimino Kalne ir uždraudė ją kelti. Ten visą laiką kabojo vien vokiečių vėliavos. Tik paskutinėmis okupacijos savaitėmis jie „leido“ greta savo iškelti ir Lietuvos trispalvę Gedimino Kalne.

Gavęs leidimą iškelti Lietuvos valstybinę vėliavą Kaune, aš kreipiausi

į antrąją iš eilės vokiečių karo komendantą Kaune pulk. Just (jis tada dar nebuvo pakeltas į generolus), kad leistų lietuviams turėti tokią pat savo vėliavą ir tokias pat ceremonijas ir Vilniuje Gedimino Kalne. Plk. Just pritarė mano sumanymui, ir tuo reikalu jis kreipėsi į vokiečių generalinį komisarą Lietuvai Dr. von Renteln. Deja, ten nebuvo parodyta jokio palankumo – vokiečių okupacinė valdžia (Zivilverwaltung) buvo jau uždėjusi per kietą savo ranką ant mūsų tautos.

Zivilverwaltungo centro įstaigoms vokiečiai iš pradžių buvo užėmę Lietuvos prekybos ir pramonės rūmų namus (Donelaičio gt. Nr. 2a). Tačiau šis pastatas jiems pasirodė per mažas, ir pradėjo ieškoti didesnių ir geresnių pastatų.

Pats Renteln buvo atvykęs į Karo Muziejų. Jam rūpėjo ir jį domino ne muziejaus eksponatai, kurių jis visai nežiūrėjo, bet patalpos. Jos jam patiko, ir čia pat jis buvo pradėjęs planuoti, kaip jo įstaiga čia galėtų įsikurti ir susitvarkyti.

Karo Muziejaus administracija ir Lietuvos laikinoji vyriausybė padarė žygių, kad muziejaus patalpos nebūtų panaudotos. Ar tų žygių paveikti, ar dėl kitų priežasčių, vokiečiai atsisakė nuo Karo Muziejaus patalpų ir savo centrą įkūrė Lietuvos užsienių reikalų ministerijos ir žemės banko rūmuose Vienybės aikštėje.

Tai buvo vienintelis atsitikimas, kada pats generalinis komisaras buvo įžengęs į Karo Muziejaus patalpas. Daugiau jis čia nepasirodė.

Restauruojant Karo Muziejų, jo administracija susilaukė iš vokiečių įvairių reikalavimų. Vieni jų buvo išreikšti betarpiškai muziejaus vadovybei, kiti perduoti jai per pirmąjį generalinį tarėją gen. Kubiliūną.

Vokiečiai įsakė nuimti nuo Laisvės Statulos piedastalo parašus apie mūsų kovas Klaipėdos krašte 1923 metais ir apie Lietuvos kariuomenės pergalę prieš bermontininkus ties Radviliškio 1919 metais. Buvo įsakyta pašalinti Mažosios Lietuvos patriarcho Martyno Jankaus bronzinį biustą iš Karo Muziejaus sodnelyje buvusių paminklų-biustų alėjos. Didžiojoje muziejaus salėje Lietuvos kariuomenės pulkų skyriuje turėjo būti pašalintos visos foto nuotraukos, visi trofėjai ir schemas apie mūsų kariuomenės kovas su bermontininkais-vokiečiais ir išimti visi eksponatai, vaizduojantieji lietuvių kovas su vokiečių kryžiuočių ir kalavijuočių ordinais. Turėjo būti panaikintas visas skyrius apie lietuvių sukilimą Klaipėdos krašte ir apie vokiečių nacionalsocialistų su jų vadais Neumannu ir Sassu bylą Lietuvos kariuomenės teisme. Iš Karo Muziejaus varpų muzikos turėjo būti išimta (izoliuota) melodija „Lietuviais esame mes gimę, lietuviais norime ir būt“.

Po vienu prieš vokiečius nukreiptų demonstracijų, pasibaigusių Karo Muziejaus sodnelyje prie Nežinomojo Kareivio kapo, Karo Muziejaus viršininkas gen. Nagevičius gavo generalinio komisaro raštą, draudžiantį Karo Muziejaus sodnelyje griežti arba giedoti Lietuvos Himną „Lietuva, Tėvyne mūsų“. Vokiečiams baisu buvo net vadinti mūsų himną tikroju vardu, ir jie degradavo jį, vadindami tik „Lietuvių tautine giesme“.

Vieton pirmųjų okupantų prisodintų visur Lenino, Stalino figūrų, biustų ir portretų, kurie, bolševikams pabėgus, pačių lietuvių buvo pašalinti ir sunaikinti, naujieji okupantai pradėjo reikalauti, kad visur būtų Hitleris.

Karo Muziejus buvo ne tik nemalonus krislas, bet net nepageidaujamas baslys vokiečių Zivilverwaltungo akyse. Okupantai kelis kartus svarstė, kaip tą muziejų panaikinti, ir kartu apgailestavo, kad to jie nepadarė pirmomis okupacijos dienomis ir leido lietuviams bolševikų išniekintą Vytauto Didžiojo Karo Muziejų vėl restauruoti.

Vokiečių okupacijos metu Karo Muziejuje buvo labai populiarius ir lankytojų labai mielai lankomas vadinamasis „raudonasis kampelis“.

Vienoje salėje foto paveikslais buvo atvaizduota, ką bolševikai žadėjo lietuvių tautai ir ką jie mums davė tik per vienerius okupacijos metus. Buvo labai daug pačių bolševikų padarytų foto nuotraukų, kaip jų komisarai ir lietuvių raudonieji kvilingai per mitingus žadėjo lietuvių liaudžiai išstisus aukso kalnus, kaip jie šoko ir linksminosi Lietuvoje, kaip buvo gabenami į Maskvą lietuviai išdavikai prašyti, kad Maskva malonėtų priimti Lietuvą į Tarybų Sąjungos šeimą, kaip tie tautos išdavikai šmeižė savo tautą, kaip jie Maskvoje buvo apipilti gėlėmis.

Ir čia pat, greta šių paveikslų, buvo surinkta kita foto nuotraukų serija – šimtai išžudytų lietuvių patriotų lavonų Pravieniškių koncentracijos stovykloje, Dr. Žemgulis ir kitų Panevėžy nužudytų lietuvių gydytojų sužaloti lavonai, Rinių miškelyje sadistiškai nužudytų Telšių kalėjimo kalinių lavonai ir kankinimo įrankiai, Zarasuose nužudytų lietuvių kūnai ir t. t. ir t. t.

Taigi, vienoje pusėje Stalino saulė, antroje pusėje mirtis; vienur laimingi pažadai, kitur krūvos lavonų; vienur kalnai raudonų gėlių, kitur klanai lietuvių kankinių kraujo; vienur džiaugsmas ir šokiai, kitur laidotuvės ir ašaros; vienur besišypsantieji Stalinas ir Paleckis, kitur žiaurūs enkavedistai ir mongolai; vienur komunizmas propagandoje, kitur realybėje mirtis ir Sibiras.

Visos šios foto nuotraukos darė didžiausią įspūdį, ir prie jų visada stovėdavo būriai labai giliai susimąsčiusių muziejaus lankytojų.

Toje pačioje salėje buvo dar nauji skyriai: 29-ojo korpo ir raudonosios armijos atvykimo į Lietuvą 1940 m. birželio mėnesį ir jos bėgimo iš Lietuvos

1941 m. tą patį mėnesį, t. y. lygiai po vienerių metų. 29-ojo korpo skyriuje buvo korpo vadovybės, Vitkausko, Baltučio-Žemaičio ir Macijausko portretai ir daug fotografijų, vaizduojančių, kaip lietuviai kariai buvo verčiami politikuoti, mitinguoti, nešioti savo tautą ir valstybę šmeižiančius transperantus, bučiuoti bolševikines vėliavas, balsuoti už komunistų partijos jau paskirtus kandidatus ir t. t.

Raudonosios armijos žygių į Lietuvą ir iš Lietuvos skyriuje buvo atvaizduoti tokie pat kontrastai, kaip ir pagrindiniame „raudonojo kampelio“ skyriuje. Vienoje pusėje dideli rusų kariuomenės paradai ir mitingai Lietuvoje su liuksusinėmis tribūnomis, sieksniniais raudonųjų vadų portretais, Lietuvos praeitį ir laisvę šmeižiančiais šūkais, tūkstančiais raudonų vėliavų, su gėlėmis ir fanfaromis. O antroje pusėje: tos pačios „nenugalimos“ raudonosios armijos bėgimas iš Lietuvos, paliekant pakeliui tūkstančius belaisvių, tiek pat sudaužytų ar net ir visai sveikų tankų, šarvuočių, artilerijos pabūklų, lėktuvų, kulkosvydžių, vežimų ir dar daugiau kito įvairaus turto. Tai buvo sutriuškintos ir sunaikintos rusų okupacinės kariuomenės Lietuvoje pasigailėjimo verti likučiai...

Nesutikęs imti jokie atsakingo darbo pas vokiečius, likau be jokie uždarbio ir be lėšų. Gen. Nagius, sužinojęs apie mano sunkią medžiaginę

būklę, pasiūlė man dirbti Karo Muziejuje. Etatinės vietos ten man nebuvo, bet švietimo generaliniam tarėjui sutikus, man buvo leista ten dirbti kaip neetatiniam darbininkui. Aš buvau dėkingas generolui Nagiui-Nagevičiui už šį pasiūlymą ir sutikau dirbti. Tokiu būdu patekau į Karo Muziejų. Čia su etatiniu muziejaus tarnautoju plk. ltn. K. Ališausku ėmėmės užpildyti vieną spragą, kuri buvo jaučiama Karo Muziejuje per visą nepriklausomybės laikotarpį, – karo dėl Lietuvos nepriklausomybės ir atskirų Lietuvos kautynių atvaizdavimą. Mums pavyko sutvarkyti beveik visą istorinę medžiagą ir atvaizduoti schemomis beveik visas kovas su rusais bolševikais 1919 metais ir kai kurias kautynes su lenkais 1919 ir 1920 m. Tokių didelių žemėlapių-schemų buvo padaryta 12. Jas labai vykusiai perpaišė drobėje jaunas ir gabus dailininkas Firinauskas. Jis sukūrė ir keletą didesnių naujų paveikslų Karo Muziejui. Visų schemų, vaizduojančių lietuvių kovas su rusais, vokiečiais ir lenkais, nespėjome padaryti, nes tą darbą sutrukdė nauja karo audra, palietusi Lietuvą 1944 metais.

Į Karo Muziejaus administracijos ir kitų skyrių tvarkymo reikalus aš nesikišau, nes tai buvo muziejaus viršininko ir etatinių tarnautojų reikalas. Muziejuje dirbau mažame kambarėlyje, beveik pasislėpęs nuo muziejaus lankytojų. Tačiau svečių turėdavau gan daug, ir juo toliu, juo jų skaičius vis didėjo. Buvau priverstas prašyti muziejaus administraciją, kad neprileistų jų prie manęs, nes visas Karo Muziejus, ir ypač aš, buvome vokiečių Gestapo sekami ir aš bijojau, kad visi tie svečiai nepakenktų ne tiek man, kiek pačiam muziejui, lietuvių tautinei šventovei, kuri vokiečiams buvo nepageidaujama, ir jie ilgiau vis tiek nebūtų jos pakentę. Lankydavosi pas mane ne tik pažįstami, bet ir nepažįstami, su kuriais turėdavau būti ypač atsargus, nes jų tarpe galėjo būti visokių žmonių.

Gerai atsimenu vieną nuotykią Karo Muziejuje 1942 metais. Tada pas mano žmoną į butą (Kipro Petrausko gt. Nr. 22) užėjo viena jai nepažįstama moteris ir papasakojo, kad jos brolis ar vyras, buvęs mokytojas, pirmosios bolševikų okupacijos metu buvęs priverstas pasakyti vieną politinę kalbą ir pasisakyti prieš nepriklausomą Lietuvą. Tai jį taip paveikė, kad jis dabar jaučiąs nuskaltęs Lietuvai ir tvirtinąs, jog tik generolas Raštikis galėtų atleisti jam tą jo nusikaltimą. Moteris labai prašė, kad aš sutikčiau pasimatyti su tuo mokytoju ir pasikalbėti su juo. Nenorėjau, nes supratau, jog tas nelaimingas mokytojas buvo jau nevisai normalus. Bet pagaliau sutikau. Po kelių dienų tas mokytojas atėjo į Karo Muziejų ir, puolęs prieš mane ant kelių, prašė atleidimo. Nežinojau, kas man daryti. Gerai ar negerai, bet aš jį sugėdinau ir pasakiau, kad tvirtas vyras neturįs taip daryti. Po to pasodinau jį, ir ilgai

pasikalbėjome. Pradėjau jį raminti, kad prievarta padarytas veiksmas dar nėra nusikaltimas. Mokytojas truputį nurimo, tačiau ar jis nusikratė savo manija, nežinau. Labai abejoju.

Šis nuotykis primena ir kitus, kada, būdamas kariuomenės vadu, gaudavau laišku iš kelių nepilnapročių. Vienas iš jų buvo Žemaitijoje, kitas iš Utenos apylinkių. Vienas vaizdavosi esąs pranašas ir rašydavo apie įvairius negalimus ir nebūtus dalykus. Antrasis buvo įsivaizdavęs esąs Vytautas Didysis, o aš jo kariuomenės vadas. Jis siųsdavo man įvairius įsakymus žygiuoti prieš lenkus, prieš kryžiuočius ir t. t. Net ant laišku vokų jis parašydavo savo „Vytauto Didžiojo“ adresą. Visokių žmonių yra šiame pasaulyje.

Mano darbas Karo Muziejuje tada davė pagrindą pasklisti lietuvių visuomenėje humoristiniam gandai, esą du vyriausi Lietuvos generolai (Nagius ir Raštikis) padėti į Karo Muziejų, nes kitur tuo metu jiems nebuvę vietos.

Tuo metu dažni svečiai Karo Muziejuje būdavo trys didieji mūsų tautiečiai: Mažosios Lietuvos patriarchas Martynas Jankus, generolas Jonas Bulota ir generolas Galvydis-Bikauskas.

Martynas Jankus dažnai pėsčias atkeliaudavo iš Žaliojo Kalno, kur jis tuo metu gyveno. Jam buvo labai skaudu, kad vokiečiai buvo įsakę pašalinti jo paminklą iš Karo Muziejaus sodnelio. Jo bronzinis biustas nuo paminklo buvo nuimtas ir paslėptas muziejaus sandėly.

Kiekvieną kartą, atvykęs į muziejų, Jankus vis teiraudavosi, ar vokiečiai dar nepaėmė jo biusto iš sandėlio. Kai kada jis pats nuvykdavo į sandėlį patikrinti, „ar Jankus ten dar yra“, ir visada būdavo patenkintas, jį pamatęs. Kai kada atrodydavo, kad vien tik tuo tikslu jis ir ateidavo į muziejų. Nors buvo jau pasenęs, bet sielą turėjo labai jauną: juokaudavo, daug pasakodavo iš savo praeities, kai kada net padainuodavo vieną kitą seną negirdėtą dainelę.

Jankus labai neapkentė vokiečių nacionalsocialistų ir sakydavo, kad kas per daug norįs, tas visada viską prarandąs: Vilhelmas II-sis per daug norėjęs ir nieko negavęs, praradęs net savo sostą; Nikolajus II-sis pražudęs ne tik rusų tautą, bet ir pats save; žūsiąs ir Hitleris su savo nacionalsocializmu, nes jis per daug norįs. O Lietuva būsianti vėl laisva ir nepriklausoma, su Klaipėda, su Tilže, su Karaliaučiumi. Daugumas vokiečių turėsią patys išsikraustyti iš Mažosios Lietuvos į Vokietiją. Į jų vietą tada reikėsią pakviesti Amerikoje gyvenančius lietuvius. Taip pranašaudavo senelis Lietuvos ateitį. Jo pasikalbėjimuose ir atsiminimuose dažnai būdavo minimi jo mylimieji Bitėnai ir ten esąs prie Nemuno garsusis Rambynas.

Generolas Jonas Bulota vaikščiodavo jau su lazda. Jo gyvas ir linksmas būdas buvo išlikęs iki gilios senatvės. Tik dabar senelis dažniau susijaudin-

Gen. Jonas Bulota

Gen. Jonas Galvydis-Bikauskas

davo, ir širdis buvo jau sunkiau valdoma. Todėl, besikalbant jautresnėmis temomis, generolo akyse gal net per dažnai pasirodydavo ašaros. Ir jis, kaip ir Jankus, buvo optimistas dėl Lietuvos ateities ir neabejojo dėl Lietuvos valstybės atstatymo. Bet jis pranašaudavo dar vieną okupaciją Lietuvai, kuri būsianti paskutinė prieš Lietuvos prisikėlimą, – lenkų okupaciją.

Generolas Galvydis-Bikauskas daugiausia domėdavosi kariniais reikalais ir karo veiksmų eiga įvairiuose, bet ypač rusų-vokiečių fronte. Kartą, vos įžengęs į mano kambarį, tuoj paklausė:

„Pasakyk Tamsta, kiek puškų turi vokiečių divizija?“

Kiek „puškų“ (artilerijos pabūklų) turi rusų divizija, jis žinąs, bet jis neturįs žinių apie vokiečių artileriją, o tos žinios jam esančios labai reikalingos. Jis jau aplankęs kelis lietuvius ir klausęs, bet niekas gerai nežinąs, todėl atėjęs pas mane tą žinių gauti.

Kiek žinojau, papasakojau generolui apie artilerijos pabūklų skaičių vokiečių divizijoje. Gen. Galvydis-Bikauskas iš „puškų“ persvaros divizijoje tuoj padarė išvadą, kad vokiečių kariuomenė nugalėsianti rusų raudonąją armiją (tai buvo dar prieš vokiečių pralaimėjimą ties Stalingradu), jei vakariečiai būsią protingi ir nepadėsią Stalinui. Bet kad vokiečiai laimėtų karą prieš vakariečius, generolas abejojo.

Gen. Galvydis-Bikauskas, kaip ir gen. Bulota, ateidamas į Karo Muziejų, visada aplankydavo Nežinomojo Kareivio kapą. Generolas ir čia visada

pasirodydavo kaip senas karys ir geras rikiuotinėlis, atsidamas prieš paminklą žuvusiems už Lietuvos laisvę taip, kaip kariniai statulai nurodydavo kariui stovėti – „ramiai“.

Visų tų trijų garbingų mūsų tautos veteranų jau nėra gyvųjų tarpe: abu generolai ilsisi amžina ramybe Lietuvos žemėje, o Martyno Jankaus kūną prigludė jam taip svetima Vokietijos žemė. Ar taip ir liks? Tuo tarpu – taip, bet ne visam laikui, nes visi jie yra nusipelnę garbingų vietų būsimosios laisvos Lietuvos panteone.

Vokiečių okupacines valdžios viršūnės (generalinis komisaras, jo pavaduotojai, gebietiskomisarai ir kiti aukštesnieji nacionalsocialistų partijos nariai) boikotavo Karo Muziejų ir nelankė jo. Tuo tarpu vokiečių karo komendantas (Oberfeldkommandant) gen. mjr. Just ir kiti vokiečių karininkai ir kareiviai būdavo dažni svečiai.

Teisybė, kartą visai netikėtai buvo atvykęs į muziejų SS ir policijos vadas gen. mjr. Visocki, bet ir šis nacistas nežiūrėjo paties muziejaus. Muziejaus eksponatai jo nedomino, jis čia ieškojo buvusio Lietuvos kariuomenės vado, kurį vokiečiai buvo sugalvoję koku nors būdu įtraukti į jų sumanytą lietuvių SS legioną.

Tačiau, kada vokiečiams reikėdavo išnaudoti Vytauto Didžiojo Karo muziejų savo tikslams, jie nevengė jo ir ateidavo, jei ne į vidų, tai bent į muziejaus sodnelį.

Vokiečiai buvo pradėję įvairiais būdais, net apgaule ir prievarta, imti lietuvius jaunuolius į savo darbo tarnybą – Arbeitsdienst. Bet lietuviai priešinosi. Tada vokiečiai sugalvojo įtraukti į šio reikalo propagandą net Karo Muziejų. Surinkę pirmą didesnę būrį mūsų jaunuolių į darbo tarnybą, jie išvežė juos į Vokietiją ir ten apmokė. Po to grąžino visus juos į Kauną ir čia Karo Muziejaus sodnelyje surengė dideles iškilmes. Prieš tai tos iškilmės buvo išpopuliarintos per spaudą ir radiją. Visi jaunuoliai kariškai buvo išrikiuoti frontu į Karo Muziejų. Abiejuose rikiuotės sparnuose buvo išrikiuoti du dūdų orkestrai, vienas vokiečių, antras lietuvių. Karo Muziejaus balkone susirinko visa vokiečių karinės ir civilinės valdžios viršūnė. Žinoma, turėjo ateiti ir lietuvių „savivaldos“ atstovai – generaliniai tarėjai ir direktoriai. Buvo pasakytos oficialios kalbos vokiškai ir lietuviškai su „Sieg“ ir „Heil!“ Fuere-riui, su Vokietijos ir nacionalsocialistų partijos himnais ir su lietuvių „tautine giesme“ (Lietuvos Himnu) ir kt. Iškilmių pabaigoje pats vokiečių generalinis komisaras padėjo net vainiką prie paminklo žuvusiems už Lietuvos laisvę.

Šis spektaklis buvo surengtas dar daugiau lietuvių privilioti į vokiečių darbo tarnybą. Mat, vokiečiai manė, kad tuo būdu busiųjų paveikti lietuvių

jaunuolių patriotiniai jausmai ir būsiąs sužadintas noras tarnauti vokiečiams. Visos iškilmės buvo fotografuojamos, filmuojamos ir transliuojamos per radiją. Iš Vokietijos gražinti lietuviai buvo paleisti atostogų, po kurių jie turėjo susirinkti Ukmergėje ir ten sudaryti branduolį būsimajam lietuvių darbo tarnybos pirmajam batalionui.

Tačiau vokiečiai galvojo vienaip, o lietuviai kitaip. Mūsų jaunuoliai patys apsisprendė ir iš atostogų jau nebegrįžo, o vokiečių didelis užsimojimas virto didžiausiu nepasisekimu, ir numatyto lietuvių bataliono jiems nepavyko suformuoti.

Lietuviai gerai suprato vokiečių nenuoširdumą ir klastą. O vokiečių bandymas panaudoti savo propagandai lietuvių Tautinę Šventovę dar labiau nuteikė lietuvius prieš ruduosius okupantus.

Vokiečių ir bolševikų okupacijos metu per kiekvieną mūsų tautinę šventę vis įvykdavo Kaune, čia kapinėse, čia Karo Muziejaus sodnelyje, didesnių ar mažesnių incidentų ar šiaip demonstracinio pobūdžio įvykių.

Viena iš didžiausių tokių demonstracijų įvyko 1942 metais per Vėlines. Tai diena ruošėsi ne tik Karo Muziejus, bet ir visos Kauno aukštosios, aukštesniosios ir pradinės mokyklos, visos įstaigos ir visa lietuvių visuomenė. Tą dieną į vakarines vėliavų nuleidimo iškilmes Karo Muziejaus sodnelyje susirinko tiek žmonių, kad visi net netilpo į sodnelį ir minios užtvindė net artimesnes gatves.

Prie Nežinomojo Kareivio kapo ir prie paminklo žuvusiems už Lietuvos laisvę buvo padėta daugiau negu 50 vainikų ir labai daug gėlių.

Oficialioji iškilmių dalis praėjo tvarkingai, bet, toms iškilmėms pasibaigus, ne visi skirstėsi, ir prie paminklo buvo pradėtos giedoti patriotinės giesmės. Tai buvo demonstracijų pradžia. Vėliau demonstracijos įvyko Kauno kapinėse, prie paminklo žuvusiems kariams, ir gatvėse. Per tas demonstracijas buvo šūkių už Nepriklausomą Lietuvą ir Lietuvos kariuomenę ir nedraugiškų šūkių, nukreiptų prieš vokiečius.

Dėl šių įvykių Karo Muziejaus viršininkui generolui Nagiui grėsė suėmimas, bet gen. Nagių, kiek tik galėjo, gynė vokiečių karo komendantas gen. mjr. Just.

Pagaliau visa byla pasibaigė tuo, kad gen. Nagius buvo nubaustas pinigine bauda, buvo uždraustos bet kokios didesnio masto iškilmės prie Nežinomojo Kareivio kapo, buvo uždrausta giedoti ir griežti Lietuvos Himną Karo Muziejuje (Lietuvos Himnui dabar buvo reikalingas net paties generalinio komisaro leidimas) ir vėlinių iškilmėse dalyvavęs populiaraus kapelmeisterio Florijono Valeikos vadovaujamas lietuvių karinis orkestras buvo išformuotas (laikinais).

Nežinomojo kario pagerbimo ceremonija. 1942 m. rudenį

1944 metais Karo Muziejaus viršininkas b. gen. Nagius pradėjo kelti klausimą, kad būtų leista viešai paminėti Vasario 16 dieną Karo Muziejuje, visai nevaržant ir nesimaišant jokiems vokiečių pareigūnams. Visą atsakomybę už tvarką ir rimtį b. g. Nagius pasiėmė sau.

Vokiečių Zivilverwaltung ilgai svarstė ir pagaliau leido. Tačiau vokiečiai nepasitikėjo b. g. Nagiaus žodžiu ir tą dieną atgabeno į Kauną kelias kuopas vokiečių policijos ir nacių partijos smogikų. Gatvėse policija nedemonstravo – ji buvo parengta, bet viešai nesirodė. Į Zivilverwaltungo rūmus (Lietuvos Žemės banko ir užsienių reikalų ministerijos rūmai) buvo atgabentas stipresnis policijos dalinys su sunkiaisiais kulkosvydžiais, kurių dalis buvo išstatyta languose ir net ant rūmų stogo.

Gen. mjr. Just juokėsi iš savo partiečių ir, atvykęs į Karo Muziejų vasario 17 dieną, pasakojo, kaip vokiečių civilinės valdžios pareigūnai buvo pasirodę ir kaip jie bijojo lietuvių, gailėdamiesi leidę mums savo šventę švęsti, ir kaip dar tą pačią iškilmių dieną svarstė, ar nereikėtų leidimą atšaukti ir visas iškilmes uždrausti. Tačiau paskutinę minutę jie nediršo to padaryti, nes tada būtų sukėlę dar didesnį lietuvių nepasitenkinimą ir pasipiktinimą. O tuo tarpu Karo Muziejaus sodnelyje buvo susirinkusios didžiausios minios. Buvo atnešta keliasdešimt vainikų ir be galo daug gėlių. Giedant „Marija, Marija, apsaugok nuo priešo baisaus“ ir „Lietuva, tėvyne mūsų“, per daugelio moterų ir vyrų skruostus riedėjo kristalinės ašaros.

Lietuvių tautinė demonstracija buvo labai įspūdinga, didinga, milžiniška ir kartu labai kultūringa. Demonstrantai pasirodė kultūringesni negu

tie, kurie drebėdami buvo pripildę visus Žemės banko rūmus ir langus, o už tų langų laikė paruoštus sunkiuosius ginklus, nukreiptus prieš lietuvius. Kaip vėliau teko sužinoti, ši pavyzdinga tvarka labai paveikė ir nustebino okupantus.

1942 metų rugpiūčio pabaigoje Karo Muziejuje lankėsi nepaprastas svečias – Vokietijos užsienių reikalų ministerijos įgaliotinis prie vokiečių komisaro Rygoje Lohse. Tas diplomatas vadinosi Gesandte Windecker. Lankėsi pažiūrėti Karo Muziejaus eksponatų, bet, kaip tuoj paaiškėjo, jo tikslas buvo visai kitas. Muziejaus viršininkui b. gen. Nagiui jis pareiškė, kad, esą, ne vokiečių generaliniame komisariatare Kaune ir ne pas lietuvius generalinius tarėjus, bet čia, Karo Muziejuje, galima sužinoti tikras lietuvių nuotaikas. Muziejaus viršininko kambary buvome trys – Windecker, g. Nagius ir aš. Windecker paprašė, kad mudu (Nagius ir aš) papasakotume jam viską, kas dabar Lietuvoje gera ir kas bloga ir kas guli ant mūsų širdies, nes jo tikslas esąs pagerinti vokiečių ir lietuvių santykius. Žinoma, mes stengėmės panaudoti tą progą ir papasakojom jam, kaip tik mokėjome, kaip lietuviai nekenė bolševikų, kaip jie laukė vokiečių, manydami, kad vokiečiai padės mums atstatyti Lietuvos nepriklausomybę, kaip lietuviai sukilo prieš bolševikus pačioje karo pradžioje, ko dabar iš vokiečių susilaukė ir kaip nusivylėm jais.

Kaip tik tuo metu Kaune laikraščių kioskuose buvo pasirodęs vokiečių SS organizacijos oficiozas „Das Schwarze Korps“ (Nr. 34, 1942. VIII. 20 d.) su riebia antrašte pirmajame puslapyje „Germanisieren?“ (Ar germanizuoti, vokiečinti?). Straipsnis buvo gan ilgas ir įrodinėjo, kad visuose vokiečių okupuotuose kraštuose Rytų Europoje vietiniai gyventojai nebūsią vokiečintami, bet geriausiu atveju būsią paversti baudžiauninkais vokiečių dvaruose. Kitaip sakant, jie būsią nesuvokiečinti, bet vienu ar kitu būdu sunaikinti. Visi buvome labai nustebinti tokio griežto vokiečių pasisakymo, iš kurio aiškėjo, kad ir mums, lietuviams, nebūtų ne tik laisvės, bet ir aplamai jokio gyvenimo, jei vokiečių nacionalsocialistai laimėtų karą. Gen. Nagius ir aš parodėm Windeckeriui „Das Schwarze Korps“ str. „Germanisieren?“ ir paprašėm paskaityti ir pasakyti mums, ką tai reiškia. Vokietis skaitė, nervinosi ir aiškinosi, kad tai esąs nesusipratimas, kad tai nesanti Vokietijos vyriausybės ir jos užsienių reikalų ministerijos pažiūra, kad tai esanti privati nuomonė, kad tai esanti didelė klaida ir kad tenka labai apgailestauti dėl tokio straipsnio pasirodymo. Mudu atvirai pasakėm, kad nenorime juo tikėti, nes tas straipsnis sugriauna visus Windeckerio pareiškimus ir tvirtinimus dėl vokiečių gerų norų ir intencijų lietuvių atžvilgiu. Išpasakojome Windeckeriui tikrai viską, kas buvo ant širdies. Tą dieną kalbėjome su juo du kartus po keletą valandų.

B. gen. Nagius kalbėjosi dar ir antrą dieną, bet man jau neteko dalyvauti tame pasikalbėjime.

1944 m. žiemą Kauną pasiekė žinia apie Lietuvos respublikos prezidento Antano Smetonos tragišką mirtį Jungtinėse Amerikos Valstybėse. Kaune buvo susidaręs komitetas velioniui pagerbti, tačiau vokiečiai neleido jam rengti jokie viešo paminėjimo. Tada aš nuvykau į vokiečių generalinį komisariatą prašyti leisti Karo Muziejui tinkamai paminėti žuvusį Lietuvos Valstybės Prezidentą. Tačiau ir man nepavyko gauti leidimo viešam paminėjimui. Teko pasitenkinti tik pamaldomis bažnyčioje.

Vėliau teko patirti, kad vokiečiai nedavė leidimo dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia, jie bijojo, kad toks paminėjimas nesukeltų naujos politinės demonstracijos prieš vokiečius. Ir iš viso toks paminėjimas, galįs sukelti lietuvių tautinius jausmus ir patriotizmą, jiems buvo nepriimtinas. Be to, vokiečiai prikaišiojo mūsų respublikos prezidentui Antanui Smetonai ir tai, kad jis užsienyje, esą, varęs vokiečiams labai priešišką propagandą.

1943 metų pavasarį vokiečiai Lietuvoje pradėjo rinkti spalvotus metalus, ypač žalvarį ir varį, savo karo pramonei. Tai akcijai vadovauti buvo įsteigtas atskiras vokiečių kariuomenės skyrius, kurio viršininku buvo paskirtas mjr. Schuh. Tokių metalų, neišskiriant kai kurių paminklų ir varpų, buvo išvežta iš Lietuvos į Vokietiją gan daug.

Metalų rinkimo akcija negalėjo nepalieti nė Karo Muziejaus. Majoro Schuh vadovaujama įstaiga nesikišo į Karo Muziejaus reikalus, bet vokiečių generalinio komisariato pareigūnai, Lueth, Stadden, von Recke ir kiti, uoliai rinko žinias, kas reikėtų paimti iš Vytauto Didžiojo Karo Muziejaus. Jie teiraudavosi, ką Karo Muziejus yra pasiruošęs jiems atiduoti. Negaudami iš Muziejaus jokio atsakymo, jie pareikalavo atiduoti visus bronzinius ir varinius daiktus, buvusius muziejuje ir jo sandėly. Atiduotinių daiktų sąrašo jie neatsiuntė, bet kelis kartus pabrėžtinai nurodė, kad pirmiausia turėtų būti atiduota į spalvotų metalų laužą Laisvės Statula iš Lietuvos Laisvės paminklo, stovėjusio Karo Muziejaus sodnelyje.

Vėliau buvo pradėta kibti prie muziejaus varpų, pirmiausia prie didžiojo varpo, mušančio valandas muziejaus bokšte. Kiek vėliau buvo pareikštos pretenzijos į varpų komplektą, sudarantį varpų muziką. Kartą atsargiai buvo užsiminta ir apie Amerikos lietuvių padovanotą Laisvės Varpą, bet po to daugiau Laisvės Varpas nebuvo liestas. Po ilgų derybų pagaliau varpų atidavimo klausimas tuo tarpu buvo atidėtas vėlesniam laikui.

Tačiau tas laikinis sprendimas nepanaikino kitų vokiečių pretenzijų į Karo Muziejaus metalinius eksponatus. Jiems peržiūrėti pats vokiečių ge-

neralinis komisaras paskyrė didelę komisiją, vadovaujamą Zivilverwaltungo politinio skyriaus viršininko Lueth. Komisija atvyko į Karo Muziejų ir iš pradžių apžiūrėjo paminklus, artilerijos pabūklus ir kitus eksponatus muziejaus sodnelyje. Karo Muziejaus viršininkui generolui Nagiui čia pat buvo nurodyta, kad jis turįs atiduoti vokiečių karinei pramonei, kaip spalvotų metalų laužą, šiuos daiktus:

Laisvės statulą, visų paminklų biustus, knygnešio paminklą, muziejaus bokšte stovinčią riterio statulą, didelį bokšto laikrodžio varpą ir kitus.

Vėliau vokiečių okupacinė valdžia oficialiai įsakė Laisvės statulą ir visus tik ką nurodytus daiktus nuimti ir atiduoti vokiečiams. Muziejaus viršininkas paprašė, kad toks įsakymas būtų patvirtintas raštu, ir, be to, pareiškė ir pasiteisino, kad jis neturįs darbininkų tokiam darbui atlikti. Jam buvo atsakyta, kad vokiečiai negali duoti darbininkų, nes spalvotųjų metalų rinkimas esąs laisvas aukojimas karo pramonei ir todėl lietuviai patys ir savo jėgomis bei savo noru turi paminklus nuimti ir paaukoti.

B. gen. Nagius pakartotinai pareikalavo, kad jam būtų duotas paties generalinio komisaro Dr. von Renteln raštu įsakymas atiduoti istorinius paminklus.

Prasidėjus ginčui apie Laisvės statulą, Lueth ironiškai pareiškė, kad ypač šią statulą lietuviai patys turėtų nuimti.

„Jei jūs jos nenuimsite, mes turėsime atsiųsti žydus šio darbo atlikti,“ buvo Lueth žodžiai, „ar jums būtų tai malonu?“

Dėl pasikėsینimo į Laisvės statulą b. gen. Nagius pareiškė protestą ir visai atsisakė apie tai net kalbėti.

Ta pati komisija, apžiūrdama eksponatus muziejaus viduje, taip pat numatė daug jų paimiti. Ir čia buvo ta pati istorija, kaip ir Karo Muziejaus sodnelyje, t. y. buvo įsakoma, kad tas ar kitas eksponatas turįs būti atiduotas, bet Karo Muziejus turįs tai padaryti pats „laisva valia“.

Muziejaus Vytauto Didžiojo Kapeloje, kaip Karo Muziejaus lankytojai atsimena, buvo keli senovės lietuvių patrankų arba jų kopijų pavyzdžiai. Gražiausia ir didžiausia iš tų patrankų (kopija) buvo garsioji „švedų patranka“, t. y. Stockholme atliedinta kunigaikščio Radvilo patrankos kopija. Ji buvo tikrai labai graži ir vaizdavo suskilusią ir didelėmis virvėmis surištą patranką. Žinoma, visa ta fantastinė imitacija buvo padaryta iš metalo. Prie tos patrankos buvo toks įdomus komisijos pirmininko Lueth ir Karo Muziejaus viršininko b. gen. Nagiaus pasikalbėjimas:

„Šitą patranką jūs turite būtinai atiduoti.“

„Bet tai yra vienas iš brangiausių mūsų eksponatų. Be to, tai yra

ne originalas, tik graži kopija, todėl joje metalo yra nedaug, nes visa ji yra tuščia ir lengva. Ši patranka yra mums brangi dar ir todėl, kad ją yra mums padovanojęs Švedijos Karo Muziejus. Tai yra Švedijos kariuomenės dovana Lietuvos kariuomenei,“ paaiškino b. gen. Nagius.

„O kur yra jos originalas?“ paklausė Lueth.

„Jis yra Stockholmo Karo Muziejuje.“

„Na, tai labai gerai,“ išdidžiai atsakė Lueth: „Jūs galite ją mums atiduoti lengva širdimi: vokiečių kariuomenė greit bus Stockholme, ir tada mes galėsime vieton šios kopijos jums atiduoti patį jos originalą.“

Gen. Nagius, matydamas, kad Lueth, taip kalbėdamas, nori pasijuokti iš generolo, truputį išsėdė ir paklausė:

„O kokią aš galėčiau turėti garantiją, kad vokiečiai tikrai taip padarys?“

Lueth, pajutęs generolo sarkazmą, supykęs atsakė:

„Mano, vokiečio, žodis yra jums garantija.“

Bet generolas Nagius nenusileido ir dar paklausė:

„Ar negalėčiau aš dar sužinoti Tamstos būsimąjo adreso, kad galėčiau tada priminti Jūsų žodį?“

Klausimas buvo piktakas. Lueth paraudęs piktai atsakė: „Tada aš būsiu Stockholme arba Londone Gebietskomisarų.“

Generolas daugiau nebeklausinėjo įsikarščiausio vokiečio fanatiko. Įdomu būtų dabar priminti tam vokiečiui tada jo pasakytus žodžius. Įdomu būtų žinoti, ar jis dar ir dabar mato vokiečių nacionalsocialistinę Hitlerio vadovaujamą kariuomenę Švedijoje ir Anglijoje, o save vis dar tebeįsivaizduoja vokiečių gebietskomisarų švedų ar anglų sostinėse. Vargu!

Reikalaujamas atiduoti Napoleono patranką, tas pats Lueth pasakė:

„Pats Napoleonas džiaugsis, sužinojęs, kad jo patrankų metalas bus panaudotas prieš rusus.“

Karo Muziejaus viršininkas buvo sudaręs lietuvių menininkų komisiją, kuri turėjo patarti, ką muziejus galėtų atiduoti vokiečiams.

Vokiečiai daug kartų reikalavo, kad jų nurodyti eksponatai būtų tuoj atiduoti. Muziejaus vadovybė delsė ir vis reikalavo raštu įsakymo.

Pagaliau, po ilgų derybų, vokiečių generalinis komisaras Renteln atsiuntė tokią raštą-įsakymą. Tokiu būdu, po sunkių derybų ir kovos, vokiečiai paėmė iš Vytauto Didžiojo Karo Muziejaus šiuos metalinius eksponatus:

1. Petro Rimšos Vargo Mokyklą,
2. Napoleono patranką – originalą, Prancūzijos kariuomenės dovana Lietuvos kariuomenei,
3. Poeto Dagilio biustą,

4. Riterio statulą iš Karo Muziejaus bokšto,
5. Lietuvos karo aviacijos prizus,
6. Didelę žalvarinę lentą iš karo aviacijos skyriaus,
7. Kelis kitus smulkesnius dalykėlius.

Ypač gaila buvo atiduoti Lietuvos geležinkelių dirbtuvėse atliedintą kūrinį – Petro Rimšos „Vargo Mokyklą“. Karo Muziejaus vadovybė prašė vokiečių leisti atliedinti šio kūrinio gipsinę formą ir duoti gipso šiam reikalui. Vokiečiai sutiko, bet ilgai delsė ir gipso nedavė. Jau buvo manyta, kad karas baigsis greičiau, negu reikės atiduoti Vargo Mokyklą. Pagaliau buvo gauta gipso. Tada muziejaus viršininkas susitarė su kūrinio autorium P. Rimša, ir jis pats už kelis tūkstančius vokiečių markių skubotai suspėjo padaryti savo kūrinio gipsinę kopiją.

Taip pat buvo gaila ir gražios Napoleono patrankos, nes tai buvo tikrai gražus ir brangus eksponatas.

Karo Muziejaus viršininko brig. gen. Vlodo Nagiaus-Nagevičiaus Lietuvos kariuomenėje per visą Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį pagrindinės pareigos buvo ne Karo Muziejuje, bet karo sanitarijos valdyboje, kuriai jis vadovavo. Tačiau visa jo siela buvo ne pagrindinėse pareigose, bet Karo

Muziejuje, kurią jis tvarkė labai atsidėjęs, savarankiškai, kietai; kai kam tai gal ir nepatikdavo, tačiau viskas generolo buvo daroma tik jo mylimojo Karo Muziejaus labui. Jis griežtai ir beveik visada sėkmingai kovojo su visomis pasitaikančiomis kliūtėmis. Jei jam nepavykdavo nugalėti tų kliūčių, tai jis darydavo savaip ir visada pasiekdavo savo tikslą. Štai tik keli įdomesni tokio tvarkymo pavyzdžiai:

1. Pastačius naujuosius Vytauto Didžiojo Karo Muziejaus rūmus, buvo kilęs ginčas tarp karo ir kultūros muziejų vadovybių, geriau pasakius, tarp generolo Nagiaus ir menininko Galaunės, dėl patalpų pasiskirstymo. Kultūros muziejaus vadovybė pradėjo reikšti pretenzijas į kai kurias naujų rūmų patalpas, kurios statybos plane buvo numatytos Karo Muziejui, ir nors patalpos buvo jau baigtos įruošti, Karo Muziejui ilgai vis dar nebuvo leidžiama užimti ginčijamų patalpų. Gen. Nagius-Nagevičius kreipėsi į krašto apsaugos ministerį. Prasidėjo krašto apsaugos ir švietimo ministerių derybos. Derybos truko gan ilgai ir nedavė jokių teigiamų rezultatų. Buvo kreiptasi į patį respublikos prezidentą A. Smetoną, bet ir ten nesusilaukta jokio konkretaus sprendimo. Švietimo ministerijos pretenzijos net sustiprėjo. Tada gen. Nagevičius, matydamas, kad reikalas ne tik nejuda pirmyn, bet pradeda krypti net Karo Muziejaus nepageidaujama kryptimi, pasielgė visai savarankiškai, prisiimdamas sau visą atsakomybę. Vieną rytą jis išrikiavo visus savo karo invalidus ir jų orkestrą ir kariškai, su maršu, okupavo, t. y. užėmė, visas Karo Muziejui priklausančias, bet pradėtas ginčyti patalpas ir jose išdėstė Karo Muziejaus eksponatus. Švietimo ministeris protestavo, bet tas protestas liko tik protestas, o įvykęs faktas buvo legalizuotas, t. y. pripažintas ne tik de facto, bet ir de jure. Žinoma, po to santykiai karo ir kultūros muziejų vadovybių, dirbusių tuose pačiuose rūmuose ir po tuo pačiu stogu, dar paaštrėjo ir tik žymiai vėliau šiek tiek išsilygino.

2. Prie senųjų Karo Muziejaus rūmų augo keli seni beržai. Pastačius naujuosius rūmus, pora tų beržų liko augti prie Karo Muziejaus fasado. Jie augo nesimetriškai naujų rūmų fasado centro atžvilgiu. Kultūros muziejaus vadovybė įrodinėjo, kad tie beržai gadiną visą rūmų fasado vaizdą, ir reikalavo, kad tie beržai būtų nukirsti. Karo Muziejaus viršininkas su tuo nesutiko.

Vieną rytą kultūros muziejaus žmonės atėjo su piūklu ir kirviais, norėdami patys nukirsti tuos beržus, bet jiems nepavyko, nes budintis karo invalidas spėjo pranešti apie tai Karo Muziejaus viršininkui gen. Nagiui ir šis įsakė suimti „įsiveržėlius“ į Karo Muziejaus sodnelį. Įsakymas buvo įvykdytas. Suimtųjų tarpe buvo ir vienas aukštas kultūros muziejaus pareigūnas. Žinoma, suimtieji tą pačią dieną buvo paleisti. Kultūros muziejaus vadovybės noras

padaryti įvykusį faktą nepavyko ir pasibaigė labai negražiai.

Norėdamas sustiprinti savo argumentus seniems beržams apginti, gen. Nagius pasinaudojo vienu respublikos prezidento A. Smetonos apsilankymu Karo Muziejuje. Rodydamas į beržus, jis paklausė Prezidentą, ar reikėtų tuos beržus nukirsti. Respublikos Prezidentas, būdamas gamtos mylėtojas, atsakė, kad jam būtų gaila tokius gražius beržus kirsti. Generolui Nagiui to užteko: jis dabar jau turėjo net paties Respublikos Prezidento nuomonę, ginančią senus beržus, ir tai jam buvo naujas ir svariausias argumentas. Beržai buvo išgelbėti.

Vokiečių okupacijos metu vienas iš tų ginčytinų beržų nudžiūvo ir todėl turėjo būti nukirstas. Antrasis beržas 1944 metais sulaukė antrosios bolševikų okupacijos.

3. Gen. Nagius 1932 ar 1933 metais sugalvojo kelis Karo Muziejaus invalidus pakelti į viršilų ir puskarininkių laipsnius. Kadangi muziejaus karo invalidų komandoje visi viršilų ir puskarininkių etatai buvo jau užimti, krašto apsaugos ministeris nepatenkino Karo Muziejaus viršininko sumanymo. Po kurio laiko Karo Muziejuje lankėsi Respublikos Prezidentas. Generolas Nagius išrikiavo visus savo karo invalidus, pristatė juos Prezidentui ir paklausė, ar Respublikos Prezidentas sutiktų, kad jie būtų pakelti į aukštesnius laipsnius. Aišku, Prezidentas neprieštaravo. Generolas liepė invalidams tuoj užsidėti naujų laipsnių ženklus ir oficialiu raportu pranešė krašto apsaugos ministeriui, kad pats Respublikos Prezidentas apdovanojo kai kuriuos karo invalidus naujais laipsniais. Krašto apsaugos ministeris turėjo su tuo sutikti. Generolo tikslas buvo pasiektas.

Karo Muziejus buvo glaudžiai susijęs ir su muziko Gailevičiaus vardu. Jis ilgus metus vadovavo Karo Muziejaus invalidų orkestrui, kurio koncertai muziejaus sodnelyje būdavo labai populiariūs ir maloniai džiugindavo kauniečius šventadieniais ir tautinių švenčių progomis. E. Gailevičius yra autorius ir to populiaraus gedulingo maršo, kurio garsai ne šimtus, bet tūkstančius kartų lydėdavo karo invalidus, žygiuojančius prie paminklo žuvusiems už Lietuvos laisvę pagerbti Nežinomojo Kareivio kapo. Šis populiarus muzikas ir kompozitorius 1948 metais po ilgos ir sunkios ligos mirė tremtyje Vokietijoje, anglų okupacinėje zonoje.

Be karo Muziejaus steigėjo ir viršininko gen. gyd. Vlodo Nagevičiaus-Nagio, daug sielos ir darbo yra įdėję į Karo Muziejų ir buvę muziejaus administracijos pareigūnai ir generolo Nagevičiaus artimiausi pagalbininkai: majoras Šeštakauskas, pulkininkas Šarauskas, majoras Valaitis, pulkininkas leitenantas Ališauskas ir kiti, o taip pat ištisa eilė Lietuvos nepriklausomybės kovų karo invalidų. Jiems visiems ir jų šefui generolui Nagiui priklauso tikrai

nusipelnęta visos lietuvių visuomenės padėka.

Mūsų tėvynė neišvengė antrosios, dar žiauresnės, rusų bolševikų okupacijos. Negalėjo jos išvengti ir Vytauto Didžiojo Karo Muziejus.

Naujųjų okupantų jis buvo vėl paverstas jų pražūtingos propagandos įrankiu. Jis jau nebe Lietuvos Vytauto Didžiojo Karo Muziejus, bet tik karinis istorinis muziejus. Visi lietuvių tautos laisvės kovas vaizduoją eksponatai iš jo pašalinti, ir jų vietą yra užėmę lietuvių tautos žiauriausio priešo, jau trečią kartą (1919, 1940 ir 1944 m.) atsibasčiusio į Šventąją Lietuvą rusų bolševikų okupanto atgabenti komunistiniai eksponatai.

Naujasis okupantas, kankindamas, naikindamas ir niekindamas visą lietuvių tautą, yra išniekinęs ir jos tautinę Šventovę – Vytauto Didžiojo Karo Muziejų, kur greta lietuvių tautos laisvės gynėjo Nežinomojo Kareivio kapo pradėti laidoti ir lietuvių tautos išdavikai ir jos priešai. Išniekintas ir pats Nežinomojo Kareivio kapas ir jį globoję šventieji Lietuvos kryžiai ir pats paminklas žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę ir laisvę.

Kenčia ir dejuoja lietuvių tauta. Tačiau juk nebus taip visada. Visagalis Pasaulio Tvarkytojas vieną kartą išgirs žudomos ir naikinamos lietuvių tautos karštas maldas, kruvinas ašaras ir liejamą kraują, pasiųs savo galingus žaibus ir perkūnus prieš tautos kankintojus, ir šie išbėgs į savo azijišką „rojų“ gal

Centre plk. J. Šarauskas su muziejaus kolektyvu

net greičiau, negu jie buvo išbėgę 1941 m. birželio mėnesį.

Nepasiims jie mūsų Šventovės į savo Maskvą. Ji liks Kaune. Jie gali apgrobti ar apgriauti jos rūmus, bet jokia jėga nesugebės paimti ir išvežti tos lietuviškos žemės, ant kurios tie rūmai stovi, kurioje išsilaisvinusi lietuvių tauta vėl atnašaus savo aukas Rūpintojėliui ir Marijai, vėl žygiuos dar didesnės gretos naujų karo invalidų, buvusių laisvės kovotojų, partizanų, kalinių, tremtinių ir kitų kankinių. Tada vėl suplevėsuos mūsų valstybinės ir tautinės vėliavos, vėl skambės tas pats ar kitas Laisvės Varpas, ir tūkstantinės laisvų lietuvių minios entuziastingai, su ašaromis akyse giedos:

Lietuva, Tėvyne mūsų!

Lietuviais esame mes gimę, lietuviais norime ir būt!

Marija, Marija, apsaugok nuo priešo baisaus!

Vardan tos Lietuvos vienybė težydi!

Tada ir Vytauto Didžiojo Karo Muziejaus rožių sodnelis ir bent vienas to muziejaus skyrius turės būti pavadintas šios Tautinės Šventovės iniciatoriaus, organizatoriaus ir ilgamečio viršininko A. A. brigados generolo gydytojo Vlado Nagiaus-Nagevičiaus vardu. Turės ten rasti vieta ir jo garbiems palaikams, parvežtiems iš tolimosios Amerikos, kur jis, būdamas priverstinis emigrantas-tremtinys, baigė savo garbingą šios žemės kelionę.

P. S.

O aš pats labai norėčiau, jei dar gyvas ir sveikas sulaukčiau tos laimingos valandos ir jei jau būčiau nebereikalingas busimajai Lietuvos kariuomenei, būti Vytauto Didžiojo Karo Muziejaus karo invalidų komandoje, saugoti Nežinomojo Lietuvos Kareivio Kapą ir Lietuvos Tautinę Šventovę ir kiekviena proga gerbti visus tuos laisvės kovotojus ir savo ginklo draugus, kurie už Lietuvą yra atidavę viską, net savo gyvybę.

Manau, turiu pagrindą prašyti priimti mane į Vytauto Didžiojo Karo Muziejaus karo invalidų tarpą, nes ir aš esu karo invalidas, per kovas dėl Lietuvos nepriklausomybės du kartus sunkiai sužeistas ir tų kovų amžinus ženklus, buvusių žaizdų randus ir bolševikų kulku metalo skeveldras, nešiojįs iki savo amžiaus pabaigos.

Pastaba:

Platesnę dokumentuotą studiją apie Karo Muziejų („Vytauto Didžiojo Karo Muziejus rusų ir vokiečių okupacijų metais“) esu paskelbęs „Dirvos“ savaitraščio Lietuvių Archyvo skyriuje 1951 metais (žiūr. „Dirvą“, 1951 m. Nr. Nr. 19-34).

*Perspausdinta iš: Stasys Raštikis.
Kovose dėl Lietuvos. Karo atsiminimai, II dalis,
V., 1990, p. 361–396.*

SVIEDINYS, PASKELBĖS LIETUVOS ARTILERIJOS ATGIMIMĄ

Arvydas Pociūnas

Plk. Vincas Geiga

1794 m. sukilimo mūšiuose Lietuvos kariuomenės artilerijos pabūklai griaudėjo paskutinį kartą. 1795 m. Austrijai, Prūsijai ir Rusijai sunaikinus Lenkijos-Lietuvos valstybę, buvo sunaikintos ir Lenkijos bei Lietuvos kariuomenės. Po 125 metų lietuvių artilerija vėl sugriaudėjo.

1919 m. Raudonajai armijai veržiantis gilyn į Lietuvos teritoriją, kariuomenės vadovybė, be pėstininkų pulkų, pradėjo skubiai formuoti ir kitų rūšių dalinius.

Tų pačių metų sausio 1 d. krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 12 2-ojo pėstininkų pulko karininkas Eduardas Jodko (vėliau pulkininkas) pradėjo formuoti lengvąją bateriją.

Sausio 6 d. iš vokiečių baterija gavo dvi rusų 1902 m. pavyzdžio 3 colių (76,2 mm) lengvasias patrankas ir 24 arklius, apie kuriuos karininkas Vincas Geiga (vėliau pulkininkas) rašė: „*Susnūdę, keletas sužeistų, liesi, ožkos didumo, suvaryti, nabagėliai, į kūteles kaip avys. Aišku, vokiečiai juos dovanojo, kad tie arkliai pastiptų pas mus.*“

Sausio 8 d. krašto apsaugos ministras įsakymu Nr. 13 kariuomenės dalinių vadams, Kauno komendantui įsakė visus jų žinioje esančius artileristus nedelsiant atsiųsti į formuojamą bateriją prie 2-ojo pėstininkų pulko, dislokuoto Aukštojoje Panemunėje, senosiose rusų kareivinėse. Pradėta formuoti baterija tapo Lietuvos Respublikos artilerijos pradininke.

Sausio 24 d. baterijos vadą karininką E. Jodko pakeitė karininkas

Rusiška 3 colių lengvoji patranka

V. Geiga. Atvykęs į bateriją, jis jau rado 20 tvirtų vyrų, pasiryžusių tarnauti Tėvynei, nors visų drabužiai buvo prasti, daugelis avėjo klumpes. Tačiau su kiekviena diena baterijos padėtis gerėjo. Atvykdavo vis daugiau vyrų. Iš 2-ojo pėstininkų pulko baterija gavo geresnių arklių, buvo surasta, nors ir sunkiai, artilerinių pakinktų. Artileristai gavo sviedinių. Padėdavo ir vietiniai gyventojai. Vienas kaunietis ilgai laikė nuo vokiečių paslėpęs trisdešimt 76,2 mm patrankos sviedinių. Sužinojęs, kad formuojama baterija, atidavė juos artileristams.

Žmonių daugėjo, o su maisto produktais buvo striuka – reikėjo pamaitinti visus ir sočiai. V. Geiga rašė: „*Jei į katilą pakliūdavo viena kita morka bei griežtis, tai tik žiūrėk, kad suvalkiečiai nesuvalgytų kartu ir katilo.*“

Į bateriją atvyko pirmieji karininkai: J. Šmidtas, B. Paškevičius, M. Pečiulionis, J. Kibirkštis, P. Poškus, P. Uogintas (vėliau daugelis tapo žymiais Lietuvos kariuomenės karininkais).

Vasario 26 d. pradėtas formuoti 1-asis artilerijos pulkas, į kurį iš 2-ojo pėstininkų pulko buvo perkelta 1-oji artilerijos baterija. Kariai tik buvo spėję apsiprasti su pabūklais, o kovo 22 d. kariuomenės vadovybė įsakė 1-osios baterijos būriui (dvi patrankos) vykti į Kėdainius, kur jis turėjo pereiti Pa-

Nepriklausomybės kovų metu lietuviai artileristai užtaiso 3 colių lengvą patranką

nevēžio apsaugos dalinio vado žinion. Žmonės, matydami žygiuojančius mūsų artileristus, negalėdavo patikėti, kad tai Lietuvos kariai, juo labiau artileristai. Išgirdę kalbant lietuviškai, jie priedavo prie karių, šnekindavo, o po to ilgai kraipydavo galvas nesuprasdami, iš kur atsirado tas Lietuvos „vaiskas“. Vokiečių žandaras, praleisdamas artilerijos būrį per Kėdainių tiltą, atidavė pagarbą. Mūsų kariai replikavo: „*Velne, dabar atiduodi pagarbą, o pirmiau būtum davęs sprandan.*“

Kovo 27 d. prasidėjo Panevėžio apsaugos dalinio (200 pėstininkų, apie 20 raitelių, 2 patrankos) karininko Jono Variakojo (vėliau pulkininkas leitenantas) vadovaujama puolimo operacija prieš bolševikus Ukmergės kryptimi. Kovo 28 d. priešas atsitraukė ir įsitvirtino Deltuvoje. 1-osios baterijos būrys užėmė poziciją ties Mielašiūnų kaimu. Pirmojo pabūklo artileristams vadovavo karininkas V. Geiga, šalia stovėjo karininko J. Šmidto pabūklas. Iš šios vietos buvo puikiai matyti Deltuvos miestelis.

Baterijos vadas karininkas V. Geiga įsakė pabūklą užtaisyti ir nutaikė tiesiai į vieną gražiausių Deltuvos namų – kleboniją. Pabūklą peržegnojus, pasigirdo komanda „Ugnis!“ 15 val. nugriaudėjo šūvis, prie namo pakilo dulkių debesis. Šrapnelio smūgis nutraukė bolševikų dalinio štabo posėdį. Visi

Deltuvos senoji klebonija ir sienoje likęs sviedinio pėdsakas

išsibėgiojo, tačiau sviedinys nesprogo, įstrigo namo sienoje. Lietuviams kariams užėmus miestelį, klebonas atidavė nesprogusį sviedinį. Kariai jį nukenkmino ir po kurio laiko perdavė Karo muziejaus (vėliau Vytauto Didžiojo karo muziejaus) direktoriui gen. lttn. Vladui Nagevičiui. Ant sviedinio kevalo buvo pritvirtinta metalinė lentelė su užrašu: „Pirmojo Lietuvos artilerijos sviedinio (šrapnelės) indas ir tutelė. Kovo 28 d. 1919 metais patekusio į Deltuvos kleboniją rusų bolševikų štabo būta užėmus Deltuvą, jos klebonas šį indą gražino išvaduotojams.“ Šis sviedinys eksponuojamas Vytauto Didžiojo karo muziejuje.

1902 m. pavyzdžio 3 colių (76,2 mm) lengvosios patrankos techniniai duomenys

Parengto pabūklo svoris	1092 kg
Pabūklo svoris žygyje	2017 kg
Sprogstamojo sviedinio svoris	6,5 kg
Kulkų kiekis šrapnelyje	260 vnt.
Sviedinio pradinis greitis	588 m/s
Sprogstamojo sviedinio lėkimo tolis	6,5 km
Šrapnelio lėkimo tolis	5,5 km
Daugiausia šūvių per minutę	10

Pabūklą traukė šeši arkliai. Įgulą sudarė vadas ir penki artileristai.

Baterija manevruose. 1921 m.

Užmaskuota patranka ir sviedinių vežimas

Sviedinys, paskelbęs Lietuvos artilerijos atgimimą

Baterija po užsiėmimų

Raitosios artilerijos grupės pabūklai

Artilerijos daliniuose prasidėjo reorganizacija, pulkai buvo perginkluojami naujesniais pabūklais. 1935 m. buvo suformuota raitosios artilerijos grupė, susidedanti iš trijų baterijų. Iš viso ji turėjo dvylika 3 colių patrankų. Karo metu visos trys baterijos turėjo būti pavaldžios trijų kavalerijos pulkų vadams. Karo mokykla savo žinioje turėjo septynias 3 colių patrankas.

Bėgo metai. Deltuvos klebonijai likimas buvo palankus: išliko ne tik pastatas, bet ir žymė, kur buvo įsmigęs sviedinys. Jei važiuosite kada pro šalį, būtinai sustokite ir apžiūrėkite šią vietą, tokią svarbią Lietuvos kariuomenės istorijai. Sviedinio žymė klebonijos pastate kiekvienam primins, kad Lietuvos artilerija atgimė 1919-aisiais.

LIETUVOS KARIUOMENĖS (1918–1940) LENGVASIS KULKOSVAIDIS ZB v.z./26

Arvydas Pociūnas

Nepriklausomybės kovoms (1918–1920) pasibaigus, vadovybė galėjo pradėti perginkluoti Lietuvos kariuomenę naujojo pavyzdžio ginklais, pereiti prie vieningo šovinių ir sviedinių kalibro. Daliniams reikėjo naujos konstrukcijos lengvojo kulkosvaidžio, nes tuo metu buvo naudojami patys įvairiausi: „Lewis 1915“, „Chauchat (Šoša) 1915“, „Maxim 08/15“, „Maxim 08/18“, „Bergman 1915“, „Madsen 1904“. Kai kurių sistemų lengvųjų kulkosvaidžių sandėliuose išliko iki 1940 m., pavyzdžiui, „Madsen 1904“ – 46, „Maxim 08/15“ ir „Maxim 08/18“ – 508 vienetai.

1922 m. Čekoslovakijoje buvo išbandytas Vaclavo Holeko sukonstruotas lengvasis kulkosvaidis. 1926 m. Brno mieste esanti gamykla „Čekoslovenska Zbrojovka“ pradėjo serijinę lengvojo kulkosvaidžio (lehky kulomet), žymimo ZB v.z./26, gamybą. Mūsų kariuomenės vadovybė greitai atkreipė dėmesį į vykusią šio ginklo konstrukciją. Spėjama, kad pirmoji siunta buvo nupirktą 1927 m. Šie kulkosvaidžiai buvo perkami iki pat Čekoslovakijos okupacijos. Ginklas tapo standartiniu Lietuvos kariuomenės kulkosvaidžiu. 1939 m. ginkluotėje jų buvo 3028.

Lengvojo kulkosvaidžio ZB v.z./26 techniniai duomenys

Kalibras	7,92 mm
Šoviny	7,92 x 57 (Mauser)
Ilgis	1160 mm

Kulkosvaidžio tarnyba šaudymo pratybose (4-asis dešimtmetis)

Svoris	9,65 kg
Vamzdis	627 mm, 4 dešininės graižtvos
Užtaisyimas	20 arba 30 šovinių dėtuve (dedama iš viršaus)
Veikimo principas	Dujų nuvedimas iš vamzdžio
Greitašauda	Teorinė 600 šūvių/min. Praktinė 200 šūvių/min.
Kulkos greitis	762 m/s
Efektyvusis ugnies tolis	1000 m
Taikymo tolis	1600 m

Kulkosvaidis šaudydavo pavieniais arba automatiniais šūviais. Prie kiekvieno kulkosvaidžio buvo po du vamzdžius. Keisti vamzdį buvo rekomenduojama intensyvia ugnimi iššaudžius 10 dėtūvių (200 šovinių). Įkaitusiam vamzdžiui pakeisti reikėdavo 3–5 sekundžių. Iš viso kulkosvaidį sudarė 143 sudedamosios dalys.

Teigiamos ginklo savybės:

1. Lengvas naudoti, patikimas šaudant.
2. Išardomas be jokių papildomų ginklo įrankių.
3. Labai greitai pakeičiamas vamzdis.
4. Patogūs kojelių, taikymo ir nuleidimo mechanizmai.

Prie neigiamų ginklo savybių reikėtų priskirti tai, kad iš viršaus įde-

Lietuvos kariuomenės (1918–1940) lengvasis kulkosvaidis

Taikytojas

Taikytojo padėjėjas

Taikytojo padėjėjas
(iš dešinės pusės)

Trečiasis numeris

dama dėtuve susiaurindavo matymo lauką.

Lengvojo kulkosvaidžio tarnybą sudarė:

1. Taikytojas. Buvo ginkluotas pistoletu, lengvuju kulkosvaidžiu, turėjo dvi šovinines.
2. Taikytojo padėjėjas. Buvo ginkluotas pistoletu, turėjo atsarginį vamzdį su grūstuvu ir gražinamąją spyruokle, ginklo įrankius, šovinines, pionierių kastuvą, žirkles vielai kirpti.
3. Trečiasis numeris. Buvo ginkluotas šautuvu, turėjo vieną lengvojo kulkosvaidžio šovininę, šovinių kemšamąją mašinėlę, valomuosius įrankius, palaidų ir sudėtų į dėtuves šovinių dėžę.

Kiekviena lengvojo kulkosvaidžio grandis visuomet privalėjo turėti ne mažiau kaip 10 dėtelių. Neliečiamosios atsargos buvo 200 šovinių.

Lengvieji kulkosvaidžiai ZB v.z./26 Lietuvos kariuomenės pėstininkų pulke buvo paskirstyti taip:

Šaulių kuopoje – 9 vnt.

Batalione – 27 vnt.

Pulko būstinės apsaugos būryje – 1 vnt.

Raitųjų žvalgų būryje – 3 vnt.

Ūkio kuopoje – 1 vnt.

Iš viso pulke – 86 vnt.

Archyviniais duomenimis, 1-oji pėstininkų divizija turėjo 305 tokius kulkosvaidžius, maždaug tiek – ir likusios divizijos. Kulkosvaidžiais ZB v.z./26 buvo ginkluoti kavalerijos šaulių skyriai, artilerijos baterijos apsaugos kariai. Karo technikos dalys turėjo 62 (iš jų du buvo karo laive „Prezidentas Smetona“), komendantūros – 104, Lietuvos šaulių sąjunga – 80 kulkosvaidžių ZB v.z./26. Sandėliuose buvo saugoma 216 tokių kulkosvaidžių, kurie karo metu turėjo būti išduoti suformuotiems pasienio apsaugos batalionams.

1939 m. gegužės 9 d. kariuomenės Ginklavimo tarybos posėdyje (dalyvavo plk. dr. P. Lesauskis, inž. J. Vėbra, plk. inž. S. Birutavičius, plk. ltn. inž. M. Kareiva, plk. ltn. K. Ambraziejus, inž. V. Babilius, sekretoriavo plk. ltn. Z. Gurevičius) buvo priimtas sprendimas: Ginklų dirbtuvėms skubiai pasirengti lengvojo kulkosvaidžio ZB v.z./26 vamzdžių gamybai.

Numatyta nupirkti metalo, iš kurio būtų buvę galima pagaminti 6000 vamzdžių. Buvo rengiamasi gaminti ir patį ginklą, tačiau šiuos ketinimus nutraukė 1940 m. sovietinė okupacija. 1930 m. šis ginklas Čekoslovakijoje buvo modifikuotas – buvo patobulintos kai kurios detalės. Kulkosvaidį pradėta žymėti ZB v.z./30.

Lengvieji kulkosvaidžiai ZB v.z./26 ir ZB v.z./30 tapo populiarūs ir

kitose šalyse. Jais buvo apginkluotos 25 valstybių kariuomenės. Šiuos ginklus gamino daugelis valstybių – nuo Ispanijos iki Kinijos. 1939 m. Čekoslovakiją okupavus Vokietijai, šios kariuomenei atiteko 31 003 ir buvo pagaminta dar 10 433 minėti lengvieji kulkosvaidžiai. Iki 1944 m. tai buvo standartinis vokiečių SS kovinių dalinių kulkosvaidis.

1941 m. birželio 22 d. kilus karui tarp Sovietų Sąjungos ir Vokietijos, Lietuvoje prasidėjo sukilimas prieš okupantus. Lietuvių sukilėliai kovose su besitraukiančiais Raudonosios armijos daliniais panaudojo ir kulkosvaidžius ZB v.z./26. Neužmiršo jų ir Lietuvos partizanai. Su šiais ginklais jie kovojo net iki 1947 m. Tačiau pasibaigus 7,92 x 57 mm šoviniams ir nesant galimybių jų įsigyti, ginklo teko atsisakyti.

Vytauto Didžiojo karo muziejus gali pasidžiaugti turįs vieną lengvąjį kulkosvaidį ZB v.z./26, kurio muziejinis numeris G-1802. Šį ginklą 1997 m. lapkričio 18 d. muziejui perdavė Lietuvos Respublikos ginklų fondas (aktas Nr. 90). Ginklas restauruotas 2002 m. spalį. Jis buvo nujuodintas, medinės dalys atkurtos.

Šis labai retas eksponatas nuo 2007 m. spalio 11 d. buvo eksponuojamas Latvijos karo muziejuje, mūsų muziejaus parengtoje parodoje „Lietuvos husarai“.

MUZIEJININKAS IŠ PAŠAUKIMO

JONĄ DAUJOTĄ PRISIMENANT

Dr. Steponas Gečas

Jonas Daujotas

Priešais mane – archyvinės Jono Daujoto asmens bylos segtuvas. Byloje – 75 puslapiai. Įprasti dokumentai: gyvenimo aprašymas, įrašai apie pareiginius pasikeitimus, atostogas, paskatinimus, komandiruotes, nedidelių premijų skyrimai, pristatymai kukliems apdovanojimams, Vilniaus universiteto diplomo kopija. Paskutiniuose puslapiuose – mirties liudijimas, nekrologas. Pradėta 1978 m. vasario 15 d., baigta 1998 m. vasario 28 d. Vytauto Didžiojo karo muziejuje J. Daujotas išdirbo beveik 20 metų.

Jau daugiau kaip dešimtmetis, kai šio žmogaus nebėra su mumis, tačiau bendradarbiai Joną ir jo darbus prisimena nuolat.

Pirmojoje autobiografijoje, nelygiu braižu J. Daujoto rašytoje 1978 m. vasario 15 d., – vos keturi sakiniai: „*Gimiau 1954 m. gegužės 22 d. Kaune. 1972 m. baigiau Kauno ketvirtą vidurinę. Iki 1975 m. vasaros dirbau Kauno radijo gamykloje montuotojo pareigose, tais pačiais metais pradėjau mokytis Vilniaus Valst. V. Kapsuko universitete ir dirbti Pažaislio architektūriniame ansamblyje eksponatų saugotoju. Šiuo metu esu Vilniaus universiteto istorijos fakulteto trečiame kurse.*“

Plačiau apie save Jonas parašė 1985 m. kovo 21 d., kai jau buvo baigęs universitetą ir įgijęs istoriko specialybę (1981). Jis pažymi, kad jau kelerius metus vadovauja LTSR kultūros paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos muziejaus pirminei organizacijai, kad neakivaizdžiai baigė kultūros darbuotojų tobulinimosi institutą ir įgijo muziejininkystės specializaciją, yra profsąjungos vietos komiteto narys, draugovininkas.

Jonui Karo muziejus buvo trečioji darbovietė. Po vidurinės treji metai, praleisti Radijo gamykloje einant montuotojo pareigas, negalėjo patenkinti žinių siekiančio jaunuolio. Nenumaldomai traukė giliau pažinti pasaulio ir ypač gim-

Kauno karo istorijos klubo rikiuotėje. Šeštas iš dešinės J. Daujotas. 1997 06 20

tojo krašto praeitį, patyrinėti neišsemiamus Lietuvos istorijos ir kultūros klodus. Kaip vėliau prisipažino bendradarbiams, vos ne kasdien, baigęs gamykloje pamainą, skubėdavo į Karo muziejų. Ne paspoksoti į koki eksponatą, o išsiaiškinti sudominusį faktą. 1975 m. vasarą J. Daujotas užsuko į M. K. Čiurlionio dailės muziejų ir Pažaislio ansamblyje buvo įdarbintas eksponatų saugotoju.

Vytauto Didžiojo karo (tuomet istorijos) muziejuje Jonas iš pradžių buvo priimtas dirbti salių patarnautoju, o po kelių mėnesių paskirtas antros kategorijos ekskursijų vadovu. Tačiau netrukus į jaunuolį, godžiai besidomintį Lietuvos istorija, dėmesį atkreipė bendradarbiai. Nuo 1980 m. balandžio 1 d. J. Daujotas tuometiniame Kapitalistinio laikotarpio skyriuje paskiriamas vyr. moksliniu bendradarbiu, o nuo 1985 m. balandžio 11 d. – Feodalinio skyriaus vedėju. Šio padalinio, 1990 m. pavadinto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) skyriumi, vedėju išdirbo iki pat mirties.

Būdamas aistringas istorikas, J. Daujotas nesitenkino vien universitete įgytomis žiniomis, skaitė visą prieinamą literatūrą ne tik lietuvių, bet ir lenkų, rusų, anglų kalbomis, tobulinosi įvairiuose kursuose.

Atgimstančios Lietuvos laikotarpiu J. Daujotas daug pastangų skyrė pertvarkant LDK ekspozicijas, rengiant parodas karybos istorijos temomis, aktyviai dalyvavo Sąjūdžio muziejaus grupės veikloje.

Kas matė, tas iki šiol prisimena J. Daujoto parengtas įdomias parodas,

tokias kaip „Bajorai ir Lietuva“, „Švedijos monarchija ir Lietuva“, „Salaspilio mūšiai – 390“, „T. Kosciuškos sukilimui – 200“ ir kitas.

Be atnaujintų ekspozicijų ir parodų, Jonas labai aktyviai dalyvavo mokslinėje veikloje, buvo Kraštotyros ir Istorikų draugijų narys, respublikinių ir tarptautinių mokslinių konferencijų organizatorius ir dalyvis. Daug prisidėjo rengiant pirmąją (1992) ir antrąją (1994) tarptautines karybos bei Lietuvos diplomatijos istorijos konferencijas, skaitė išsamius pranešimus, redagavo medžiagą. Kadangi gerai mokėjo lenkų kalbą, daug talkino užmezgant ryšius su Balstogės (Bialystoko) ir Varšuvos karo istorijos muziejais.

Nemažai J. Daujoto mokslo populiarinamųjų straipsnių išspausdinta įvairiuose leidiniuose, periodinėje Lietuvos ir Lenkijos spaudoje. Jonas stažavosi ir skaitė pranešimus Varšuvos karo istorijos institute bei Torunės universitete, buvo aktyvus Kauno karo istorijos klubo narys, didelis Lietuvos patriotas. Už darbštumą ir pareigingumą bei nuopelnus karo istorijai ir Lietuvos muziejinkystei apdovanotas Šaulių sąjungos „Šaulių žvaigždės“ medaliu, Kultūros ministerijos, kitų valstybinių bei visuomeninių organizacijų, muziejaus vadovybės padėkomis.

Su J. Daujotu teko bendrauti sprendžiant daugybę įvairiausių darbo klausimų. Jis stengdavosi kiekvieną darbą ar pavestą užduotį atlikti nuosekliai, išsiaiškinti net ir prieštaraujančių vienas kitam šaltinių esmę. Straipsnius ar idėjas dėstydamas argumentuotai, remdamasis faktais. Rengdamas pranešimą ar straipsnį, stengdavosi iki galo būti tikslus, nuoseklus, išsiaiškinti prieštaringą šaltinį ar oponuojančio kolegės nuomonę.

Rengdamas šį straipsnį, kalbėjau su buvusiais Jono bendradarbiais, jį pažinojusiais asmenimis. Visi labai šiltai atsiliepia apie jo žmogiškąsias savybes. Buvusi J. Daujoto bendradarbė, ilgametė LDK skyriaus darbuotoja Danutė Gruzdienė apie buvusį skyriaus vedėją kalba taip: *„Joną norėčiau pavadinti tikru dvasios aristokratu, vaikščiojančia enciklopedija. Džiaugiuosi, kad likimas lėmė sutikti šį žmogų...“*

Apie savo asmeninį gyvenimą Jonas beveik nekalbėdavo. Kartą, paūmėjus opaligei, atsidūriau Kauno „Raudonojo Kryžiaus“ ligoninėje. Manęs aplankyti atėjusį Joną atpažino palatos kaimynas. Iš jo ir sužinojau apie Jono vaikystę. Abu jo tėvai buvo kilę iš karališkųjų bajorų. Tėvas Jonas Daujotas, vienas turtingiausių Kauno kolekcininkų, anksti mirus Jono motinai, vedė antrą kartą. Pamotė Ona Daujotienė Jonuko nekeitė, net valgio jam gailėdavo, tik gviesėsi netrukus mirusio savo vyro turto²¹.

²¹ Vėliau Ona Daujotienė įsipainiojo į žinomo kolekcininko kunigo Ričardo Mikutavičiaus kolekcijos vagystę, buvo teisama.

Pats patyręs našlaičio dalią, buvo jautrus kiekvienam žmogui, skubėdavo užjausti patekusį į bėdą, pasiryžęs kartais gal ir ne visai pagrįstai ginti, jo požiūriu, skriaudžiamąjį. Atsimenu, muziejuje dailininke dirbo I. O., gabi ir talentinga menininkė. Kartą beveik mėnesį, niekam nieko nepranešusi, ji nepasirodė darbe. Ekspozicijos rengimo darbai sustojo. Kai darbuotoja pasirodė, administracija jos nepaglostė, skyrė drausminę nuobaudą. Jonas, įžengęs į direktoriaus kabinetą, dėl kolegės „nuskriaudimo“ pareiškė griežtą protestą.

Jonas Daujotas mirė staiga, eidamas 44-uosius metus. Manau, kad Lietuvos ir karybos istorijos srityje jis būtų įrašęs dar ne vieną ryškų puslapį.

PAPRASTO ŽMOGAUS KILNŪS DARBAI

ROMĄ SIUDIKA PRISIMENANT

Dr. Steponas Gečas

Romas Siudikas

Pažinojusieji iki šiol Romą Siudiką prisimena kaip paprastą tiesaus būdo šviesuolį, didelį Tėvynės patriotą. Karo (tuometiniame Kauno valstybiniame istorijos) muziejuje jis darbavosi beveik 25 metus (nuo 1964 m. rugsėjo 1 d. iki 1988 m. sausio 27 d.): budėtoju, kurį laiką – ūkio dalies vedėju, sodelio rožyno prižiūrėtoju-eiguliu, muziejaus budėtoju-gaisrininku. Nebuvo tokio darbo, kurio Romas atsisakytų ar neišmanytų. Didelė išmintis ir gyvenimiška patirtis neleido R. Siudikui sėdėti rankas sudėjus: jis buvo pagrindinis kompozitoriaus Viktoro Kuprevičiaus talkininkas prižiūrint varpus,

sutaisydavo, suremontuodavo viską, ką pavesdavo muziejaus vadovybė. Kurį laiką didelis muziejininkų rūpestis buvo bokšto laikrodis, rodydavęs laiką, bet nemušdavęs valandų ir pusvalandžių. Romas išstudijavo kiekvieną sudėtingo didžiulio mechanizmo detalę, nusibraižė brėžinius, tarėsi su M. K. Čiurlionio dailės muziejaus laikrodininku, šviesaus atminimo lakūnu sklandytoju Tadu Koronkevičiumi, kol pagaliau laikrodis suskambo.

Tačiau didžiausias R. Siudiko nuopelnas išaiškėjo Atgimimo metais, atstatant Karo muziejaus sodelio memorialą „Žuvusiems už Lietuvos laisvę“.

Sovietiniams piktadariams nugriovus sodelio paminklus ir išniekinus brangias tautos relikvijas, Romas purvuose surado nuo paminklo nuplėštą skydą su tautiniais simboliais ir paslėpė varpų bokšte po visokiais rakandais ir skudurais. Apie tai žinojo tik Romo broliai – muziejuje taip pat budėtoju dirbę Jeronimas ir buvęs gen. P. Plechavičiaus Vietinės rinktinės karys Jonas.

Šią vertybę Romas grąžino į atstatytą memorialą. Tada sužinojome ir daugiau turtingos Romo biografijos faktų, apie kuriuos sovietmečiu jis ne

visiems prasitardavo. Gimė Romas 1924 m. sausio 1 d. Rūdžių kaime netoli Grinkiškio (Radviliškio r.), kelių hektarų ūkelyje. Anksti mirus tėvui, motina su septyniais vaikais (keturiais sūnumis ir trimis dukromis) labai vargo. Vyriausiasis Romas nuo aštuonerių metų piemenavo, vėliau pas ūkininkus bernavo. Taip užklupo karas. Raudonajai armijai stumiant vokiečius į vakarus, vermachtas pradėjo mobilizuoti jaunos okupuotų kraštų vyrus. Devyniolikmetis Romas irgi gavo šaukimą. Patekęs į vokiečių darbo batalioną, iš pradžių didelio vargo neįjutė. Be lietuvių, batalione buvo latvių, lenkų, prancūzų, keli frontui netinkami vokiečiai. Jų darbas buvo iš pafrontės ūkių, geležinkelio stočių į frontą gabenti produktus, šaudmenis, prižiūrėti arklius. Su gurguolėmis atsidūrė netoli Leningrado. Frontui vis sparčiau traukiantis į vakarus, lietuviai ir latviai pasijuto itin saugomi. 1944 m. balandžio viduryje Romo dalinys atsidūrė netoli Bauskės. „O nuo Bauskės iki Lietuvos – visai netoli, – ėmė mąstyti Romas. – *Reikia bėgti, nes po kelių dienų bus vėlu.*“

Vieną rytą, kai žemę jau drebino patrankų dundesys, tyliai pasimeldęs, protamsiais iššliaužė iš palapinės ir iš lėto pasuko miško tankmen, o kai jau nebesimatė pamiškės, nėrė pietų kryptimi.

Priešpiet atsidūrė prie kažkokio upelio. Staiga kairėje pasigirdo šūviai ir rusiški keiksmazodžiai. Romas pasuko atgal, pasislėpė kirtavietės žabų krūvoje, bet raudonarmiečiai jau buvo jį pastebėję ir pradėjo durtuvais badyti kiekvieną eglišakių krūvą. Kai šalia galvos šmėstelėjo durtuvas, slėptis buvo beprasmiška. Iš senelio, carinės armijos kareivio, Romas buvo pramokęs rusiškai, todėl viską suprato. Raudonarmiečiai paviršutiniškai apieškojo vokiška darbo uniforma vilkintį bėglį, žvilgterėjo į jo darbo pažymėjimą. „*Kur bėgai?*“ – paklausė vyresnysis. „*Į Lietuvą, namo*“, – neslėpdamas atsakė Romas. „*Vis tiek esi belaisvis. Pažįstu lietuvius. Visi jie su fašistais išvien.*“

Taip Romas vietoj tėviškės atsidūrė belaisvių prigriūstame vagone. Ešelonas, lėtai slinkdamas į rytus, po kelių savaičių buvo karo belaisvių stovykloje netoli Maskvos.

Belaisvio dienos davinys buvo 300 gramų duonos, gabalėlis žuvies ir lėkštė mažai į sriubą panašaus buzalo. O dirbti varydavo įvairių darbų – taisyti geležinkelių, sviedinių išdaužytų gatvių, atstatyti tiltų. Išsekę žmonės krito kaip musės – iš būrio netoli barako kasdien užkasdavo po 3–4 lavonus. Romas, pradėjęs 22-uosius metus, taip sublogo, kad vos bepavilko medpadžius.

Vieną rytą išrikiuotus belaisvius karininkai pradėjo skaičiuoti. Šešiasdešimties suskaičiuotųjų su kitais į darbus neišvarė. Romas buvo 61-asis. Vėliau pasiekė žinia, kad tie 60 atrinktuųjų buvo išvežti statyti slaptos karinės gamyklos, o vėliau visi sušaudyti.

Kartą tikrino belaisvių sveikatą. Karo gydytojas nusistebėjo, kad Romas gerai kalba rusiškai, o sužinojęs, kad sulysęs lietuvis dar moka latviškai bei vokiškai, tarė: *„Man patenka pabaltijiečiai, nesuprantantys rusiškai. O dabar kaip tik reikia sanitaro. Galėtum ir pavertėjauti.“*

Gydytojas turėjo pulkininko laipsnį, tad netrukus pasikalbėjo su lagerio vyresnybe ir Romas buvo paskirtas sanitaru. Jo padėtis labai pasikeitė. Nors tebebuvo belaisvis, gavęs leidimą galėdavo išeiti į miestą. Darbas irgi tapo kur kas lengvesnis. O geraširdis rusų gydytojas išbadėjusiam vaikinui neretai ir savo pietų davinį palikdavo. Romas geresniu kąsniu pasidalindavo su likimo draugais.

Pagaliau po kelerių negandų metų R. Siudikas grįžo į gimtinę. Mama buvo mirusi, broliai ir seserys slapstėsi. Tėviškėje likti buvo pavojinga, todėl Romas išvyko į Kauną. Čia sunkiai susirgo džiova, bet, jo žodžiais tariant, tikėjimas ir stiprus noras išgyventi nugalėjo – jis pasveiko. Išsimokė laikrodininku, dirbo Radijo gamykloje, kol įsidarbino muziejuje.

Nors tebuvo baigęs 4 klases, Romas lankė įvairiausias paskaitas, perskaitė daugybę knygų, turėjo aiškų filosofinį gyvenimo supratimą. Ne kartą kokiam žingeidžiam svečiui yra ir ekskursiją surengęs ar įdomesnią istorinį Lietuvos įvykių papasakojęs.

Mirė Romas Siudikas 2005 m. balandžio 18 d. Kaune.

VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJAUS KONSERVATORIŲ- RESTAURATORIŲ VEIKLA

Ona Ramoškienė

Vytauto Didžiojo karo muziejuje saugoma daug vertingų dailės, liaudies meno kūrinių, įvairaus laikotarpio ginklų, istorinio metalo, spaudos, tekstilės, archeologijos eksponatų. Dėl temperatūros ir drėgmės pokyčių bei netinkamų laikymo sąlygų pradeda keistis jų vidinė ir išorinė struktūra. Daiktai ima rūdyti, dūlėti, pelyti, irti. Norint sustabdyti eksponatų gedimo procesą, o prireikus atkurti jų pradinę būklę, suteikti ekspozicinį vaizdą ir užkonservuoti, reikalingi darbuotojai, prižiūrintys eksponatus.

Kaip tik todėl pačioje muziejaus veiklos pradžioje mažoje patalpėlėje buvo įrengtos konservacijos dirbtuvės, kuriose dirbo vienas konservatorius. Jis daugiausia prižiūrėdavo archeologijos eksponatus – juos dezinfekuodavo, valydavo ir užkonservuodavo. Vėliau tose pačiose dirbtuvėse iki 1973 m. dirbo A. Gelžinis, kuris rūpinosi istorinio metalo ir archeologijos eksponatais. Ginklų būklei prižiūrėti buvo priimtas A. Bekeris. Tekstilės eksponatais daug metų rūpinosi N. Barnackienė.

1973 m., išėjus iš muziejaus A. Gelžiniui ir A. Bkeriui, restauratorėmis-konservatorėmis pradėjo dirbti O. Ramoškienė ir A. Bajoraitienė. Jų rūpestis buvo istorinio metalo ir archeologijos eksponatai. Su restauravimo ir konservavimo pagrindais moterys susipažino ir praktiškai tobulinosi prie Vilniaus etnografijos-istorijos muziejaus įkurtose Restauravimo-konservavimo dirbtuvėse, gilinti žinių buvo siunčiamos į kitas Sovietų Sąjungos restauravimo-konservavimo dirbtuves: Leningrado Ermitažo muziejaus Restauravimo centrą, Maskvos Kremliaus, Rygos, Tartu, Talino ir Jerevano istorijos muziejų restauravimo-konservavimo dirbtuves. Čia būdavo dalijamasi restauravimo darbo patirtimi, naujaisiomis specialybės žiniomis, keliama kvalifikacija. 1971 m. muziejaus biblioteka pradėjo prenumeruoti Maskvos centrinės restauravimo laboratorijos leidžiamą žurnalą „Soobščeniija“ („Pranešimai“), nagrinėjantį restauravimo-konservavimo problemas. Įgijusios žinių ir įgūdžių, restauratorės saugomus eksponatus galėjo pradėti profesionaliai prižiūrėti ir profilaktiškai apdoroti.

Apie 1978 m. iš darbo išėjus N. Barnackienei, tekstilės eksponatus prižiūrėjo naujos darbuotojos: B. Žukauskienė, S. Čepaitė, L. Savickaitė,

I. Adomavičiūtė ir V. Pagonienė, tebedirbanti iki šiol. Metalo eksponatus kelerius metus konservavo L. Židonis, E. Blažys ir M. Varnauskas.

Bėgant metams teko vis daugiau gilintis į eksponatų struktūrą, pažeidimo priežastis, konkrečius chemikalus. Tai buvo sunkus ir ilgas darbas norint daiktus kuo patikimiau restauruoti ir užkonservuoti.

Nuo 1985 m. restauratorės pradėjo tobulintis Vilniaus Prano Gudyno restauravimo-konservavimo centre. Čia atliekami vertingų eksponatų fiziniai ir cheminiai tyrimai, parenkama restauravimo technologija. Prieš restauravimą eksponato būklė įvertinama, Restauravimo taryba nustato metodiką ir darbų eigą. Restauravimo eiga nuo pat pradžios fotografuojama ir aprašoma, sudaromas vadinamasis restauravimo pasas. Lietuvos Respublikos kultūros ministro patvirtinta Atestavimo komisija, atsižvelgdama į atliktus darbus ir jų sudėtingumą, restauratoriui suteikia kvalifikacinę kategoriją.

Šiuo metu Vytauto Didžiojo karo muziejaus restauravimo-konservavimo dirbtuvėse, laikinai perkeltose iš Muziejaus gatvės į Gedimino gatvėje esančias patalpas, darbuojasi keturios kvalifikuotos specialistės: II kategorijos polichromijos restauratorė-konservatorė Ona Ramoškienė, II kategorijos archeologijos restauratorė-konservatorė Aušra Bajoraitienė (abi dirba nuo 1973 m.), I kategorijos tekstilės restauratorė-konservatorė Vilija Pagonienė (dirba nuo 1981 m.) ir III kategorijos tapybos restauratorė-konservatorė Rita Malinauskienė (dirba nuo 1995 m.).

Vytauto Didžiojo karo muziejaus restauratorės dalyvavo daugelyje Prano Gudyno restauravimo centro surengtų konferencijų (tarp jų ir tarptautinėse), naujų idėjų sėmėsi šio centro suorganizuotose išvykose į žymių Europos muziejų restauravimo dirbtuves. 2002 m. aplankytos Vokietijos, 2004 m. – Švedijos ir Norvegijos, 2005 m. – Vokietijos, Belgijos ir Prancūzijos, 2006 m. – Vokietijos, Šveicarijos ir Prancūzijos muziejų restauravimo dirbtuvės.

ARCHEOLOGINIS RADINYS

Žalvaris, tekstilė, V–VI amžius. Rastas Kalniškių kapinyne, kape Nr. 121

Restauravo Aušra Bajoraitienė

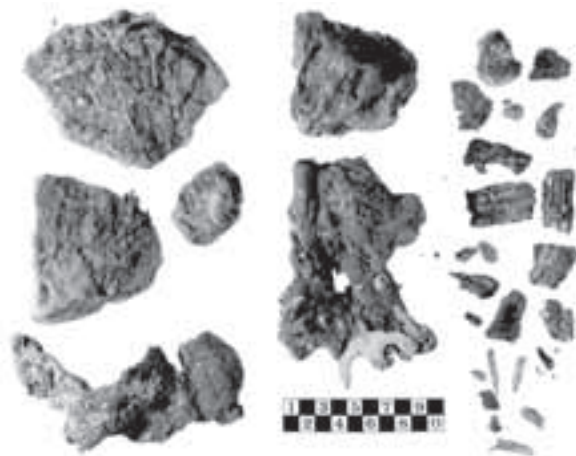
Būklė prieš restauravimą

Archeologinis radinys buvo žemės luiste. Žemėje buvo matyti įvijėlės ir jų atspaudai, audinio plaušeliai. Padarius rentgenogramą paaiškėjo, kad grumstuose yra dvi segės, du pakabučiai, grandelės, segės galvutė ir neaiškios paskirties skardelė.

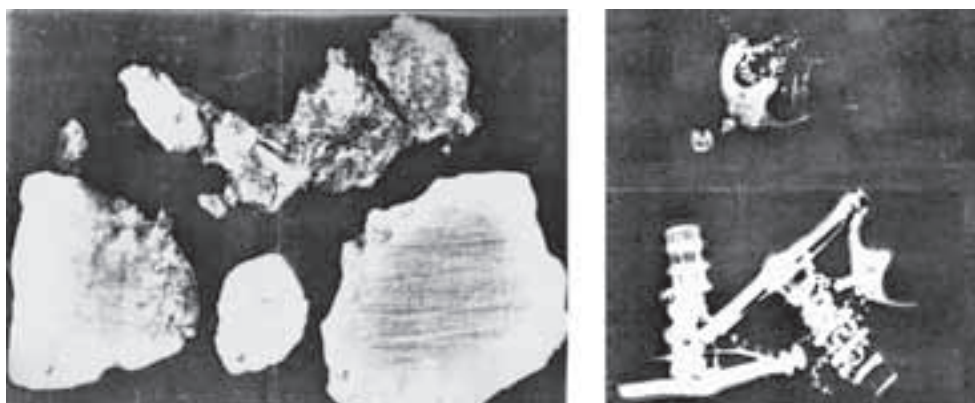
Restauravimas

Iš grumstų, sudrėkintų etilo spiritu, išimti du pakabučiai, dvi žalvarinės segės ir dvi grandelės. Kadangi metalo šerdies nebuvo, abiejų segių lankeliai ploniausiose vietose atsiskyre. Nuvalant žemę, visi archeologiniai radiniai buvo tvirtinami 5 proc. PBMA ksilolo tirpalu. Adatėlėmis, skalpeliu, krapštukais, dilde, viršutinį sluoksnį atitirpinant acetonu, buvo pašalintas purusis apnašas. Patikrinus drėgmės kameroje, aktyviųjų chloridų (skatinančių koroziją) nerasta. Poliruojant žalvariniu šepetėliu, buvo atidengti segių kojelių plokštelių, pakabučių ornamentai. Radiniai sutvirtinti 2,5 proc. PBMA ksilolo tirpalu ir padengti sintetiniu vašku.

Iš grumsto išimtas audinys buvo padėtas tarp tinklelių ir plaunamas vandens-spirito (1:1), trupučio glicerino ir 1 proc. katamino mišiniu. Išplautas audinys nuo staigaus džiūvimo buvo apsaugotas – pridengtas gazu ir ligninu, o išdžiūvęs sutvirtintas hidrosilpropilenceliuliozės tirpalu. Adatėle iškrapščius likusius žemės grumstelius, audinys buvo dar kartą sotinamas šiuo tirpalu.

Archeologinis radinys prieš restauravimą

Archeologinis radinys prieš restauravimą. Rentgeno nuotraukos

Restauruotas archeologinis radinys

ŠALMAS

Oda

Konservavo Vilija Pangonienė

Būklė prieš konservavimą

Šalmo oda sukietėjusi. Viršutinis odos sluoksnis kai kur sutrūkinėjęs, vietomis ji išsisluoksniavusi. Šalmo odos paviršių, ypač vidinę jo pusę, dengia nešvarumai, pelėsiai, žemės. Šalmo siūlės iširusios. Pakaušio srityje oda visai sunykusi.

Atlikti konservavimo darbai

1. Pirmiausia šalmas buvo dezinfekuojamas – parą laikomas sandariame polietiliniame maiše, įdėjus filtrinio popieriaus, sudrėkinto 5 proc. formalino spiritiniame tirpale.

2. Šepetėliu ir skalpeliu šalmas buvo atsargiai nuvalytas mechaniškai.

3. Tada nuvalytas tamponėliais, suvilgytais glicerino, katamino, spirito vandeniniame tirpale.

4. Šiuo tirpalu atitirpinti nešvarumai vėl buvo atsargiai nuvalyti skalpeliu. Oda po truputį pradėjo minkštėti. Vidinėje šalmo pusėje rasta 1 kv. cm šviesiai rusvų plaukų, kurie buvo palikti.

5. Nuvalius nešvarumus, šalmo oda buvo kelis kartus ištepta (įtrinta pirštais) minkštinamuoju bičių vaško, vazelino aliejaus ir katamino tepalu.

Prieš konservavimą

Konservuotas

STEPONO DARIAUS BATŲ PORA

Oda, medvilninis audinys, metalas. Pado ilgis 29 cm

Konservavo Vilija Pagonienė

Būklė prieš konservavimą

Batai labai dulkėti, nešvarūs, apipelėję. Vidinis medvilninio audinio pamušalas parudęs, vietomis sudilęs. Nuo temperatūros ir drėgmės kaitos batai labai sukietėję ir deformavęsi. Pado ir pakulnės oda atsiklijavusi sluoksniais ir išsilanksčiusi. Pakulnėje esančios geležinės vinutės surūdijusios. Medvilniniai batraiščiai labai nešvarūs, dulkėti ir sukietėję. Kairiojo bato užkulnis įplyšęs.

Atlikti konservavimo darbai

1. Batai buvo dezinfekuojami – parą laikomi sandariame polietileniniame maiše, įdėjus filtrinio popieriaus, sudrėkinto 5 proc. formalino tirpale.
2. Šepetėliu ir tamponėliais, suvilgytais 2 proc. katamino AB vandeniame tirpale, batai nuvalyti mechaniškai.
3. Tada nuvalyti tamponėliais, suvilgytais glicerino, spirito ir vandens tirpalu.
4. Ištepti minkštinamuoju bičių vaško, vazelino aliejaus ir katamino AB tirpalu. Oda buvo riebinama tris kartus kas dvi savaites. Ji tapo minkštesnė ir elastingesnė.
5. Metalinės vinutės mechaniškai apvalytos skalpeliu ir apdorotos universaliu korozijos inhibitoriaus H-2 5 proc. tirpalu etilo alkoholyje, du kartus teptuku išteptos polivinilbutiralo 3 proc. spiritiniu tirpalu.

Prieš konservavimą

Konservuoti

STASIO GIRĖNO BATŲ PORA

Oda, medvilninis audinys, metalas. Pado ilgis 26 cm

Konservavo Vilija Pangonienė

Būklė prieš konservavimą

Batai labai nešvarūs, apipelėję. Vidinis medvilninio audinio pamušalas suplyšęs į skutelius. Nuo temperatūros ir drėgmės kaitos batai deformavęsi ir sukietėję, odinis vidpadis susiraitęs, dešiniojo bato užkulnis sulinkęs į vidinę pusę, tarp atsiklijavusio pado odos matyti surūdijusių vinučių liekanos. Batai be kulnų.

Atlikti konservavimo darbai

1. Batai buvo dezinfekuojami – parą laikomi sandariame polietileningame maiše, įdėjus filtrinio popieriaus, sudrėkinto 5 proc. formalino tirpale.

2. Šepetėliu ir tamponėliais, suvilgytais 2 proc. katamino AB vandeningame tirpale, batai nuvalyti mechaniškai.

3. Tada nuvalyti tamponėliais, suvilgytais glicerino, spirito ir vandens tirpalu.

4. Ištepti minkštinamuoju bičių vaško, vazelino aliejaus ir katamino AB tepalu. Oda buvo riebinama tris kartus kas dvi savaites. Ji tapo minkštesnė ir elastingesnė.

5. Metalinės vinutės buvo visiškai surūdijusios. Jos nuvalytos mechaniškai.

Prieš konservavimą

Konservuoti

ŠV. PANELĖ MALONINGOJI

Medis, drožyba, polichromija. Aukštis 54 cm. XIX amžiaus liaudies menas
Iš muziejaus fondų

Restauravo Ona Ramoškienė

Būklė prieš restauravimą

Skulptūra buvo kelis kartus perdažyta, polichromijos sluoksniai atskilę nuo pagrindo, mediena apačioje suskilinėjusi. Pirmiausia skulptūra buvo ištirta Prano Gudyno restauravimo centre. Buvo paimti 7 pavyzdžiai. Visuose rasti 5–7 dažų su gruntu sluoksniai. Buvo ištirta, kokiais dažais dažyta ir kokių gruntu dengta. Komisija nutarė dažų nepašalinti ir zondavimo būdu išsiaiškinti, kokiomis spalvomis skulptūra buvo perdažyta.

Restauravimas

Atlikus fotofiksaciją, profilaktinę dezinfekciją, sutvirtinus dažų sluoksnį, nuo polichromijos paviršiaus nuvalius nešvarumus, kairiojo šono rūbo dalyje buvo atidengtas ir sudrėkinta estiško popieriaus pagalbine juoste apklijuotas 2,5 x 3,5 cm plotas.

Pirmiausia skalpeliu buvo atsargiai atidengtas gelsvų dažų eilutės sluoksnis, po to – geltonų dažų sluoksnis. Po jų pasirodė autorinis raudonos spalvos dažų sluoksnis, o paskui – baltos spalvos kreidinis gruntas.

Vėliau PEG (polietilenglikolio) drožlių ir medžio miltų mase buvo užglaistyti skulptūros įtrūkimai ir kinivarpu padaryti pažeidimai. Vinis, laikanti žalčio kaklą, pakeista mediniu kaištuku, vielinės aureolės rūdys mechaniškai nuvalytos ir užkonservuotos 20 proc. tanino tirpalu.

Galiausiai skulptūros paviršius padengtas polietileninių vašku emulsija.

Nerestauruota skulptūra

Zonduota vieta

SOPULINGOJI DIEVO MOTINA

Medis, drožyba, polichromija. Aukštis 55 cm. XIX amžiaus pabaiga
Iš muziejaus fondų

Restauravo Ona Ramoškienė

Būklė prieš restauravimą

Skulptūra buvo apdegusi, perdažyta, polichromijos sluoksnis vietomis atsokęs nuo pagrindo, sulūžinėjęs, vietomis ištrupėjęs, kai kur nuo karščio prisilydęs prie medienos. Skulptūros galvos ir apsiausto kairėje pusėje – 3x5 cm ir 3x3 cm apanglėjusios skylės. Medienos apačia išpuvusi, batai skilę per pusę. Prano Gudyno restauravimo centre buvo nutarta neautentišką polichromijos sluoksnį pašalinti, pakeisti neautentišką postamentą.

Restauravimas

Atlikus fotofiksaciją, profilaktinę dezinfekciją, apačioje ištraukus vinis, skulptūra buvo nuimta nuo postamento. Trupanti skulptūros apačios mediena pradėta tvirtinti pašildytu 10 proc. PEG tirpalu. Procesas buvo kartojamas tol, kol mediena visiškai sutvirtėjo. Medienai sutvirtėjus, 20 proc. odos klijų ir vandens mišiniu sujungtos perskilusių batų pusės. Nuo kairiosios apdegusios skulptūros pusės skalpeliu buvo pradėtas šalinti polichromijos antrasis užtapytas – baltos spalvos dažai. Kadangi autentiškas polichromijos sluoksnis kai kur buvo atsokęs nuo pagrindo, dėl skvarbumo jis buvo pateptas etilo spiritu ir priklijuotas pašildytu 3,5 proc. odos klijų ir vandens mišiniu. Neautentiškas polichromijos sluoksnis toliau buvo šalinamas tik gerai prisiklijavus autentiškam. Ištrupėjusios dažų vietos retušuotos akvarele. Batai ir skulptūros apatinė dalis, galvoje išdegusios skylės buvo užpildytos PEG plokštelių ir medžio miltų mase. Pagamintas skulptūros postamentas kaištukais sujungtas su skulptūros pagrindu. Skulptūra užkonservuota 3 proc. polietileninių vaškų emulsija.

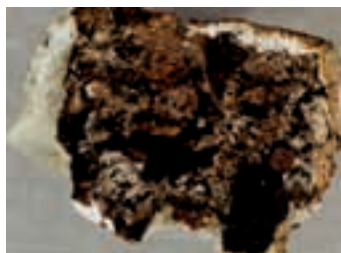
Prieš restauravimą

Restauravimo metu

Po restauravimo

Skulptūros fragmentai prieš ir po restauravimo

DVIVAMZDIS ŠAUTUVAS

Medis, metalas, ragas. Ilgis 52 cm. Pagamintas JAV XIX amžiaus pabaigoje

Restauravo Ona Ramoškienė

Dvivamzdžio šautuvo medinė buožė ir metalinis antgalis. Vamzdžiai neišliko. 2003 m. ištrauktas iš upės, į kurią buvo įmestas dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Prie medinės buožės dalies pritvirtinta metalinė spyna su dviem spaustukais, o prie jos – odinis (sukietėjęs) dirželis.

Būklė prieš restauravimą

Metalinė dvivamzdžio spyna priaugusi žvyro, persmelkto metalo rūdimis. Dirželis sukietėjęs ir nutrūkęs. Medinė buožė apsinešusi purvu, kairiąją medinės dalies pusę, kuria ji gulėjo upės dugne, pažeidę įspaudęs kietas nelygus augalinis paviršius. Dešinioji buožės dalis suskilinėjusi, vietomis labai giliai. Buožės antgalis pagamintas iš rago, išraižyto ornamentu, pajuodavęs, ornamento beveik nematyti.

Restauravimas

Permirkusi medinė buožė buvo prisotinta glicerino, vandens, etilo alkoholio ir etonijo tirpalu, apvyniota popieriumi ir susukta į polietileninį maišelį, kad džiūtų lėtai. Medžiui apdžiūvus, pradėta mechaniškai (kietu metaliniu šepėčiu, skalpeliu, adata) šalinti rūdis ir žvyrą. Kai gerai išdžiūvo, medis buvo sutvirtintas šiltu PEG tirpalu, koncentraciją didinant nuo 3,5 iki 7 proc. Medžiui sukietėjus, didesni plyšiai buvo užglaistyti PEG ir medžio miltų glaistu.

Nuvalytas ir spiritu nuriebinatas metalas įtrintas tanino tirpalu. Odos dirželio fragmentas buvo sotinamas glicerino, etilo alkoholio ir vandens mišiniu, džiovinamas, po to riebinamas lanalino emulsija su kataminu, kol suminkštėjo.

Raginis medinės buožės galo papuošalas buvo nuimtas ir išvalytas vandens, etilo alkoholio ir glicerino mišiniu, į kurį buvo įlašinta keli lašai tulžies.

Visas eksponatas buvo padengtas vašku kompozicija.

Prieš restauravimą

Po restauravimo

SMOGIAMASIS KIRVIS

Kalta geležis, 22 x 6,5 cm. V–VI amžius.
Rastas 1993 m. Marvelės kapinyne, kape Nr. 464

Restauravo Aušra Bajoraitienė

Būklė prieš restauravimą

Rastas viename grumste kartu su dviem labai sunykusiais peilio formos geležies dirbiniais. Prie kirvio priaugę radiniai labai suirę, trapūs, neaiškios formos. Viskas apaugę netolygiu korozijos sluoksniu, slepiančiu tikrąsias dirbinio formas. Rentgenogramoje matyti, jog kirvio įkotelės viršutinė dalis ir ašmenys sunykę, formą palaiko tik rūdys.

Restauravimas

Prie kirvio priaugę peiliai apklijuoti audiniu, išteptu žemo klampumo 40 proc. PBMA acetono tirpalu, kad nebyrėtų. Išdžiūvęs eksponatas buvo vilgomas spiritu ir valomas purus rūdžių sluoksnis. Išryškėjo priaugusio peilio ir ietigalio mineralizuoti kontūrai, atsidengė kirvio ašmenys. Jie buvo įtrūkę į dvi išilgines plokštes. Vietomis plyšio plotis buvo 1,5 mm. Valant toliau buvo atidalinti prie audinio priklijuoti peiliai. Pagal rentgenogramą kalteliu, dildėmis, šepetėliais nuo kirvio buvo nuvalytos rūdys. Smogiamojo kirvio sunykęs ašmenų kampas nutrupėjo (žr. rentgenogramą). Vieną savaitę buvo džiovinamas 35 laipsnių C temperatūroje, po to vieną parą mirkomas tanino 5 proc. spiritiniame tirpale. Išdžiovinus buvo sotinamas PBMA 2,5 proc. ksilolo tirpalu, kol susidarė plėvelė. Pagal rentgenogramą naudojant 50 proc. PBMA acetono tirpalą su sausu rudu ir juodu pigmentu, kaip pagrindą panaudojant audinį, smogiamasis kirvis buvo atkurtas. Nuo kirvio atskirti peilis ir ietigalis buvo restauruojami panašia technologija, po to, kaip ir kirvis, padengti sintetiniu vašku.

Prieš restauravimą

Rentgeno nuotrauka

Po restauravimo

KAKLARAIŠČIO FRAGMENTAS

Šilkas

Konservavo Vilija Pagonienė

Būklė prieš konservavimą

Kaklaraiščio vidinės dalies juostos nėra, audinys labai nešvarus, dul-
kėtas, vietomis matyti pelėsiai ir nedideli purvo grumsteliai.

Atlikti konservavimo darbai

1. Kaklaraištis išplautas 3 proc. neutralios plovimo priemonės „Berželis“ vandeniniame tirpale ir perplautas distiliuotame vandenyje.
2. Nusausintas filtriniu popieriumi, išdžiovintas ir išlygintas.

Prieš konservavimą

Po konservavimo

PAVEIKSLAS „ŽYGIS Į VILNIŲ“

286 x 573 cm. Dail. Emilis Jeneris. 1923 m. Iš muziejaus fondų (inv. Nr. 388-I)

Restauravo Rita Malinauskienė

Paveikslo pagrindas – vidutinio storio tanki tiesaus pynimo drobė. 1 kv. cm telpa 16 metmenų ir 20 ataudų, pynimas tiesus. Paveiksliui panaudoti du drobės gabalai, siuvimo mašina susiūti horizontaliai. Viršutinė dalis – 146 x 566 cm, apatinė dalis – 140 x 566 cm. Dešinėje paveikslo pusėje prisiūta 8 cm pločio dvigubai perlenktos drobės dalis; viršutinė dalis – 119 cm, apatinė dalis – 139 cm. Viršutiniame paveikslo kampe ir užlenkimo vietoje matyti pelėsių žymės. Tapybos sluoksnis plonas. Dešinysis, kairysis ir apatinis paveikslo pakraštys išteptas bronziniais rėmų dažais. 110 cm nuo viršaus matyti ankstesnio restauravimo pėdsakai, dešiniajame paveikslo krašte ties rudo žirgo karčiais 15 cm įplyšimas susiūtas adata ir siūlu, siūlai retušuoti rudos spalvos dažais. Kairiajame paveikslo krašte, prisiūtoje dviguboje drobėje, 101 cm nuo viršaus, – 8 cm drobės įplyšimas, kuris susiūtas adata ir siūlu. Kairiajame paveikslo kampe, 32 cm nuo krašto, 113 cm nuo apačios, apie 2 cm žemiau patrankos vamzdžio, drobėje buvusi 6 cm skylė susiūta adata ir siūlu, siūlai retušuoti aliejiniais rudos spalvos dažais. Kitoje pusėje, norint paslėpti siūlą, užklijuotas 8 cm dydžio drobės lopas. Toje vietoje paveikslo drobė kietesnė, standesnė, šiek tiek iškilusi. Apačioje 15 cm drobės pakraščio užlenkta ir priklijuota prie kitos pusės, paslepiančios skylės, kurios buvo susiūtos adata ir siūlu. Drobės pakraščiai daug kur suplyšę, apspurę, daug rūdžių dėmių vinių sukavimo vietose. Paveikslo drobė deformavusis dėl netaisyklingo sulankstymo ją saugant. Tapybos sluoksnis daug kur nusitrynęs dėl daugkartinio drobės lankstymo, bandant pritaikyti ją prie įvairaus formato porėmių. Viršutiniame paveikslo kampe ir užlenkimo vietoje – pelėsių (?) žymės.

Atlikti darbai. Paveikslas dezinfekuotas. Pašalintos rūdžių dėmės vinių sukavimo vietose. Paveikslo pakraščiuose nuvalyti bronziniai dažai. Paveikslo užlenkimo vietose esančios skylės užkamšytos drobės pūkais, įstatyti lopiniai, priklijuotos platesnės panašaus audimo drobės užlankos. Sutvirtintas tapybinis sluoksnis. Paveikslas užtemptas ant naujo paslankaus porėmio. Nusitrynusios vietos retušuotos, paveikslas nulakuotas.

Restauruotas E. Jenerio paveikslas „Žygis į Vilnių“

Paveikslo fragmentas prieš restauravimą

Paveikslo fragmentas po restauravimo (įstatyti lopiniai)

VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJAUS BIBLIOTEKA

Kristina Čepkauskienė, dr. Steponas Gečas

Duomenų apie Karo muziejaus bibliotekos įkūrimo aplinkybes rasti nepavyko, tačiau Valstybiniame archyve saugomuose dokumentuose nurodyta, jog muziejus jau 1927 m. gaudavo „Lietuvos žinias“, „Trimitą“, „Lietuvos ūkininką“ ir kt. – iš viso 13 pavadinimų leidinius. O 1928 m. gruodžio 8 d. muziejaus archyvineje byloje rastas įrašas, jog gen. ltn. gydyt. Karo muziejaus organizatorius V. Nagevičius prašo Karo mokslo valdybos viršininko padėti suorganizuoti „*atitinkamą jų uždaviniams pagalbinį knygynėlį*“ ir sudaryti komisiją (plk. ltn. Steponavičius, mjr. Ružancovas ir administratorius kpt. Šeštakauskas), kuri suklasifikuotų knygas, raštus ir albumų rinkinį. Dalis knygų ir dabar antspaudoštos senuoju Karo muziejaus antspaudu „Karo muziejaus knygynas“. 1934 m. Karo muziejaus statute minima, jog muziejus turi „*Karo muziejaus uždaviniams atitinkamą biblioteką*“.

Nuo 1934 iki 1941 m. bibliotekos turto knygoje inventorizuota 513 knygų. Knygos buvo perkamos iš Ptašeko, „Mokslo“, akcinės bendrovės „Žodis“ ir kt. knygynų. Biblioteka daug leidinių gaudavo iš KAM Karo mokslo, Vyriausiojo štabo mokslo leidybos skyrių. Knygų dovanodavo ir įžymūs to meto žmonės: V. Biržys-Akiras, Čarneckis, T. Natkevičius ir kiti. Biblioteka bendradarbiavo su Latvijos karo muziejumi, Čekoslovakijos ambasada. 1941 m. sudaryta komisija bibliotekoje saugomas knygas įvertino 4000 rublių. 1934 m. turto knygoje iki 1950 m. inventorizuotos 1574 knygos. Tarp jų yra tokių retų karinės tematikos leidinių kaip 1916 m. išleista „The armories of the Tower of London“ ir 1825 m. išleista „Histoire de Napoleon et de la Grande – armee“. Pastarąją knygą sudarė Napoleono armijos generolas grafas de Segiuras. Bibliotekoje buvo 1928–1939 m. „Kario“ žurnalų rinkinys (1940 m. rugsėjį nurašytas).

Šiuo metu fonde yra leidinių iš 1934 m. bibliotekos turto knygos. Duomenų apie tai, kurioje pastato dalyje buvo įkurta biblioteka, nepavyko rasti. Galima manyti, jog knygos buvo laikomos spintose. Tai rodo ir štai toks įrašas: „*XVII a. vertingą knygą „Dieg Vefan Archelia albo artileria Fundamentalna“ 1643 metai vertimas iš lenkų kalbos laikyti nedegančioje spintoje, braižybos kambaryje.*“ Susidaro įspūdis, jog biblioteka ilgą laiką neturėjo patalpų, o jos fondas buvo saugomas atskirose spintose. 2006 m. liepą bibliotekai

Tėvynės karas (1812 m.). Leidinys skirtas 1812 m. Rusijos-Prancūzijos karo šimtmečiui. Sankt Peterburgas, 1912 m.

Nesvyžiaus pilies Radvilų portretų galerija. Vilnius, 1857 m.

Heraldikos keistenybės. Varšuva, 1916 m.

Karinių prekių katalogai. Njujorkas, 1931 m.

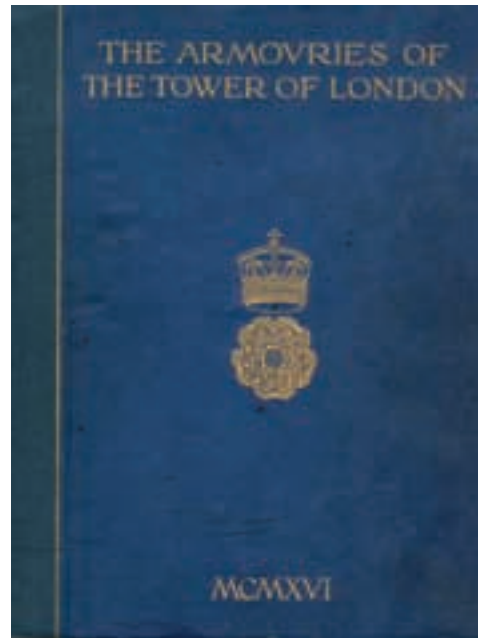

1.

1.
Vilniaus gubernijos Dysnos ir
Vilniaus apskričių istorijos ir
geografijos šaltiniai.
Vitebskas, 1896 m.

2.
Ginklų, saugomų Londono Tauerio
tvirtovių arsenale, katalogas.
Londonas, 1916 m.

3.
Napoleono istorija. Leidinys iliustruotas
500 Horacijaus Verneto graviūrų.
Paryžius, 1870 m.

2.

3.

buvo skirtos 58 kv. m patalpos, neremontuotos jau keturiasdešimt metų. Didžioji fondo dalis dar ir dabar saugoma spintose ir tik nedidelė knygų dalis laikoma lentynose. Prasidėjus muziejaus rekonstrukcijai, bus suremontuotos ir bibliotekos patalpos.

Karo muziejaus archyvinėse bylose bibliotekininko pareigybė pirmą kartą paminėta 1945 m. Tų metų sausio 12 d. direktorius, remdamasis Kariškai istoriniam muziejui atsiųstais iš Švietimo liaudies komisariato etatais (1945 m. sausio 8 d. raštas Nr. 44), išleidžia įsakymą Nr. 3, kurio tekstas štai toks: „*Skelbiu šį Kariškai istorinio muziejaus tarnautojų tarnybinį pertvarkymą tarnybinį paskyrimą: ūkvedį sodininką Edvardą Malašauską skiriu l. e. bibliotekoriaus pareigoms.*“ E. Malašauskas bibliotekininku išdirbo apie metus ir buvo atleistas kaip mažai raštingas. Ir vėliau bibliotekoje vyko intensyvi darbuotojų kaita.

1947–1949 m. dirbo net septyni bibliotekininkai, iš jų penki vyrai. Bibliotekininkų išsilavinimas buvo keturios arba penkios gimnazijos klasės, darbuotojai mokėjo lenkiškai, vokiškai, rusiškai. Kiek ilgiau, nuo 1951 iki 1960 m., dirbo Michalina Mažeikienė. Ši bibliotekininkė tvarkė ir muziejaus archyvą. 1958 m. bibliotekininko atlyginimas buvo 600 rublių, 1961 m. – 55 rubliai. Ši pareigybė buvo priskirta prie techninio personalo. 1962 m. pagal Lietuvos SSR kultūros ministro 1962 m. gruodžio 1 d. įsakymą Nr. 530 „Dėl muziejų pertvarkymo darbuotojų skaičiaus ir išlaidų sumažinimo“ bibliotekininko etatas buvo panaikintas. Nuo 1963 iki 1973 m. bibliotekoje dirbo Elena Šimonelienė, kartu dirbusi ir ekskursijų vadove, nuo 1973 iki 1981 m. – taip pat ekskursijų vadovės pareigasėjusi Arvyda Navickienė. 1981 m. vėl buvo įsteigtas vyr. bibliotekininko etatas ir šias pareigas ėjo Emanuelis Zingeris. Pirmoji profesionali bibliotekininkė, dirbusi nuo 1981 iki 1996 m., buvo Virginija Tamulaitienė. Nuo 1996 m. Karo muziejaus bibliotekoje dirba profesionali bibliotekininkė Kristina Čepkauskienė.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus biblioteka gali didžiuotis per savo gyvavimo laikotarpį sukaupusi nemažai tarpukario, XIX a. ir kitų spaudinių. Šiuo metu kaupiami ir šiuolaikiniai leidiniai. Didžiąją fondo dalį sudaro spaudiniai istorine ir karine tematika. Muziejaus bibliotekos fondai praturtėjo Lietuvai atgavus Nepriklausomybę. Prasidėjus atgimimui ir laisvėjant ryšiams su užsienyje gyvenančiais lietuviais, į biblioteką atkeliavo knygų iš JAV, Kanados ir kitų šalių. „Kario“ žurnalo 1956–1987 m. kompletus ir pavienių numerių muziejui atsiuntė S. Balzeko lietuvių muziejaus, esančio Čikagoje, administratorius Valentinas Ramonis. Ypač vertingą knygų kolekciją 2006 m. biblioteka gavo iš JAV gyvenančio lietuvių Kęstučio Girdvainio. Šią Antrojo

Elena Šimoneliene

Virginija Tamulaitiene

Arvyda Navickiene

Kristina Čepkauskienė

pasaulinio karo kolekciją – 4275 knygas – jis rinko 46 metus. Visos knygos išleistos anglų kalba. Kolekcija šiuo metu tvarkoma. Metams bėgant muziejaus bibliotekos fondai tampa vis turtingesni. 2008 m. pradžioje juose buvo per 20 000 spaudinių ir kitų dokumentų. Bibliotekos paslaugomis naudojasi muziejaus darbuotojai, taip pat studentai, rašantys bakalauro ir magistro darbus, kitų įstaigų specialistai. Atnaujinus bibliotekos patalpas, bus galima įrengti ir skaityklą, tad skaitytojų ratas dar labiau prasiplės.

NAUJOJI EKSPOZICIJA „LIETUVOS KARIUOMENĖS ISTORIJA (1918–1940)“

Audronė Veilientienė

2007 m. buvo atnaujinta ekspozicija „Lietuvos kariuomenės istorija (1918–1940)“, kuri pirmą kartą buvo parengta ir parodyta lankytojams 1991 m. Jos rengėjai – Karybos istorijos (1795–1940) skyrius ir šio skyriaus Nepriklausomos Lietuvos valstybingumo ir karybos (1918–1940) sektoriaus vyr. muziejininkė Audronė Veilientienė bei kiti darbuotojai. Ekspozicija buvo praturtinta per minėtą laikotarpį muziejaus rinkinius papildžiusiais naujais eksponatais. 2007 m. rugsėjo 26 d. lankytojams atidaryta pirmoji, o spalio 26 d. baigta rengti ir antroji salė.

Pirmojoje salėje atskleidžiamos šios temos: „Lietuviški kariniai daliniai Rusijoje 1917–1919 m.“, „Nepriklausomybės kovos“, „Kariuomenės vadovybė“, „Karo mokslas“, „Pėstininkai“, „Šarvuotųjų rinktinė“, „Priešlėktuvinė rinktinė“, „Autorinktinė“. Ekspozicija prasideda lietuviškų karinių dalinių Rusijoje 1917–1919 m. tema. Čia matome nuotraukų kopijas, pirmą kartą eksponuojamas Sibiro lietuvių bataliono vado karininko Petro Linkaus-Linkevičiaus portretas ir uniforminis švarkas (vienintelis Lietuvoje), 1917 m. lietuvių karių atsisaukimai, suvažiavimų protokolai, Kariuomenės pirmūnų sąjungos medalis.

Viena įdomiausių temų – „Nepriklausomybės kovos“. Ji atspindi 1919–1923 m. kovas su bolševikais, bermontininkais ir lenkais bei Klaipėdos sukilimą. Pateikiamos Lietuvos savanorių nuotraukos, atsisaukimų kopijos, P. Lukšio ir A. Juozapavičiaus, pirmųjų žuvusiųjų už Lietuvos Nepriklausomybę, portretai. Lankytojui įdomu išvysti Lietuvos savanorių dėvėtas uniformas: 1919 m. vokišką milinę su persiūtais antsiuvais, savanorio sermėgą su trispalviu trikampiū ant rankovės, JAV kariuomenės milinę (1919). Ypatingą nuotaiką sukuria dailininko V. Mackevičiaus paveikslai, vaizduojantys Nepriklausomybės kovų scenas, ir portretai, tapyti XX a. 3–4 dešimtmetyje, trofėjiniai ginklai, apdovanojimai.

Pirmojoje salėje galima pamatyti ir žymiausių Lietuvos kariuomenės vadų gen. Silvestro Žukausko (dail. I. Rudolfas, 1927 m.), div. gen. Stasio Raštikio (dail. J. Mackevičius, 1936 m.) bei gen. J. Galvydžio-Bykausko (dail. A. Šimkūnas, 1932 m.) portretus. Akį traukia įspūdingos gen. S. Žukausko

dovanos: rašalinė, kurią 1923 m. lapkričio 23 d. generolui padovanojo Patrankų ir ginklų taisymo dirbtuvių darbininkai, ir JAV lietuvių organizacijos „Lietuvos Vyčiai“ kardas, padovanotas 1927 m. Išlikusi originali iškaba „Krašto apsaugos ministerija“, rasta restauruojat Kauno įgulos bažnyčia.

Karo mokslo temą tarsi simbolizuoja Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokyklos vėliava (1929), paveikslas „Kariūnų pakėlimas į karininko laipsnį“ (dail. Z. Petravičius, 1927 m.) bei Aukštųjų karininkų kursų viršininko div. gen. L. Radaus-Zenkavičiaus portretas (dail. J. Mackevičius, 1936 m.).

Temose, skirtose Lietuvos kariuomenės dalims (pėstininkams, šarvuotųjų ir priešlėktuvinei rinktinėms, autorinktinei), galima pamatyti kai kurių pulkų ir rinktinių vadus, vėliavas, sportinius prizus, ginkluotę, ekipuotę (4-ojo, 5-ojo ir 7-ojo pėstininkų pulkų vėliavas, tankisto šalną, šarvuoto traukinio „Gediminas“ maketą ir kt.). Salės centre eksponuojamas vežimas su kulkosvaidžiu „Maxim 08“, šalia – 1916 m. pavyzdžio liepsnosvaidis (Vokietija). Dauguma paveikslų tapyti tarpukariu muziejaus direktoriaus brg. gen. V. Nagevičiaus užsakymu, tik div. gen. K. Popeliučkos portretas (dail. V. Trušys) išgytas 2004 m.

Antroje salėje susipažįstama su temomis „Ginklavimo valdyba“, „Artilerija“, „Kavalerija“, „Karo muziejus“, „Šaulių sąjunga“, „Karo laivynas“, „Karo aviacija“, „Karo sanitarija“, „Veterinarijos tarnyba“, „Ryšių batalionas“, „Inžinerijos batalionai“. Tema „Ginklavimo valdyba“ yra nauja. Čia ekspozicija

nuojamos Lietuvos karininkų, išbandančių ginklus (Šveicarija, 1934 m.), nuotraukos, Linkaičių karinės įmonės pagamintų šautuvų ir kulkosvaidžių šovinių pavyzdžiai (1934 m. komplektas), 20 mm automatinio pabūklo „Oerlikon“ įvairios paskirties šovinių komplektas, 1914 m. modelio „Ross Enfield“ sistemos šautuvas.

Šioje salėje taip pat eksponuojami artilerijos, kavalerijos, karo laivyno, karo aviacijos, sanitarijos, veterinarijos, ryšių ir inžinerinių batalionų žymesnių vadų portretai: artilerijos – plk. P. Dočkaus, brg. gen. M. Pečiulionio (dail. Z. Petravičius, 1936 m.), kavalerijos – plk. A. Plechavičiaus (dail. J. Mackevičius, 1936 m.) ir brg. gen. P. Plechavičiaus (dail. S. Riomerienė), aviacijos – brg. gen. A. Gustaičio (dail. J. Mackevičius), karo sanitarijos – brg. gen. V. Nagevičiaus (dail. J. Mackevičius), veterinarijos – brg. gen. J. Bulotos (dail. Z. Kochanauskienė), kariniai statutai, sportiniai prizai, lėktuvų modeliai. Atkūrus Nepriklausomybę, muziejus įsigijo artilerijos generolo J. Juodišiaus balną ir kai kuriuos asmeninius daiktus, kuriuos padovanojo generolo sūnus J. Juodišius. Stendą, skirtą karo laivynui, puošia vieninteliai Lietuvoje karo laivyno jūreivio kepurė, palaidinė, getrai. Naujausi eksponatai, gauti jau rengiant ekspoziciją, – karo sanitarijos plk. J. Nemeikšos asmeniniai daiktai: užrašų knygelė su aplanku ir plunksnakotis, gauti iš pulkininko giminaitės L. Čarneckienės.

Lankytojus turėtų sudominti ir Karo muziejaus bei sodelio istorija,

atskleidžiama tarpukario fotografijomis ir eksponatais (rašalinė „Karo muziejus“ – A. Andriušio dovana ir darbas (1923 m.), karo invalido uniforma, šalmas ir trimitas), taip pat Lietuvos šaulių sąjungos (LŠS) veikla (V. Pūtvio-Putvinskio portretas, sportiniai prizai, apdovanojimai). Atkūrus Nepriklausomybę, iš LŠS įkūrėjo ir pirmininko M. Šalčiaus dukters R. Šalčiūtės-Savickienės muziejus įsigijo nemažai dokumentų, kurių keletas eksponuojama LŠS stende.

Jau 2007 m. lapkritį naujoji ekspozicija buvo papildyta eksponatais, kurie buvo rodomi parodoje „Lietuvos totoriai – kariai“. Tai 2-ojo LDK Birutės ulonų pulko karininko kepurė (1934) ir etišketai (1923–1931). Į naująją ekspoziciją sugrąžinti 2-ojo ulonų Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės pulko vėliavos atributai – lėkštelė ir plaktukėlis.

2007 METŲ PARODOS

„LIETUVA IKI MINDAUGO“

Kristina Rickevičiūtė

Radiniai iš kario kapo Nr. 19. Geležis, žalvaris. III a. Dauglaukis

Degintinis kario kapas Nr. 19. Geležis. V a. Eiguliai

2007 m. sausio 17 d. Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis ir Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijos direktorė Danutė Zuzo pasirašė bendradarbiavimo sutartį. Ta proga mokykloje buvo atidaryta Vytauto Didžiojo karo muziejaus parengta paroda „Lietuva iki Mindaugo“. Ši paroda skirta tam, kad mokiniai daugiau sužinotų apie mūsų protėvių gyvenimą, kasdienes darbus, papročius, tikėjimus nuo seniausiųjų laikų iki valstybės susidarymo. Tai laikotarpis, apimantis net 10 tūkstantmečių trukusią priešistorę.

Nuotraukose – akmens amžiaus darbo įrankiai ir ginklai: titnaginiai gramdukai, rėžtukai, peiliai, titnaginiai, akmeniniai ir raginiai kirvukai, įvairių formų titnaginiai strėlių antgaliai, akmeninės buožės. Dėmesį patraukia aptakių formų akmeniniai laiviniai kovos kirviai. Išpūdingai atrodo ir vėlyvojo neolito laikotarpiu

datuojamas didelis molinis smailiadugnis puodas, rastas Žemaitiškės gyvenvietėje (Švenčionių r.). Matome ir Kalniškių kapinyne (Raseinių r.) aptiktą vėlyvojo neolito kapą, kuriame mirusysis palaidotas suriestoje padėtyje.

Ankstyvųjų metalų laikotarpį atspindi žalvarinių ietigalių ir kirvukų nuotraukos. Ypač dailus baltiškasis kirvis iš Patilčių (Telšių r.). Nepamiršti Baudėjų (Prienuų r.) ir Pabalių (Panevėžio r.) papuošalų lobiai. Matome ir

Ginklų lobis. XI–XII a. Geležis. Rupūnionys

urną, kurioje buvo supilti mirusiojo sudeginti kaulai, rastą tyrinėjimų metu Stanaičiuose (Lazdijų r.). Šio laikotarpio piliakalnius atspindi Narkūnų piliakalnio (Utenos r.) su rekonstruotais pastatais nuotrauka. Piliakalniai priskiriami rytų baltams – brūkšniuotosios keramikos kultūros žmonėms. Kita baltiška kultūra – vakarų baltai, gyvavę Lietuvos pajūryje, – paliko savo laidojimo paminklus – pilkapius.

Didelis dėmesys skiriamas baltų kultūroms senajame geležies amžiuje (I–IV a. po Kr.). Spartų šių kultūrų vystymąsi nulėmė geležies ir plieno gamyba iš vietinės balų rūdos. Suklestėjo žemdirbystė, gyvulininkystė, prekyba, juvelyrinių dirbinių gamyba, pagausėjo ginklų. Turtinę ir socialinę nelygybę atspindi laidojimo paminklai. Parodoje matome Centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų kultūros, Nemuno žemupio kultūros ir kitų kultūrų žmonių kapų nuotraukas. Senajame geležies amžiuje mirusieji buvo laidojami nesudeginti plokštiniuose kapinynuose ir pilkapiuose. Vakarų Lietuvoje kartu su mirusiuoju kartais galima rasti palaidotą ir žirgą. Turtingų bendruomenės narių kapuose aptinkama daug ir įvairių daiktų: ginklų, papuošalų, darbo įrankių. Nemuno kultūros žmonių paliktame Dauglaukio kapinyne (Tauragės r.) rasta keletas ypač turtingų kario ir kelių moterų kapų. Kario kape buvo rasta ietigalis, kirvis, antskydis, du peiliai, diržo sagtelė, geležinis smeigtukas ir Romos moneta. Kapas datuojamas III a. Iš Dauglaukio kapinyno matome tuo pačiu amžiumi datuojamą labai savitą žalvarinę antkaklę su kiauraraščiais pakabučiais, rastą moters kape Nr. 36. Senojo geležies amžiaus juvelyrai gerai išmanė savo darbą, gamino pačius įvairiausius papuošalus, puikiai derindami kelių ornamentų kompozicijas. Tai rodo gausi parodos medžiaga.

Vidurinis geležies amžius (V–IX) – tai naujų pokyčių laikotarpis.

Europoje vyksta tautų kraustymasis, palietęs ir Lietuvos baltų žemes. V–VI a. iš senojo geležies amžiaus kultūrų susiformuoja šios Lietuvos baltų gentys: kuršiai, skalviai, lamatiečiai, aukštaičiai, jotvingiai, žemaičiai, žiemgaliai, sėliai. Parodoje pateikiamos visų genčių vyrų ir moterų aprangos rekonstrukcijos, atkurtos pagal kapinynų medžiagą. V–X a. keičiasi ūkinis gyvenimas. Stipri-nami senieji ir statomi nauji piliakalniai su galingais įtvirtinimais. V a. vėl atgimsta mirusiųjų deginimo paprotys. Matome vieną iš ankstyviausių degin-tinių kapų – kario kapą Nr. 19 iš Eigulių kapinyno (Kaunas). Tuo pačiu metu mirusieji buvo laidojami ir nesudeginti. Parodoje matome dviejų karių kapą Nr. 5, rastą Kalniškių kapinyne (Raseinių r.). Du jauni 20–25 metų kariai, matyt, giminės, palaidoti priešingomis kryptimis viename karste. Jų kapas turtingas. Nuo VIII a. visoje Lietuvoje, išskyrus žiemgalius, mirusieji buvo laidojami sudeginti.

Vėlyvasis geležies amžius (X–XIII) – tai valstybės formavimosi lai-kotarpis. Parodoje eksponuojamas to laikotarpio baltų genčių žemėlapis. X–XIII a. vyko nuolatinės tarpusavio kovos, padažnėjo kovų ir su vikingais. XIII a. nepamirštami karai su Livonijos, o vėliau ir su Kryžiuočių ordinu. Apie vykusias kovas byloja ir ginklų lobiai. Ginklai buvo brangūs, karuose reikalingi daiktai, todėl šiuo laikotarpiu būdavo retai dedami į kapus. Juos saugojo, slėpė. Matome Rupunionių (Kauno r.) ginklų lobį, kurį sudaro 64 ietigaliai ir kalavijas. Dėl vykstančių kovų, išaugusių ūkinių pajėgumų keitėsi ir visuomeniniai santykiai, didėjo turtinė bei socialinė nelygybė, taigi susidarė sąlygos žemėms jungtis. Iš diduomenės išsiskyrė kunigaikščiai, kurie valdė dideles žemes, turėjo savo kariaunas. Atsirado profesionalūs kariai. Parodoje matome jų ginklus: kalavijus, kovos kirvius, kovos peilius ir žirgo aprangos reikmenis.

Vėlyvajame geležies amžiuje kultūra ir papročiai pradeda vienodėti. Visoje Lietuvoje paplinta bendri papuošalai, darbo įrankiai. Nuotraukose matome įvairias pasagines seges, vytines antkakles, būdingas visai Lietuvai. Lietuvoje, išskyrus žiemgalius, paplinta mirusiųjų deginimo paprotys. Parodoje eksponuojamas degintinis kario kapas iš Dauglaukio kapinyno (Tauragės r.), datuojamas XI a. Kape rasta kalavijas, ietigalis, peilis ir dvi balno kilpos. Kartais kartu su mirusiuoju būdavo laidojamas ir žirgas arba įdedama auka: galva, kojų galūnės. Centrinėje Lietuvoje paplinta masiniai žirgų kapai.

Iš kitų genčių išsiskiria stipri lietuvių gentis. 1009 m. Lietuvos var-das paminimas Kvedlinburgo analuose. XIII a. lietuviai ir aukštaičiai sudarė sąjungą. Vėliau pradėjo jungtis ir kitos gentys. 1253 m. Mindaugas buvo karūnuotas Lietuvos karaliumi.

Ši paroda Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijoje buvo eksponuojama 2007 m. vasarį–kovą.

„STEPONAS DARIUS LIETUVOS KARO AVIACIJOJE“

Dalė Naujalienė

2007 m. vasario 6 d. V. Kudirkos viešosios bibliotekos Dainavos filiale buvo atidaryta kilnojamoji paroda „Steponas Darius Lietuvos karo aviacijoje“. Parodos autorė – Karybos istorijos (1795–1940) skyriaus vedėja Dalė Naujalienė. Parodoje panaudota 60 nuotraukų kopijų, padarytų iš muziejaus rinkiniuose esančio S. Dariaus asmeninio

albumo. Nuotraukas į šį albumą S. Darius sudėjo tarnaudamas Lietuvoje. Parodoje pateikta S. Dariaus penkerių metų tarnybos Lietuvos karo aviacijoje apžvalga.

Nusprendęs, kad yra reikalingas besikuriančiai nepriklausomai Lietuvai, 1920 m. liepos 27 d. S. Darius iš Jungtinių Amerikos Valstijų atvyko į Kauną ir 1921 m. įstojo į Karo mokyklą, kurią baigus jam buvo suteiktas leitenanto laipsnis. Tais pačiais metais S. Darius pradėjo lankyti aviacijos karininkų kursus. Nuo 1922 m. tarnavo aviacijoje, pradėjo savarankiškai skraidyti. 1924 m. jam buvo suteiktas karo lakūno vardas, 1927 m. – kapitono laipsnis. S. Darius tarnavo aviacijos eskadrilėse: nuo 1922 m. sausio 7 d. iki 1923 m. birželio 22 d. – mokomojoje, nuo 1923 m. birželio 23 d. iki 1925 m. rugpjūčio 16 d. – 3-iojoje, nuo 1925 m. rugpjūčio 17 d. iki lapkričio 24 d. – 1-ojoje, nuo 1925 m. lapkričio 25 d. iki 1927 m. gegužės 4 d. – 4-ojoje. Lakūnas išskraidė 377 val. 29 min. 1923 m. dalyvavo Klaipėdos krašto sukilime. Buvo trečiosios sukilėlių grupės vado pavaduotojas, vėliau paskirtas 1-ojo savanorių pulko 8-osios kuopos vadu. 1927 m. Lietuvos kariuomenėje gavęs vienerius metus atostogų, S. Darius išvyko į JAV.

Parodos nuotraukos atspindi S. Dariaus tarnybos Lietuvos karo aviacijoje metus. 2007 m. kovo 20 d. ši paroda buvo eksponuojama ir Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijoje.

TADO DAUGIRDO ARCHEOLOGINIAI TYRINĖJIMAI

Kristina Rickevičiūtė

Tadas Daugirdas. 1910 m.

2007 m. vasario 14 d. Vytauto Didžiojo karo muziejuje Tėvynės pažinimo draugija surengė konferenciją „Tadas Daugirdas ir tautos paveldas“, kurios metu Tado Daugirdo pirmąją premija buvo apdovanota profesorė O. Voverienė. Šia proga muziejuje buvo atidaryta paroda „Tado Daugirdo archeologiniai kasinėjimai“.

Kuo žymus T. Daugirdas? Ką gera jis nuveikė tautos labui?

Tai buvo įvairiapusiškas žmogus – dailininkas, archeologas, etnografas, kraštotyrininkas. Mylėjo Lietuvą, buvo romantikas, rinko liaudies dainas, padavimus, dalyvavo liaudies meno parodose.

T. Daugirdas gimė 1852 m. gruodžio 27 d. Novgorodo gubernijoje, Torbino stotyje (Rusija). Tėvai buvo bajorai. Tėvas dirbo susisiekimo inžinieriumi ir už vieškelio Raseiniai–Kėdainiai nutiesimą, kaip atsargos generolas, Raseinių rajone netoli Ariogalos gavo Plemborgo dvarą. Jame šeima ir apsigyveno. Tadas nuo mažens mėgo piešti. Studijavo piešimą Vilniuje, Trutnevo akademijoje, Peizažo skyrių lankė Peterburgo akademijoje. Vėliau Varšuvoje buvo atidaręs tapybos studiją. 1882 m. jis buvo išrinktas Kuršo literatūros ir meno draugijos nariu korespondentu. Po kelerių metų tapo Krokuvos meno akademijos nariu korespondentu. T. Daugirdas rinko, pirkė, kaupė senienas. 1889 m. dalyvavo Varšuvoje surengtoje parodoje, kur visuomenei pristatė savo senienų rinkinį. 1891 m. T. Daugirdas grįžo į Lietuvą, į savo dvarą Plemborge. 1900 m. Minske, Žemės ūkio parodoje, eksponavo savo surinktus lietuvių liaudies meno kūrinius. 1907 m. Kauno miesto muziejuje jis pradėjo dirbti konservatoriumi, o nuo 1909 m. buvo paskirtas direktoriumi. Visus savo rinkinius T. Daugirdas padovanojo muziejui.

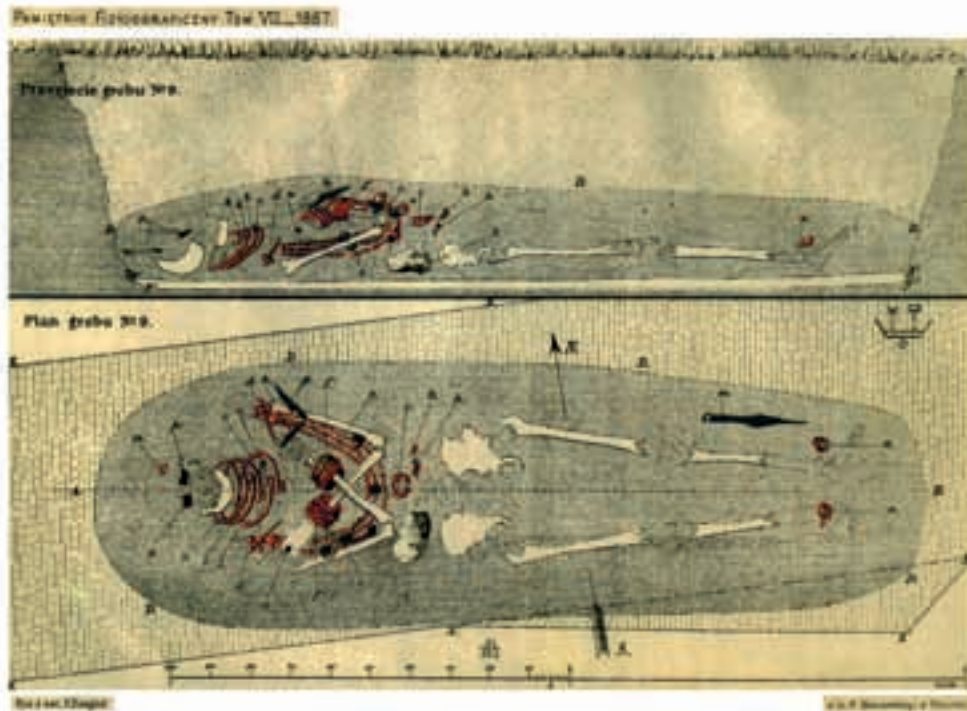
1910 ir 1914 m. dalyvavo dailės parodose, rinko etnografinę medžiagą, užrašinėjo padavimus, pasakas. Pritrūkęs pinigų, vertėsi ir kitais darbais: piešė

teatro dekoracijas, dekoravo bažnyčias, muziejui pagamino vitražus. Nepamiršo T. Daugirdas ir visuomeninės veiklos: 1905 m. dalyvavo Vilniaus seime, vėliau išitraukė į lietuvių tautinį judėjimą. Kartu su J. Basanavičiumi ir A. Žmuidzinavičiumi buvo paskirtas į komisiją, kuri turėjo sukurti Lietuvos vėliavą. Sužinojęs apie radinius Jasnagurkoje (Paluknyje), pradėjo kasinėjimus. Tai pirmieji jo tyrinėjimai. Paluknio kapinynas (Raseinių r.) buvo ardomas jau nuo XIX a. vidurio. Šį kapinyną T. Daugirdas kasinėjo trejus metus. Tiesa, tyrinėjimų mastai buvo nedideli. Jis aptiko 17 kapų, datuojamų IX–XI a. Kapinyno medžiaga buvo gausi ir turtinga. Reikia paminėti ir tą faktą, kad T. Daugirdas pats piešė ir kruopščiai fiksavo kiekvieną kaulėlį, kiekvieną radinį. Parodoje matome jo piešinių kopijas bei radinius, kurie ir dabar puošia priešistorės ekspoziciją. Reikia paminėti parodoje eksponuojamas dviejų ypač turtingų kapų įkapes. Kape Nr. 8 mirusioji buvo palaidota su 3 žalvarinėm antkaklėm ramentiniais galais, dideliu žalvariniu kryžiniu smeigtu, dengtu sidabro plokštele, 2 įvijiniais žiedais, peiliu. Antrasis kapas dar turtingesnis. Dėmesį patraukia labai puošnus krūtinės papuošalas iš dviejų žalvarinių kryžinių smeigtų, pakabučių, dengtų sidabro plokštele, sujungtų grandinėlėm. Šiame kape dar buvo aptiktos dvi apyrankės, du gintariniai karoliai, žalvarinė antkaklė ir žiedas. Eksponuojami ietigaliai, antkaklės, segės ir kiti dirbiniai iš Paluknio.

1884–1885 m. T. Daugirdas tyrinėjo Visdergių pilkapyną (Šiaulių r.). Jį sudarė 25 sampilai. T. Daugirdas ištyrė 8 pilkapius ir aptiko II–IX a. bei XV–XVI a. griautinius kapus. Rasta senojo geležies amžiaus žalvarinių akinų segių, žalvarinių apyrankių, kirvių. Eksponuojami II a. vyro kapo radiniai – akinė segė, kirvis, pjautuvas ir įvija. Tais pačiais metais T. Daugirdas tyrinėjo Tytvidiškės senkapį (Kelmės r.), datuojamą XV–XVI a. Parodoje matome vyro kape Nr. 2 aptiktus dirbinius: plačiašmenį kirvį, peilį, skiltuvą, 7 žalvarinius žiedus, žalvarinius apkalėlius. Kario kape Nr. 3 aptiktas ietigalis, du peiliai, skiltuvas, grandelė ir žalvarinis žiedas. Vitrinose matome ir atsitiktinai rastų dirbinių: segių, žiedų.

1885–1886 m. T. Daugirdas kasinėjo Imbarės kapinyną (Kretingos r.) ir aptiko 3 sudegintus bei 2 nesudegintus kapus su X–XI a. įkapėm. Parodoje matyti išpūdingos žalvarinės segės žvaigždiniais, gyvūniniais, aguoniniais galais, žalvarinių karolių fragmentai, žalvarinės apyrankės gyvūniniais galais.

1886 m. T. Daugirdas pradėjo tyrinėjimus Derbutų piliakalnyje (Raseinių r.). Jis ištyrė 865 kv. m plotą ir nustatė, kad kultūrinio sluoksnio storis – 1 metras. Šiame sluoksnyje jis aptiko akmeninius grindinius, XIII–XIV a. geležinių bei žalvarinių dirbinių, keramikos. Matome šio piliakalnio nuotrauką ir radinius.

Tado Daugirdo pieštas kapas Paluknyje

Lankinė ilgakojė segė iš Gilvyčių.
Žalvaris. VII a.

sampilai nuarti. T. Daugirdas ištyrė vieną 10–11 m skersmens ir 1 m aukščio pilkapį, kuris turėjo 7–8 m skersmens vainiką, ir aptiko II–III a. dirbinių. (Vitrinoje įdėta lankinė ilgakojė segė iš Gilvyčių (žalvaris, VII a.), siauraašmenis kirvis, ietigalis, peiliai.) Paklibakių kapinyne (Šiaulių r.) T. Daugirdas atkasė žmogaus griaučius, apjuostus akmeniniu vainiku, su V–VII a. radiniais: gintarinių karolių aparvėle, žalvarine storagale apyranke. Be to, jis išžvalgė

1887 m. T. Daugirdas su užsidegimu tyrinėjo keletą objektų, tik šių tyrinėjimų apimtis buvo maža. 17 sampilų Gilvyčių pilkapyne jis ištyrė vieną pilkapį ir aptiko senojo geležies amžiaus kapą. Eksponuojama šiame pilkapyne atsitiktinai rasta didelė išvaizdi lankinė ilgakojė žalvarinė segė su didelėmis buoželėmis, datuojama VII a. Kuršių pilkapyne iš 14 sampilų tik du buvo sveiki, kitų dalis akmenų vainikų nuardyta,

Tolišių kapinyną, pilkapyną ir senkapį (Kelmės r.), Patumšalių senkapį (Telšių r.), kuriuose surinko XV–XVI a. radinius. Iš šių paminklų parodoje matome ietigalius, kirvius, galastuvus, ylas, seges, žiedus ir kitus dirbinius.

1911 m. Lauksvyduose (Kauno r.) statant namą, buvo aptikta kapų. T. Daugirdas ištyrė 14 griautinių kapų, datuojamų III–IV a. Eksponuojami kario kapo Nr. 22 radiniai: ietigalis, du kirviai, peilio fragmentas, pjautuvas, dvi žalvarinės apyrankės, du žalvariniai pakabučiai.

Reikia paminėti, kad T. Daugirdas kasinėjimų medžiagą nuolat skelbė. 1919 m. gegužės 28 d., įkūrus Valstybinę archeologijos komisiją, buvo išrinktas jos pirmininku.

T. Daugirdas visą gyvenimą skatino jaunimą domėtis ir saugoti Lietuvos senovės palikimą.

„LIETUVIŠKOS KOLEKCIŅS MONETOS 1993–2006 M.“

Gerarda Dručkuvienė

2007 m. kovo 9 d. Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Lietuviškos kolekcinės monetos 1993–2006 m.“, skirta Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienai. Parodos iniciatorė ir rengėja – Fondų apskaitos ir apsaugos skyriaus vyr. muziejininkė Gerarda Dručkuvienė. Idėja surengti šią parodą gimė neatsitiktinai. Pinigai vis dar yra savotiškas valstybingumo simbolis, tautos pasididžiavimas. Juose visais laikais buvo stengiamasi įamžinti svarbiausius istorijos ir nūdienos įvykius, kultūros ir gamtos paminklus, paminėti įžymių valstybės ir visuomenės veikėjų jubiliejus. Juo labiau kad to negalėjome daryti ilgus okupacijos metus, kai buvome priversti naudotis svetimos valstybės valiuta. Kita vertus, parodyti lietuviškas kolekcinės monetas lėmė supratimas, jog didžiąjai visuomenės daliai jos yra nematomos – apyvartoje šių monetų nėra, dauguma jų pakliūva į muziejų, kolekcininkų ir kitokias saugyklas. Dėl šios priežasties paroda pasidžiaugė ir atidarymo renginyje dalyvavęs Lietuvos banko Kauno skyriaus valdytojas A. Ivanauskas. Lietuviškos proginės monetos tiek menine verte (jų kūrėjai – profesionalūs dailininkai A. Žukauskas, P. Gintalas, G. Karalius, P. Garška, R. J. Belevičius ir kt.), tiek apipavidalinimu (idealiai nupoliruotas veidrodinis paviršius su švelniai matiniu reljefu), tiek kalimo technika (taikoma pažangi technologija, naudojama moderni technika) – dėkinga medžiaga parodai.

Parodoje buvo eksponuojamos visos po Nepriklausomybės atkūrimo Lietuvos banko išleistos ir Lietuvos monetų kalyklos nukaltos lietuviškos

proginės-kolekcinės monetos. Lietuvos monetų kalykla, Lietuvos Vyriausybės nutarimu įsteigta 1990 m. gruodžio 10 d., nuo 1993 m. kasmet pagamina kelių pavadinimų aukščiausios kokybės „proof“ proginėse monetose iš įvairių metalų: aukso, sidabro, vario ir nikelio lydinio (vidutiniškai po 3–5 pavadinimų monetų per metus; mažiausiai išleista 1994 m. – vienos rūšies moneta, daugiausia 2000 m. – šešių rūšių monetos). Iki 2007 m. buvo nukaldintos 48 pavadinimų monetos. Parodoje pagal tematiką jos buvo suskirstytos į septynias dalis: jubiliejines (iš serijos „Lietuvos istorijos ir architektūros paminklai“, „Lietuvos valdovai“, „Lietuvos miestai“), gamtos, sporto tema ir kt. Kiekviena moneta etiketėje buvo glaustai, bet išsamiai aprašyta nurodant nominalą, kokiai progai skirta, leidimo metus, autorių, metalą, diametrą, masę, tiražą. Platesnė informacija apie šias monetas, jų kalimo techniką ir istoriją, tarptautinius įvertinimus ir pripažinimą buvo pateikta parodos žanginiame tekste. Lietuvos monetų kalyklos nukaltos monetos yra aukštai vertinamos: vieno didžiausių pasaulyje proginėse monetų katalogų leidėjas „Krause Publications“ (JAV) Lietuvos monetų kalykloje pagamintą ir Lietuvos banko išleistą 50 litų proginę monetą, skirtą XXVII olimpinėms žaidynėms, įvertino kaip meniškiausią 2001 m. monetą pasaulyje; Vilniaus universiteto 425 metų sukakčiai skirta proginė 50 litų sidabrinė moneta pelnė Italijos tarptautinės

numizmatikos parodos „Vicenza Numismatica“ apdovanojimą „International Prize Vicenza Palladio“ už architektūros vaizdavimą. Taip pat buvo galima išvysti progines monetas, išleistas dalyvaujant tarptautinėse programose.

Parodos pasididžiavimas, traukęs ne vieno lankytojo dėmesį, buvo muziejaus rinkinius papildęs unikalus eksponatas – dailininko Giedriaus Paulauskio sukurtos 50 litų monetas, skirtos 1831 m. sukilimui ir jo herojės Emilijos Pliaterytės 200-osioms gimimo metinėms, gipsinis modelis. Ši moneta buvo išleista 2006 m.

Lietuviškų kolekcinė monetų paroda veikė iki 2007 m. birželio 1 d.

„LIETUVOS TOTORIAI – KARIAI“

Regina Rajeckienė

2007 m. kovo 22 d. Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Lietuvos totoriai – kariai“. Istorija lėmė, kad Lietuvos valstybėje drauge su lietuviais gyveno ir baltarusiai, rusai, lenkai, žydai, karaimai, totoriai. Visi jie paliko ryškų pėdsaką Lietuvos istoriniame, kultūriniame ir kariniame pavelde.

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje nuo pat Vytauto Didžiojo valdymo laikų iš kitų tautybių gyventojų ypač išsiskyrė totoriai. Jie, sudarę stambius nacionalinius kovinius dalinius, dalyvavo karuose, saugojo LDK sienas. Lietuvos totoriai gerbė valstybę, kuriai tarnavo. Tai liudija prašymas, rašytas 1520 m. valdovui Žygimantui Senajam: „*Neturim šviesiausio atminimo Vytauto! Jis nevertė mūsų užmiršti Pranašo, ir mes, kreipdami savo akis į šventąsias vietas (Meką ir Mediną), kartojame jo vardą kaip savo kalifų vardus. Prisiekiamo savo kardais, kad mylime lietuvius. Kare jie paėmė mus į nelaisvę, bet įžengusiems į šias žemes pasakė, kad šis smėlis, šis vanduo ir šie medžiai yra mūsų visų. Jis (Vytautas) žinomas mūsų vaikams, o prie Sūriųjų vandenu*

(Kryme) ir kipčiakai žino, kad Jūsų krašte nesame svetimšaliai.“

Taigi Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojai, pripažindami totorių nuopelnus Lietuvai, visuomenei pristatė parodą „Lietuvos totoriai – kariai“. Ši paroda parengta kartu su Lietuvos nacionaliniu muziejumi ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga. Parodoje eksponuojama žymiausių Lietuvos totorių dalinių vadų heraldika, ginkluotė, karininkų ir karių asmeniniai daiktai, karinės vėliavos ir religinė atributika, nuotraukos, meno kūriniai, Lietuvos valdovų korespondencija apie totorių karių tarnybą Lietuvos kariuomenėje.

Krašto apsaugos ministerija ir Vytauto Didžiojo karo muziejus išleido ir šiai parodai skirtą katalogą. Katalogo atsakingasis redaktorius muziejaus direktoriaus pavaduotojas A. Pociūnas, fotografas L. Žiemys, dizainerė A. Pranskūnaitė.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus parodos atidarymo renginyje apsilankė Apaštališkasis nuncijus J. E. arkivyskupas Peteris Stefanus Zurbriggenas (Peter Stephan Zurbriggen), Turkijos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius J. E. Oguzas Ozgė (Oguz Özge), Rusijos Federacijos ambasados patarėjas Aleksejus Klimas, Lietuvos krašto apsaugos ministro patarėjas Kęstutis Kriščiūnas, Kauno įgulos vadas plk. Artūras Leita, Krašto apsaugos ministerijos Finansų ir biudžeto departamento direktorė plk. lt. Ina Naruševičienė, Centralizuotos finansų ir turto tarnybos viršininkė Ona Vitčienė, kitų tarnybų ir karinių dalinių vadai, Lietuvos muziejų vadovai.

Kalbėjo Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas, Kauno mečetės imamas ir Kauno musulmonų religinės bendruomenės pirmininkas Romas Jakubauskas, Lietuvos totorių bendruomenių atstovai. Džiugias akimirkas susirinkusiems svečiams dovanojo Muzikinio teatro solistai Rita Preikšaitė, Tomas Ladiga, pianistė Beata Vingraitė, Kauno technologijos universiteto tautinio meno ansamblis „Nemunas“ (meno vadovė Margarita Tomkevičiūtė).

„PAX VOBIS! – TAIKA JUMS!“

Danguolė Graibuvienė

Lietuvos karininkai po pamaldų.
4-asis dešimtmetis

Kariuomenės vieta visuomenėje dažnai nusakoma pagal jos atliekamas funkcijas: šalies gynybą, valstybės reprezentavimą, tvarkos ir valstybės stabilumo demonstravimą per šventinius paradus. Tačiau karys yra tos pačios visuomenės narys, tik jo gyvenimui griežtai apibrėžta statutais ir įsakymais, ugdančiais deramą elgesį, tvarką, tradicijų laikymąsi. Karių kasdieninis gyvenimas visuomenei kur kas mažiau pažįstamas nei viešasis, todėl dažnai ir įdomesnis. Švenčiant vieną svarbiausių religinių švenčių – Velykas, 2007 m. balandžio 6 d. Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta retrospektyvinė paroda apie šios šventės tradicijų puoselėjimą tarpukario Lietuvos kariuomenėje.

Parodos tikslas – supažindinti visuomenę su Velykų tradicijomis ir nuotaikomis tarpukario Lietuvos kariuomenėje, skatinti šiandieninės kariuomenės vadovybę įamžinti ir palikti ateities kartoms karių gyvenimo akimirkas religinių švenčių metu.

Tai nėra akademinio pobūdžio paroda. Ji orientuota į įvairaus amžiaus ir išsilavinimo lankytoją, siekiant nukelti jį į netolimą praeitį – vieniems priminti, o kitiems suteikti galimybę pajusti to laikotarpio dvasią, palyginti tarpukario Lietuvos gyvenimą su šiandiena. Parodos pavadinimas – „Pax vobis! – Taika jums!“ – taip pat neatsitiktinis. Tokiais prasmingais žodžiais sveikinimą kariams šv. Velykų proga 1932 m. pradėjo kunigas ir rašytojas, Kauno įgulos bažnyčios rektorius Adolfas Sabaliauskas. Tarpukario Lietuvos kariuomenėje šv. Velykos buvo viena svarbiausių religinių švenčių, įvardijama kaip dvasios pergalės ir atgimimo šventė, turinti didelę auklėjamąją reikšmę. Ji skatino gerus karių tarpusavio santykius ir pasiukojimą Tėvynei. Lietu-

Velykų stalas Ukmergėje. 1930 m.

vos kariuomenė, propaguojanti moralines vertybes, turėjo tapti pavyzdžiu Lietuvos visuomenei.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje saugoma ikonografinė medžiaga apie Velykų šventes tarpukario Lietuvos kariuomenėje nėra gausi ir išsami – tik 17 nuotraukų, iliustruojančių karių šventinius pietus, karininkus prie Įgulos bažnyčios po šv. Mišių. Didžioji dalis nuotraukų neryškios,

išblukusios, tačiau skleidžiančios to meto dvasią, pakilią šventinę nuotaiką, parodančios šiai šventei būdingais patiekalais padengtus ir pagal galimybes papuoštus stalus. Siekiant kiekvieną nuotrauką išryškinti, atskleisti vyraujančią pakilią nuotaiką, buvo pasirinktas netradicinis eksponavimo būdas laisvoje erdvėje.

Pakili nuotaika, šventiniai išgyvenimai atsispindi ir tarpukario periodinėje spaudoje, skirtoje kariams. Kasmet šv. Velykų proga „Karys“ savo skaitytojus sveikindavo didele ryškia antrašte, spausdindavo karių atsiminimus, jų sukurtus pasakojimus ir eilėraščius.

Šiltų ir draugiškų santykių tarp karių ugdymas juntamas jau 1921 m. spaudoje, kurioje kariuomenė tapatinama su didele šeimyna: „*Mes, kariai, džiaugiamės tuo (Nepriklausomybe) visiems bendru džiaugsmu, privalome ir jaustis toje mūsų šeimynoje – kariuomenėje kaip tikroje šeimynoje.*“ Deja, šventinę nuotaiką vis dar temdė ką tik pasibaigusios Nepriklausomybės kovos, Vilniaus krašto netektis ir viltis jį atgauti: „*Mūsų margučiai kitokie negu (...) mums sesės namie numargindavo: mūsų margučiai kieto švino, jais mes esame pasirengę sau kelią į Vilnių nupilt.*“ Kiek ramesnės ir linksmesnės karių nuotaikos juntamos nuo 1925 m., kai šv. Velykų trečią dieną Tilmanso salėje kariai pristatė premjerą – Miko Petrausko operetę „Milijonierius“, suvaidino dvi komedijas, o po to surengė šokius.

Švenčių proga apie 10 proc. karių burtų keliu būdavo išleidžiami dviejų savaitių atostogų. Likusiems vadai kareivinėse stengdavosi sukurti kuo jaukesnę atmosferą, nes toli nuo namų esančius karius apimdavo nostalgija, jie tapdavo ypač pažeidžiami ir jautrūs. Vadai pabandydavo sukurti šeimynišką nuotaiką, ypač didelį dėmesį skirdavo bendriems pasisėdėjimams prie šventinio stalo, nuoširdiems pokalbiams. Šventės atlikdavo ir auklėjamąją funkciją – pratino

karius prie tvarkos, švaros. Prieš šventes jie kruopščiai sutvarkydavo kareivines, valgyklas išpuošdavo trispalvių vėliavėlių girliandomis, ažuolo lapų vainikais. Stalus sustatydavo eilėmis, užtiesdavo baltomis staltiesėmis, o ir maistas būdavo skanesnis: Velykos neapsieidavo be margučių, velykinių pyragų. Prieš Velykas, kaip ir prieš Kalėdas, kariai privalėjo atlikti išpažintį. Šventinė diena prasidėdavo apsilankymu Įgulos bažnyčioje, kur karo kapelionas aukodavo šv. Mišias. Mišios būdavo iškilmingos: kareivių choras giedodavo religines giesmes, karinis orkestras atlikdavo sakralinės muzikos kūrinis.

Grįžę į kareivines, prie šventinio stalo susėdavo visi kartu: kariai, vadai, karo kapelionas. Vadai ir karo kapelionas tardavo keletą sveikinimo žodžių, palinkėdavo gerų švenčių. Bendros vaišės būdavo pagrindinis visų švenčių akcentas. Jos leisdavo kiekvienam kariui pasijusti reikalingam ir globojamam. Savo prisiminimais kariai mielai dalydavosi karinės spaudos puslapiuose.

Lietuvos kariuomenėje religinėms šventėms buvo skiriamas didelis dėmesys, laikomasi visų krikščioniškųjų švenčių tradicijų. Karininkai ir karo kapelionai stengėsi formuoti teigiamą karių požiūrį į tradicijas, plėsti religinių žinių bagažą, kelti karių bendravimo ir elgesio kultūrą.

„PILIAKALNIAI – LIETUVOS KULTŪROS PAMINKLAI“

Kristina Rickevičiūtė

2007 m. balandžio 7 d. Dainavos bibliotekoje Vytauto Didžiojo karo muziejaus Archeologijos skyrius atidarė parodą „Piliakalniai – Lietuvos kultūros paminklai“. Joje buvo eksponuojamos keturiasdešimt devynių piliakalnių nuotraukos. Daugiausia piliakalnių XX a. pradžioje nufotografavo archeologas L. Kšivickis.

Lietuvoje suskaičiuota apie 900 piliakalnių. Tai didžiausi ir gražiausi mūsų archeologiniai paminklai. Daugiausia jų yra rytinėje šalies dalyje, Užnemunėje. Mažiausiai aptikta Vidurio lygumoje ir Šiaurės Lietuvoje. Piliakalniai, įtvirtintos gyvenvietės, atsirado jau bronzos amžiuje, II ir I tūkstantmečio prieš Kristų sandūroje. Jie būdavo įrengiami gerai apsaugotose vietose. Bėgant amžiams piliakalniuose iškilo stiprios pilys, galinčios apginti vietinius gyventojus nuo Kalavijuočių ir Kryžiuočių ordinų.

XIX a. pradžioje piliakalniais susidomėjo įvairių senienų mėgėjai. Ieškodami lobių, jie pradėjo piliakalnius ardyti. To paties amžiaus pabaigoje, išaugus nacionaliniam sąmoningumui, susidomėta protėvių istorija, o drauge ir archeologiniais paminklais, tos istorijos liudytojais. Pirmąjį

Liudvikas Kšivickis (LIIR 47966)

piliakalnių sąrašą sudarė Motiejus Valančius. Jame buvo užregistruoti tik 63 piliakalniai. Duomenis apie šiuos paminklus rinko ir profesorius E. Volteris, F. Pokrovskis. Juos tyrinėjo V. Šukevičius, T. Daugirdas ir jau minėtas L. Kšivickis, kurio darbo vaisius šioje parodoje ir pamatėme. Atkūrus Lietuvos valstybę, tautos priešistore susidomėjo ir piliakalnius pradėjo tyrinėti gen. V. Nagevičius ir plk. P. Tarasenko. Vėliau visą savo gyvenimą juos tyrinėjo V. Daugudis. Šiuo metu daug dėmesio piliakalnimams skiria dr. G. Zabiela.

Ankstyviausieji piliakalniai Rytų Lietuvoje buvo įrengti kalvose stačiais šlaitais. Jie neturėjo įtvirtinimų, o pakraščius juosė tvora. Parodoje eksponuojama ankstyvojo Narkūnų piliakalnio (Utenos r.) su

pastatais rekonstrukcija. Ankstyviausieji Rytų Lietuvos piliakalniai reprezentuoja brūkšniuotosios keramikos kultūrą, kuri gyvavo nuo II–I tūkstantmečio pr. Kr. iki II a. po Kr.

Vakarų Lietuvoje ankstyviausieji piliakalniai buvo įrengti lygiose arba mažai kalvotose vietovėse. Tyrinėjant daugiasluoksnius Mosėdžio, Šakalių (Skuodo r.), Gintarų (Kretingos r.) piliakalnius, aptikta iš akmenų sukrautų pylimų liekanų. Parodoje matome Impilties piliakalnyje aptiktos iš akmenų sukrautos 2,5 m pločio ir 1,5 m aukščio pylimo dalies, datuojamos I tūkstantmečio pirmąja puse, nuotraukas.

I–IV a. piliakalniai būdavo įrengiami didelių upių ir mažų upelių santakose. Eksponuojami Apuolės (Skuodo r.) ir Imbarės (Kretingos r.) piliakalniai, Aukštadvario (Trakų r.) piliakalnis, įrengtas upės ir ežero juosiamoje vietoje. Piliuonos (Kauno r.) ir Migonių (Kaišiadorių r.) piliakalniai įrengti upių ir jų slėnių supamose kalvose. Kartais piliakalnius įrengdavo kalvose, esančiose tarp pelkių. Taip įrengtą matome Vozgelių (Zarasų r.) piliakalnį. III–IV a. piliakalnių pylimai pradėdami tvirtinti rąstais, o už jų iškasami 1–2 grioviai. Jie tampa gynybiniai. Pastatai ant piliakalnio stulpinės konstrukcijos

Rumbonių piliakalnis. L. Kšivickio nuot.

– aklinom sienom. Piliakalniais kaip gyvenvietėmis buvo naudojamosi iki IV a. pabaigos, nors pirmaisiais amžiais po Kristaus gyventojai kūrėsi piliakalnių papėdėse.

V–VI a. pradeda formuotis gentys. Tuo pačiu metu Europoje vyksta tautų kraustymasis. V–VII a. klajokliai pasiekdavo ir Lietuvą. Tai liudija gaisraviečių pėdsakai ir klajoklių strėlių antgaliai, rasti Aukštadvario (Alytaus r.), Kernavės Aukuro kalne (Trakų r.), Vilniaus Gedimino kalno pylimuose. Piliakalnių atsiranda kranto aukštumos kyšuliuose, upių ir upelių santakose arba gilių daubų ir slėnių apsuptyje. Daug piliakalnių statoma naujose vietose, nes senieji sunyko. Rytų Lietuvoje daug piliakalnių išnyko VIII–IX a. Dalis piliakalnių aukštinami, pylimai stiprinami, ant jų statomos tvirtos sienos. Šiuo laikotarpiu pietinėje Lietuvos dalyje atsiranda miniatiūrinių piliakalnių. Jie nedideli, aikštelės plotas tik 10–15 kv. m. Tai piliakalniai-slėptuvės, nors juose gyvendavo ir genties diduomenė. Eksponuojama vieno iš gražiausių Rumbonių (Alytaus r.) miniatiūrinio piliakalnio nuotrauka. Apie VI a. pakito ir medinė statyba. Vietoje stulpinės atsirado rentininė statyba. Piliakalniuose buvo statomos stiprios medinės pilys, į kurias gyventojai subėgdavo pavojaus atveju. Parodoje matome piliakalnių-slėptuvių – Raudonėnų, Jurbarko, Aukštadvario (Alytaus r.), Pyplių (Kauno r.) ir kitų – nuotraukas.

Seredžiaus piliakalnis. L. Kšivickio nuot.

Punios piliakalnis. L. Kšivickio nuot.

IX–XI a. vyko nuolatinės kovos su vikingais. Nuo jų labai kentėjo Kuršo žemės. 853 m. Apuolės pilies užpuolimas aprašytas Rimberto kronikoje. Tai patvirtino ir archeologinių tyrinėjimų metu rasti skandinaviškų strėlių antgaliai. Vikingų puolimai skatino pilių statybą. X–XII a. baltų gentis puldinėjo ir slavai. XIII a. pradžioje prasidėjo ilgai trukusios ir daug jėgų pareikalavusios kovos su Kalavijuočių ir Kryžiuočių ordinais. Negalima pamiršti ir tarpusavio kovų. Šio laikotarpio vėlyvųjų piliakalnių aptinkama aukštose kalvose arba prie vandens. Jie gerai įtvirtinti, stačiais šlaitais, kurių aukštis siekia 20–30 metrų. Tarp pylimų iškasti gilūs grioviai, o ant pylimų pastatytos gynybinės sienos. Vėlyvieji piliakalniai su medinėmis pilimis turi priešpilius, papilius. Jų papėdėje yra gyvenvietės. Eksponuojamos Karmėlavos (Kauno r.), Punios (Alytaus r.), Nemenčinės (Vilniaus r.), Seredžiaus, Veliuonos (Jurbako r.) ir kitų piliakalnių nuotraukos. XIII a. Šiaurės ir Vakarų Lietuvoje medinės pilys sunyko.

Piliakalnius, šiuos išvaizdžius ir didingus archeologijos paminklus, negailėstingai niokiojo gamta ir laikas, ardė žmonės. Jie dar slepia labai daug paslapčių. Tyrinėkime juos ir sužinosime daug naujo apie Lietuvos priešistorę.

„PRANCŪZAI KLAIPĖDOJE 1920–1923 M.“

Marius Pečiulis

2007 m. balandžio 26 d. Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus unikalių fotografijų ir dokumentų paroda „Prancūzai Klaipėdoje 1920–1923 m.“, atspindinti trumpą Klaipėdos miesto istorijos laikotarpį, vadinamą prancūzmečiu. Apie šią trejų metų atkarpą mes beveik nieko nežinome. Ganėtinais skurdžiai ji atspindėta ir lietuvių istoriografijoje.

Vokietijos pralaimėjimas Pirmajame pasauliniame kare ir suirutė Rusijoje sustiprino atgimstančios lietuvių tautos troškimą suvienyti savo etnines žemes. Pradėta modeliuoti Lietuvos valstybė buvo neįsivaizduojama be natūralaus priėjimo prie Baltijos jūros – Klaipėdos uosto. Tačiau šiuos lietuvių planus sužlugdė 1919 m. Paryžiuje sušaukta Taikos konferencija, kurios metu Klaipėdos kraštas buvo atskirtas nuo Vokietijos ir perduotas Antantės žinion. 1920 m. sausį kraštą valdyti pavesta prancūzų karinei misijai. Pran-

cūzų kontingentą Klaipėdos krašte sudarė 21-asis šaulių pėstininkų batalionas, kuris turėjo užtikrinti saugumą, ir tarptautinė misija, atsakinga už krašto administravimą.

Daug laiko ir energijos pareikalavęs darbas leido sukaupti unikalią iki šiol niekur nerodytų ir nepublikuotų fotografijų bei dokumentų, gautų iš privačių

prancūzų administracijos Klaipėdos krašte pareigūnų palikuonių archyvų, kolekciją. Parodoje buvo panaudoti ir vertingiausi Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus eksponatai, dokumentai iš Lietuvos jūrų muziejaus, Lietuvos ir Prancūzijos archyvų rinkinių bei asmeninės kolekcininko dr. Bernardo Žiuserano (Bernard Jusserand) kolekcijos.

Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus parengtoje parodoje „Prancūzai Klaipėdoje 1920–1923 m.“ chronologine tvarka demonstruojama 230 fotografijų ir dokumentų, kuriuose atspindėta prancūzų 21-ojo šaulių pėstininkų bataliono ir tarptautinės misijos istorija, vadovų biografijos, įvairios oficialios ceremonijos ir įvykiai. Daugelyje fotografijų galima pamatyti žinomus garbingus žmones, atskirus kareivių gyvenimo Klaipėdoje momentus.

Parodos struktūrą padiktavo pačių fotografijų turinys, leidęs išskirti penkias temas: pirmoji skirta prancūzų atvykimui į Klaipėdą, antroji iliustruoja Klaipėdos krašto administracijos struktūrą prancūzų valdymo metais, trečioji pasakoja apie 21-ojo šaulių pėstininkų bataliono karininkus ir eilinius, ketvirtoji atspindi prancūzų gyvenimo Klaipėdoje kasdienybę ir šventes, o penktoji suteikia galimybę sekti 1923 m. sausio sukilimo įvykius ir prancūzų išvykimą iš miesto.

Parodą parengė Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus darbuotojai Zita Genienė, Zita Mazaliauskaitė, Regina Mečinskienė, Sigita Vaičiūnienė, Julius Žukas ir Klaipėdos dizaino centras. Leidyklos „Libra Memelensis“ išleistame parodos kataloge (sudarė Z. Genienė ir S. Vaičiūnienė) pateikta 158 iliustracijos.

Prancūzų valdymas Klaipėdoje 1920–1923 m. – retas bendras epizodas lietuvių ir prancūzų tautų istorijoje, galintis pasitarnauti geresniam dviejų ES šalių ir tautų tarpusavio pažinimui.

KAZIMIERO SEMENAVIČIAUS KNYGOS „DIDYSIS ARTILERIJOS MENAS“ PARODA, SKIRTA SPAUDOS ATGAVIMO, KALBOS IR KNYGOS DIENAI

Arvyda Navickienė

Kazimieras Semenavičius, artilerijos inžinierius, raketų išradėjas, žymiausias senosios Lietuvos mokslininkas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoras ir karininkas, gimė apie 1600 m. Raseinių krašte. Studijavo Vilniaus universitete, tarnavo Lenkijos ir Lietuvos kariuomenės artilerijoje, dalyvavo ir pasižymėjo karuose su Maskva, totoriais ir kazokais, todėl apie 1645 m. Vladislovas Vaza jam skyrė lėšų vykti į Olandiją. Čia K. Semenavičius dalyvavo tvirtovių kautynėse, susipažino su fortifikacijos, artilerijos bei karybos naujovėmis. Grįžęs 1648 m. tapo Lenkijos ir Lietuvos valstybės vyriausiojo artilerijos vado pavaduotoju.

Tais pačiais metais vėl išvyko į Olandiją, kur baigė rašyti ir 1650 m. Amsterdame lotynų kalba išleido veikalą „Didysis artillerijos menas“ („*Artis Magnae Artilleriae*“). Anot dr. Liberto Klimkos, „*knygoje rašoma, kad karai yra didžiausia žmonijos nelaimė, kylanti iš šykštumo, garbėtroškos, suktumo, noro pavergti kitas tautas*“.

Knyga „Didysis artillerijos menas“ pranoko kitus to meto šios srities veikalus ir net XVIII a. buvo laikoma klasikine. Tai buvo pirmasis bandymas sukurti artilerijos mokslą. Šis artilerijos vadovėlis buvo išverstas į prancūzų, vokiečių, anglų kalbas. Už jį K. Semenavičius buvo apdovanotas įvairių šalių ordinais. Kaip europinio masto figūra, jis pateko į vieną svarbiausių pasaulio leidinių – „Britų enciklopediją“. Prieš 358 metus išleisto veikalą I dalį sudaro 5 knygos, 305 didelio formato puslapiai ir paties autoriaus pieštos 229 iliustracijos.

1-ojoje knygoje nurodoma patrankų kalibrai, pabūklų konstrukcijos ir jų pritaikymas, metalų ir lydinių sudarymo metodai, svėrimo įrankiai, saikų ir matų vienetai. Skirtingi kraštai naudojo skirtingas matų sistemas, todėl K. Semenavičius pasiūlė kaip etaloną naudoti Romos svarą – labai seną svorio matavimo vieneta.

2-ojoje knygoje pateikiama parako ir kitų artilerijos medžiagų technologija.

3-iojoje knygoje („Apie raketas“) K. Semenavičius aprašė savo svarbiausius atradimus – mažų ir didelių raketų konstrukcijas, daugiapakopės raketos idėją, gamybos įrankius ir technologijas, raketinio kuro sudėtį, pateikė daugiapakopės raketos brėžinius. Analizuodamas raketos judėjimą, pabrėžė jos formos ir balistinių duomenų svarbą, rado naują raketos stabilizavimo būdą panaudojant delta (trikampius) stabilizatorius, paskleidė reaktyvinės tūtos idėją, apibendrino artilerijos ir raketų amatų žinias.

4-ojoje ir 5-ojoje knygoje apibendrinti visi to meto karui ir pramogoms skirtos pirotechnikos laimėjimai, aprašyta įvairios raketos ir sprogmenys, fejerverkų komponavimas.

2006 m. lapkričio 20 d. krašto apsaugos ministras Juozas Olekas apsilankė Vytauto Didžiojo karo muziejuje ir direktoriui plk. ltn. dr. Gintautui Surgailiui įteikė ypač vertingą dovaną – Kazimiero Semenavičiaus knygą „Didysis artilerijos menas“, išleistą vokiečių kalba. Šiuo metu, be minimo egzemplioriaus, Lietuvoje yra tik du K. Semenavičiaus veikalo egzemplioriai (vienas – Vilniaus universiteto bibliotekos Retų ir senų spaudinių skyriuje, kitas – prof. K. Varnelio asmeninėje bibliotekoje). Karo muziejuje eksponuojamas egzempliorius yra labai puošnus, gerai išsilaikęs, nuo kitų dviejų skiriasi dvispalve spauda antraštiniame lape bei skirtingomis vinjetėmis. Dėl to šis egzempliorius dar vertingesnis, nes yra vienintelis toks Lietuvoje. Eksponuojamas leidinys „C. Simienowicz DIE GROSSEN KUNST ARTILLERIE“, kurį 1676 m. Frankfurte prie Maino išleido Johanas Davidas Zuneris, yra pirmasis šio veikalo leidimas vokiečių kalba (dvi dalys vienoje knygoje). Knyga yra su frontispisu (autoriaus graviūra) ir puošniu antraštiniu lapu, puslapiniais kusstodais bei 20 graviūrų. 1756 m. ji buvo iš naujo įrišta. Atidarant šios knygos parodą, krašto apsaugos ministras Juozas Olekas visus nudžiugino pranešdamas, kad šiuo metu knyga verčiama į lietuvių kalbą. Muziejaus direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis padėkojo ministrui už šį vertingą eksponatą ir papasakojo nelengvą knygos kelią nuo privataus kolekcininko iki Krašto apsaugos ministerijos ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus.

Parodos atidarymo renginys buvo šiltas ir įdomus. Didžiausia staigmena tapo Valerijos Semenavičiūtės-Damašienės, tolimos Kazimiero Semenavičiaus

Muziejaus direktorius plk. lt. dr. G. Surgailis, V. Semenavičiūtė-Damašienė, krašto apsaugos ministras dr. J. Olekas

provaikaitės, apsilankymas. Pasakodama apie Šeligos herbą turėjusį Lietuvos bajorą, savo prosenelį raketų išradėją Kazimierą Semenavičių, ponia Valerija Damašienė pabrėžė, kad žymiajam lietuviui mokslininkui vertėtų pastatyti paminklą, jo vardu pavadinti technikos mokyklą, kariuomenės dalinį ir pan. Minint Kazimiero Semenavičiaus knygos „Didysis artilerijos menas“ 350 metų sukaktį, Lietuvos bankas išleido proginę sidabrinę monetą ir istoriko Vytauto Bogušio brošiūrą apie Kazimierą Semenavičių bei jo išradimus daugiapakopių raketų srityje. 1990 m. Lietuvos kino studijoje istorikas V. Bogušis ir režisierius A. Digimas sukūrė dokumentinį filmą apie Kazimierą Semenavičių ir jo veikalą „Didysis artilerijos menas“. Pristatydami šią unikalią knygą, krašto apsaugos ministras Juozas Olekas, muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, parodos kuratorė vyresnioji muziejininkė Arvyda Navickienė akcentavo pagrindinį parodos tikslą: ir dabartinė, ir ateinančios kartos turi sužinoti, koks garsus buvo mūsų tautietis Lietuvos bajoras Kazimieras Semenavičius.

Per šios parodos, skirtos Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienai paminėti, atidarymą Krašto apsaugos ministerijos darbuotojus, kariškius, muziejininkus, miesto gyventojus gražia menine programa pasveikino Kauno 1-osios muzikos mokyklos kanklių ansamblis (vadovė Dalia Čižinauskienė) ir Kauno tautinės kultūros centro vaikų tautinių šokių ansamblis „Kalvelis“ (vadovė Ilona Jakštytė). Iš praeities atsigręžę į dabartį, prisiminėme Mikalojaus Daukšos žodžius iš „Prakalbos į malonųjį skaitytoją“: „*Kurgi, sakau, pasaulyje yra tauta, tokia prasta ir niekinga, kad neturėtų šių trijų ir tarsi įgimtų dalykų: tėvų žemės, papročių ir kalbos...*“

„LIETUVA–ČERNOBYLIS. 1986–1991 M.“

Regina Rajeckienė

2007 m. birželio 1 d. Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Lietuva–Černobylis. 1986–1991 m.“ Į parodą susirinkę Černobylio atominės elektrinės avarijos likviduotojai, jų artimieji ir svečiai tylos minute pagerbė tuos, kurių jau nebėra su mumis. Per parodos atidarymą kalbėję muziejaus direktoriaus pavaduotojas Arvydas

Pociūnas, parodos kuratorė Naujaisių laikų karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkė Aušra Jurevičiūtė, dimisijos pulkininkas Vėtrūnas Balašaitis, Lietuvos judėjimo „Černobylis“ pirmininkas Gediminas Jančauskas pateikė nemažai šios tragedijos faktų. Parodoje buvo eksponuojama Černobylio atominės elektrinės avarijos likviduotojų apsaugos priemonės, radiacijos matavimo prietaisai, apdovanojimai, nuotraukos iš asmeninių archyvų, to laikotarpio spaudoje pasirodę straipsniai apie šį įvykį, Lietuvos judėjimo „Černobylis“ veiklos dokumentai.

Daugelis jaunesnės kartos Lietuvos gyventojų apie šią katastrofą mažai ką yra girdėję. Černobylio atominė elektrinė buvo pastatyta Pripetės mieste, 16 km į šiaurės vakarus nuo Černobylio miesto. Elektrinėje buvo keturi 1977–1983 m. įrengti reaktoriai, kurių kiekvienas pagamindavo po 1000 megavatų elektros energijos. Elektrinė sprogo 1986 m., naktį iš balandžio 25-osios į 26-ąją, kai 4-ajame bloke buvo atliekamas netinkamai suplanuotas bandymas. Sovietų valdžia šią informaciją bandė nuslėpti, tačiau balandžio 28 d. Švedijos aplinkos apsaugos stotys užfiksavo neįtikėtinai aukštą radiacijos lygį. Panašūs duomenys buvo gauti Norvegijoje ir Suomijoje. Tik tuomet SSRS vadovybė paskelbė apie šią nelaimę ir pripažino, kad iškilo didelė radioaktyvios emisijos išplitimo grėsmė. Gegužės 4 d. karštis ir radiacija, sklindantys iš reaktoriaus, buvo sustabdyti, nors darbuotojai dėl to patyrė didžiulę žalą. Per 10 dienų iš zonos, esančios 30 km spinduliu nuo reaktoriaus, buvo evakuota 130 tūkst. žmonių. 1986 m. gruodį šis labai radioaktyvus reaktorius buvo uždengtas betono ir plieno sarkofagu, kurio struktūros saugumu abejojama. Per Čer-

Parodą aplankė Estijos Černobylio Hibakusha fondo Baltijos šalių Černobylio veteranams atstovės iš Japonijos Chieko Chiba ir Fumi Yamashita

nobylio avariją iš karto mirė 32 žmonės, dešimtys gavo didžiules radiacijos dozes ir mirė vėliau. Į atmosferą pateko apie 185 milijonus kiuri radionuklidų, o tai keliskart daugiau, nei paskleidė 1945 m. Hirosimoje ir Nagasakyje sprogusios atominės bombos. Radioaktyviausias medžiagas vėjas paskleidė ne tik Baltarusijoje, Rusijoje ir Ukrainoje, bet ir nunešė į Prancūzijos vakarus bei Italiją. Tūkstančiai kvadratinų kilometrų miško ir žemės ūkio naudmenų buvo užkrėsta radiacija, atsirado daug apsigimusių gyvulių, o žmonės vis dažniau ėmė sirgti vėžinėmis ligomis. Oficialiais Rusijos, Baltarusijos ir Ukrainos duomenimis, Černobylio avarija palietė 9 milijonus žmonių. Antrasis atominės elektrinės skyrius buvo uždarytas 1991 m. po gaisro, pirmasis veikė iki 1996 m., o trečiasis – iki 2000 m., kai jėgainė buvo uždaryta oficialiai. Baisiausia yra tai, kad kiti Černobylio tipo reaktoriai veikia iki šiol. Sunki Ukrainos ekonominė padėtis neleidžia atsisakyti pigios elektros energijos, o lėšų šiems reaktoriams uždaryti šalis neturi.

Vytauto Didžiojo karo muziejus, organizatoriai ir Lietuvos judėjimas „Černobylis“, pristatydami parodą „Lietuva–Černobylis. 1986–1991 m.“, pareiškė tikį, jog pasaulis niekada neužmirš šios tragedijos ir tokia katastrofa daugiau nepasikartos.

Paroda veikė iki rugsėjo 1 d.

„TAS NELAIMINGAS SIBIRAS...“

Dr. Steponas Gečas

2007 m. rugpjūčio 23 d. buvo atidaryta paroda „Tas nelaimingas Sibiras...“, skirta prisiminti maždaug 350 tūkst. žmonių, kurie buvo įkalinti, išvežti į lagerius, kankinami ir nužudyti tremtyje bei Lietuvoje. 1939 m. rugpjūčio 23 d. Ribentropo-Molotovo paktas ir slapti bolševikinės Sovietų Sąjungos ir fašistinės Vokietijos

susitarimai atnešė kančias ne tik lietuviams, bet ir kitoms tautoms, todėl rugpjūčio 23-ioji mūsų istorijoje ir įvardyta kaip Juodojo kaspino diena.

Parodoje buvo eksponuojamos nuotraukos, padarytos prie Sibiro upės Manos ir jos intakų. Iš ešelonų išlaipinti tremtiniai į upių šlaituose bei pakrantėse įsikūrusias gyvenvietes Angulą, Vyježy Logą, Miną, Chaibaidaką, Kojų, Biriusiuką, Koelaką, Narvą ir kitas buvo vežami traktoriais, plukdomi valtimis, baržomis. Į geležinkelio stotį pigios darbo jėgos atvykę miško pramonės ūkių vadovai ar jų įgaliotiniai pirmiausia išsiveždavo darbingas šeimas. Ligoniai ir daugiavaikės šeimos ištisas savaites likdavo po atviru dangumi – lyjant lietui ir kepinant saulei. Į šį civilizacijos nepaliestą kraštą ištremti lietuviai dirbo sunkiausius ir pavojingiausius miško darbus: žiemą kirsdavo, genėdavo medžius, po to gabendavo prie upės ir kraudavo į rietuves. Pavasarį, prasidėjus ledonešiui, rąstus ridendavo į upę. Manos upė virsdavo ištisa rąstų sangrūda. Braidydami lediniame vandenyje, tremtiniai – vyrai ir moterys – laisvindavo kelią rąstams. Iki šių dienų išlikusios kapinės primena sunkią lietuvių dalį.

Parodos atidarymo ceremonijoje dalyvavo krašto apsaugos ministras Juozas Olekas, buvęs tremtinys, Kauno miesto vicemeras Kazimieras Kuzminskas. Tremtinių choras (vadovė Bronė Paulavičienė) atliko tremtinių dainas, buvo demonstruojami dokumentinio filmo apie Kazachstano lagerius fragmentai.

Parodą parengė Seimo Ryšių su visuomene skyriaus vyriausioji specialistė V. Nasickaitė ir Lietuvos nacionalinio muziejaus specialistai. Parodoje panaudotos nuotraukos iš Lietuvos nacionalinio muziejaus, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro archyvų, taip pat buvusių tremtinių

Danutės Anužytės-Sadauskienės, Alfonso Daudos ir jo žmonos Bronės Kuodze-kavičiūtės, Petro Gvaldos, Juozo Oleko ir daugelio kitų asmeninių albumų.

„LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAIKŠTYSTĖS LAIKINOJI VYRIAUSYBĖ 1812 M.“

Algimantas Daugirdas

2007 m. spalio 9 d. Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Laikinoji Vyriausybė 1812 m.“, skirta minėtos Vyriausybės 195-osioms metinėms. Lietuvos istoriografijoje šis laikotarpis dažnai vadinamas prancūzmečiu, tačiau jis yra neatsiejama visos mūsų tautos istorijos dalis. Prancūzijos kariuomenės, vadovaujamos imperatoriaus Napoleono I, karas su Rusijos imperija ir jos žygis per Lietuvą užėmė reikšmingą vietą Europos istorijos kontekste, tačiau Lietuvos pozicija ir dalyvavimas šiuose sudėtinguose įvykiuose nėra išsamiai ištyrinėta. Parodą parengęs Karybos istorijos skyriaus vyriausiasis muziejininkas Algimantas Daugirdas pabandė plačiau nušviesti šį mūsų krašto istorijos tarpinį.

Galimybes parodyti originalius daiktinius eksponatus ribotojo tai, jog paroda buvo kilnojamoji. Joje buvo eksponuojama nemažai minėto laikotarpio dokumentų bei periodinės spaudos kopijų, keletas originalių Vytauto Didžiojo karo muziejaus, Lietuvos nacionalinio muziejaus bei kolekcininkų

Zigfrido Jankausko ir Regimanto Adamonio eksponatų. Lankytojai išvydo LDK Laikinosios Vyriausybės pirmininko Stanislovo Soltano portretą (Lietuvos nacionalinio muziejaus nuosavybė), medalių, skirtą Vilniaus užėmimui paminėti (Z. Jankausko nuosavybė), kitus Vytauto Didžiojo karo muziejaus rinkiniuose esančius originalius eksponatus bei jų kopijas. Parodoje pateikta Laikinosios Vyriausybės struktūra, sudėtis, prancūzų karinės bei civilinės vadovybės pareigūnų ir vyriausybės narių portretų kopijos. Buvo eksponuojamos ir lietuvių generolų Prancūzijos imperatoriaus Napoleono I adjutantų Eustachijaus Sanguškos, Liudviko Paco ir Juozapo Antano Kosakovskio portretų kopijos. Nemažai dėmesio skirta lietuviškųjų karinių dalinių, Nacionalinės gvardijos ir žandarmerijos susikūrimui. Pateikti lietuviškųjų kavalerijos ir infanterijos pulkų uniformų pavyzdžiai, pristatyta šių dalinių vadovybė.

1812 m. Lietuvos Laikinosios Vyriausybės sudarymas ir trumpa jos septyniolikos savaitių veikla yra dar vienas įrodymas, kad Lietuva niekada nebuvo susitaikiusi su savo agresyvių kaimynų reakcinga politika bei valstybingumo netekimu.

„LIETUVOS HUSARAI“

Janina Karosevičiūtė

Tai pirmoji didelė Nepriklausomybės laikotarpio paroda, išvežta į užsienį. Joje – 74 eksponatai ir nemažai fotokopijų. Tokios parodos idėja brendo jau seniai, tačiau visus taškus sudėjo Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriaus plk. ltn. dr. Gintauto Surgailio vizitas į Latvijos karo muziejų ir šio muziejaus direktoriaus pavaduotojo Jurio Ciganovo apsilankymas pas mus. Tada ir prasidėjo parengiamieji darbai. Buvo nutarta šia paroda aprėpti visų laikotarpių Lietuvos husarus ir jų tradicijų tęsėjus. Į darbą kibo ginklų istorijos sektoriaus darbuotojai Vladas Drupas ir Vidmantas Airini, LDK karybos istorijos skyriaus vedėjas Eduardas Brusokas, Karybos istorijos skyriaus vedėja Dalė Naujalienė, vyriausioji fondų saugotoja Janina Karosevičiūtė,

vyriausioji muziejininkė Lina Urbonienė, restauratorė Onutė Ramoškienė. Visam darbui vadovavo direktorius plk. ltn. dr. G. Surgailis ir jo pavaduotojas Arvydas Pociūnas. Pagaliau parengiamieji darbai buvo baigti.

2007 m. spalio 7-osios rytą į kaimynų sostinę Rygą išvykome septyniiese: A. Pociūnas, J. Karosevičiūtė, E. Brusokas, V. Drupas, V. Airini, su įvairiausių įrankių lagaminėliu rankoje – auksarankis stalius Saulius Fokas, o visus eksponatus saugiai lydėjo restauratorė Rita Malinauskienė. 260 kilometrų pralėkė akimirksniu ir štai mes jau prie įspūdingo muziejaus pastato. Specialios dėžės su 74 eksponatais atsargiai sunešamos į parodų salę. Vieną po kito išvyniojame eksponatus: šarvus, pistoletus, kardus, vėliavą, paveikslus... Matome, kaip iš nuostabos ir susižavėjimo plečiasi kolegų akys. Trys dienos įtempto

Parodos rengėjai

darbo – ir paroda atsiskleidžia visu grožiu. Prieš apibūdinant parodą, būtina bent trumpai prisiminti husarų istoriją.

Naratyviniai ir ikonografiniai šaltiniai, kurių vienas geriausių – 1514 m. Oršos mūšio paveikslas, byloja, kad ankstyvieji husarai buvo ginkluoti ietimis ir kardais, naudojami mediniais ke-

turkampiais asimetriniais skydais ir vengė šarvų. Šios kovų su turkais laikais atsiradusios raitijos taktika buvo grindžiama staigiomis atakomis: glaudžiai išsirikiavę koviniai vienetai visu greičiu jodavo ir smūgiuodavo ietimis. Lietuviai ir lenkai šią taktiką perėmė ir laikui bėgant iš husarų sukūrė kavaleriją, gebančią vykdyti įvairias kovines užduotis. Lengvosios vengrų ir Balkanų slavų raitijos pavyzdžiu besikaunantys lietuvių husarai ilgainiui virto sunkiąja kavalerija. Tai buvo elitinė kavalerijos dalis, kurioje tarnavo didikai ir aukštą padėtį visuomenėje užimantys bajorai.

XVI–XVIII a. Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ginkluotųjų pajėgų husarus amžininkai dažnai apibūdindavo kaip ypatingą, įdomią ir keistą kavalerijos rūšį. Svetimšalių dėmesį traukdavo husarų

ginklai, šarvai, apranga ir nepaprastai efektyvūs kovos būdai. Mus pasiekę tų laikų užrašai liudija lietuvių ir lenkų husarų išskirtinumą.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės husarai ypač pasižymėjo XVII a. karuose su stiprėjančiomis Abiejų Tautų Respublikos (Lenkijos ir Lietuvos valstybės) kaimynėmis – Rusija, Švedija ir Osmanų imperija. XVII a. pradžioje mūšiuose, vykstančiuose atvirame lauke, husarai prieš švedų kariuomenę turėjo taktinį pranašumą. 1605 m. rugsėjį pasiekę įspūdingą pergalę prie Salaspilio (Kircholmo), Lietuvos husarai pri-

stabdė švedų veržimąsi į Livoniją. Vėlesnės Švedijos karaliaus Gustavo II Adolfo karinės reformos situaciją mūšio lauke pakeitė iš esmės. Pražūtingą švedų muškietininkų ir reformuotos lauko artilerijos ugnies jėgą husarai patyrė 1617–1629 m. Abiejų Tautų Respublikos ir Švedijos karo metu. Nepaisant šių aplinkybių, husarai dalyvavo ir 1655–1660 m. kare su Švedija. Lietuvos husarai pasižymėjo kovose su švedais Lenkijos Karalystės teritorijoje, Kurše. Savo drąsia ir tuo pat metu desperatiška ataka 1656 m. Varšuvos mūšio metu pagarsėjo Lietuvos lauko raštininko A. H. Polubinskio vadovaujama karališkoji Lietuvos husarų vėliava. Negalima pamiršti Lietuvos husarų svarbos ir XVII a. kariniuose konfliktuose su turkais. Jie buvo vieni iš tų, kurie užkirto kelią tolesnei Osmanų ekspansijai į Europą.

XVII a. Lietuvos husarų puolimui atvirame lauke dažniausiai nesugebėdavo pasipriešinti ir Rusijos kavalerija, o rusų pėstininkai būdavo priversti ieškotis priedangos už lauko įtvirtinimų.

Nepaisant visų privalumų, sunkieji husarai nebuvo universalūs kariai, be to, tai buvo labai brangi kavalerijos rūšis, kurią išlaikyti finansinių problemų kamuojamai Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei neretai būdavo per brangu. Parodoje šį laikotarpį atspindi husarų puolamosios ir apsauginės ginkluotės elementai, kurių pagrindinę dalį sudaro šarvai. Eksponuojama husarų karacėninių šarvų komplektas, susidedantis iš aštuonių dalių (XVIII a.), taip pat graviūrų, paveikslų reprodukcijos, Salaspilio mūšio nugalėtojo Lietuvos didžiojo etmono Jono Karolio Chodkevičiaus portretas, datuojamas XVII–XVIII a.

XVIII a. Lietuvos, kaip ir Lenkijos Karalystės, sunkieji husarai jau buvo praradę savo karinę reikšmę, tačiau reprezentuodami Abiejų Tautų Respublikos karybos tradicijas, egzistavo iki pat 1775–1776 m. karinių reformų, kurių metu buvo sukurtos tautinės kavalerijos brigados. Po šių reformų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenės kavalerijoje pradėjo figūruoti husarų atmaina – lengvieji husarai. 1775–1794 m. šie raiteliai sudarė 1-osios tautinės kavalerijos, dar vadinamos Kauno husarais, brigadą. Prancūzijos imperatoriaus Napoleono I kariuomenėje buvo sudaryti ir keturi lietuviškieji kavalerijos ulonų pulkai.

1831 m. Lenkijoje ir Lietuvoje prasidėjus sukilimui, daugelyje pavietai buvo sukurti lietuvių sukilėlių kavalerijos eskadronai. Aukštaitijoje grafas Benediktas Morikonis subūrė vietinių sukilėlių dalinį, kurio raitininkus aprenge vengrų husarų uniformomis. Šias uniformas grafas savo sandėliuose išsaugojo dar nuo imperatoriaus Napoleono 1812 m. žygio į Maskvą.

Parodoje ši laikotarpį iliustruoja lengvųjų husarų ginklai: kardas, pistoletas, pistoletų dėklai, karabinas, taip pat lietuvių sukilėlių dalinių husarų kasketė-kepurė (kopija).

1918 m. rudenį, vykstant Nepriklausomybės kovoms, buvo pradėti formuoti pirmieji lietuviški kariniai daliniai, tarp jų ir kavalerijos. 1918 m. lapkričio 23 d. ministras pirmininkas A. Voldemaras Apsaugos ministerijai pasirašė įsakymą Nr. 1. Ši data laikoma oficialia kariuomenės atkūrimo diena. Kauno m. komendantūros įsakymu 1919 m. pradžioje Kaune pradėti steigti 1-asis ir 2-asis raitelių eskadronai, kurie iš karto buvo siunčiami į frontą. Kautynės su bolševikais parodė, kad Lietuvos kariuomenei reikia gausesnės kavalerijos. 1919 m. gegužės 12 d. kariuomenės vadovybė išleido įsakymą iš visų raitelių dalių suformuoti 1-ąjį lietuvių raitelių pulką, kurio vadu buvo paskirtas švedų kariuomenės mjr. G. E. Hoegeris. Šio pulko štabas įsikūrė Kaune. Nuo liepos 1 d. pulkui ėmė vadovauti karininkas P. Jackevičius, pradėjęs formuoti ir 3-įjį eskadroną. 1919 m. spalio 25 d. pulkas pavadintas 1-uoju raitelių, o vėliau 1-uoju kavalerijos pulku. Pablogėjus padėčiai frontuose, sudarytas ir 4-asis eskadronas. 1-asis kavalerijos pulkas grūmėsi su Lenkijos kariuomene, Raudonąja armija ir bermontininkais. Kautynėse dėl Lietuvos Nepriklausomybės žuvo 5 raiteliai, 34 buvo apdovanoti Vyčio Kryžiaus ordinais.

1922 m. balandžio 1 d. pulkas pavadinamas 1-uoju husarų pulku. 1923 m. 1-ojo ir 4-ojo eskadronų husarai dalyvavo Klaipėdos sukilimo operacijose.

1927 m. rugsėjo 25 d. Lietuvos Respublikos Prezidento aktu Nr. 484

pulko šefu buvo paskirtas Lietuvos didysis etmonas kunigaikštis Jonušas Radvila, o pulkas pavadintas 1-uoju husarų didžiojo Lietuvos etmono kunigaikščio Jonušo Radvilos pulku. Tą pačią dieną jam buvo įteikta vėliava su devizu „Nugalėsime ar mirsim“. Lietuvos kariuomenėje šis pulkas pirmasis antpečiuose kaip skiriamąjį ženklą

pradėjo nešioti pulko šefo monogramą „JR“ su kunigaikščio karūna.

Pulko vadais buvo mjr. G. E. Hoegeris, plk. P. Jackevičius (1929 m. apdovanotas Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu), plk. J. Litvinas, mjr. T. Engmanas, krn. Šileris, kpt. P. Plechavičius (1926 m. apdovanotas Latvijos gynybos sąjungos bronzos, o 1929 m. – Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu), gen. št. plk. lt. J. Bačkus, gen. št. plk. A. Valušis, gen. št. plk. I. Kraunaitis (1929 m. apdovanotas Latvijos išsivadavimo karo 10-mečio medaliu). Paskutinis pulko vadas – plk. Kazimieras Gudelis, tarnavęs nuo 1940 m. iki Lietuvos kariuomenės likvidavimo.

Šį laikotarpį iliustruoja portretas „Lietuvos kariuomenės 1-ojo husarų pulko vadas plk. Pranas Jackevičius“ (dail. J. Mackevičius), paveikslas „Lietuvos kariuomenės 1-ojo raitelių pulko ataka prieš bolševikus“ (dail. I. Rudolfas), originali pulko vėliava su prikallimo atributais (plaktukėliu ir padėklu), vėliavos juosta, išpūdingas paveikslas „Lietuvos kariuomenės 1-asis husarų Lietuvos didžiojo etmono Jonušo Radvilos pulkas parade“ (dail. E. Jeneris), kavalerijos kario 1920 m. ir karininko 1931 m. pavyzdžio kepurės, šalmas (mod. M 16), karininko paradinės pirštinės, pentinai, karabinas „Mauser 98“, sunkusis kulkosvaidis MG-08 (Latvijos karo muziejaus), lengvasis kulkosvaidis ZB v.z./26, Lietuvos kariuomenės kavalerijos kardai.

Atkūrus Nepriklausomybę, 1998 m. spalio 1 d. buvo įkurtas Mokomasis pulkas, kuriame 1999 m. tarnavo pirmieji 309 jaunuoliai. 2000 m. vasario 21 d. Mokomajam pulkui suteiktas Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos vardas, o gegužės 26 d. iškilmingai įteikta kovinė vėliava. Kaip tęsiamos garbingos husarų tradicijos, parodos lankytojai išvydo fotografijose.

Parodos atidarymo renginys buvo išpūdingas. Aplinkui zujo fotoreporteriai, žurnalistai, televizijų operatoriai. „Ši paroda yra labai svarbi. Jūs turite didžią istoriją ir mes jos šiek tiek pavydime“, – per atidarymą kalbėjo Latvijos gynybos ministras Atis Slakteris. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos mi-

nistras Juozas Olekas pasidžiaugė nauju kultūriniu puslapiu šalių ir muziejų istorijoje, Latvijos karo muziejaus direktorė Aija Fleija vylėsi, jog abiejų muziejų bendradarbiavimas nenutrūks. Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis padėkojo už suteiktą galimybę Lietuvos karybos istorijos epizodus pristatyti Latvijos sostinėje.

Lietuvos husarų indėlis į Europos karybos raidą labai svarus. Tikimės, jog ši paroda ne tik praturtino lankytojų žinias apie Europos ir Lietuvos karybos istoriją, bet ir tapo reikšmingu faktu muziejų bendradarbiavimo istorijoje. Po muziejaus rekonstrukcijos lauksime latvių kolegų parodos Kaune, Vytauto Didžiojo karo muziejuje.

„ARTILERIJOS PLK. LTN. EDUARDUI TALLAT KELPŠAI (1897–1966) – 110 METŲ“

Aušra Jurevičiūtė

2007 m. lapkričio 11 d. Kauno įgulos karininkų ramovėje įvyko iškilmingas minėjimas, skirtas artilerijos pulkininko leitenanto Eduardo Tallat Kelpšos 110-osioms gimimo metinėms. Vytauto Didžiojo karo muziejaus vyriausioji muziejininkė Aušra Jurevičiūtė parengė nuotraukų ir dokumentų parodą apie neeilinę asmenybę – plk. ltn. E. Tallat Kelpšą. Būsimasis karininkas gimė 1897 m. Latvijoje, mokėsi Liepojos gimnazijoje, o kilus Pirmajam pasauliniam karui įstojo į Rusijos kariuomenę. 1915 m. baigė Orenbaumo praporščikų mokyklą, kovose su austrais pateko į nelaisvę. Grįžęs į Lietuvą, 1920 m. buvo mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę ir dalyvavo kovose su lenkais. Vėliau tarnavo 9-ajame pėstininkų, 4-ajame artilerijos pulke. 1931 m. baigė Aukštųjų karininkų kursus, o 1932 m. – Vytauto Didžiojo karininkų Artilerijos skyriaus IV laidą. 1935 m. buvo pakeltas į pulkininkus leitenantus. Sovietams okupavus Lietuvą, paskirtas 29-ojo šaulių teritorinio korpuso 615-ojo artilerijos pulko štabo viršininku. Vėliau kartu su kitais artileristais išvyko mokytis į Maskvos Dzeržinskio artilerijos akademiją. 1941 m. birželio 28 d. suimtas ir išvežtas į Gorkio kalėjimą. Iki 1949 m. kalėjo įvairiuose Krasnojarsko ir Mordovijos lageriuose. Grįžęs į Lietuvą, dirbo įvairius atsitiktinius darbus. 1952 m. SSRS Aukščiausiojo Teismo karo kolegijos buvo reabilituotas. Mirė 1966 m. Kaune.

Minėjime dalyvavo plk. ltn. E. Tallat Kelpšos dukros Giedrė Tallat Kelpšaitė ir Brigita Putelienė, vaikaičiai ir provaikaičiai, tarpukario karininkų vaikai.

„ATKURTAI LIETUVOS KARIUOMENEI – 15“

Algirdas Markūnas

2007 m. lapkričio 21 d. Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Atkurtai Lietuvos kariuomenei – 15“. Parodos autorius – Naujaisiųjų laikų karybos istorijos skyriaus vedėjas Algirdas Markūnas. Parodoje atskleidžiamas laikotarpis nuo 1988 m. žaliaraiščių – Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio suburtų apsaugos būrių, Lietuvos šaulių sąjungos ir Lietuvos atsargos karininkų sąjungos atsikūrimo 1989 m. Parodomas karinių struktūrų kūrimasis, Krašto apsaugos departamento įsteigimas, pirmoji savanorių priesaika ir Nežinomojo kareivio perlaidojimas Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje (1990 m. lapkričio 23 d.), Karininkų kursų veikla, lemtingieji 1991 m. sausio įvykiai, Savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos gimimas (1991 m. sausio 17 d.), sovietinės kariuomenės judėjimo kontrolė Lietuvoje, brigados „Geležinis Vilkas“, Pasienio apsaugos tarnybos, Karinių oro pajėgų, Karinių jūrų pajėgų, Civilinės saugos departamento ir kt. kariuomenės struktūrų kūrimosi momentai, Lietuvos kariuomenės atkūrimo užbaigimo įforminimas (1992 m. lapkričio 19 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai priėmus Lietuvos kariuomenės atkūrimo aktą), sovietinės okupacinės kariuomenės išvedimas, popiežiaus Jono Pauliaus II vizitas ir apsauga, Kariuomenės vado institucijos atkūrimas 1993 m. spalio 20 d.

Parodoje buvo eksponuojami Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio saugos būrių raiščiai, pagrindžio spaustuvės „ab“ įkūrėjo Vytauto Andziulio 1989 m. modelio uniforma, 1941 m. birželio sukilimo dalyvio, politinio kalinio, Lietuvos šaulių sąjungos garbės šaulio dimisijos majoro Kazimiero Michelevičiaus pažymėjimai, Lietuvos atsargos karininkų sąjungos atributika, tuometinio Krašto apsaugos departamento Kauno komendanto pulkininko Virginijaus Vilkelio, Karininkų kursų pirmosios laidos absolvento, buvusio kursų dėstytojo majoro Jono Dusevičiaus, pulkininko Antano Pakalkos uniformos, majoro Kazimiero Skrinskos (1934–2006) žieminė kepurė ir antpečiai, Parlamento gynėjų ginklai, radijo stotys, apdovanojimai. Garbingą vietą parodoje užėmė ir Kovo 11-osios akto signataro garbės savanorio Algirdo Patacko, SKAT Kauno rinktinės viršilos būrio vado Raimundo Vilčinsko, KAD Kauno apskrities zonos viršininko majoro Vytauto Baranausko, KAD apsaugos bataliono vyresniojo leitenanto Valdemaro Beržinsko, Pasienio apsaugos tarnybos viršilos Vito Ravino, Karinių oro pajėgų pulkininko Česlovo Braziulio, Karinių jūrų pajėgų komandoro leitenanto Vytauto Sirevičiaus, Civilinės saugos departamento direktoriaus pulkininko Gedimino Karolio Puloko (1939–1998) ir pirmojo atkurto Lietuvos kariuomenės vado generolo majoro Jono Andriškevičiaus uniformos, pirmieji ginklai, KAD, KAM struktūrų to meto antspaudai, nuotraukos, dokumentai. Paroda veikė iki 2008 m. vasario 1 d.

„MARVELĖS BENDRUOMENĖS KARIŲ GINKLUOTĖ II–XIII AMŽIUJE“

Kristina Rickevičiūtė

2007 m. gruodžio 5 d. Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Marvelės bendruomenės karių ginkluotė II–XIII amžiuje“. Marvelės kapinynas – didžiausias Lietuvoje. Jis yra kairiajame Nemuno krante, į rytus nuo Marvelės piliakalnio, vakariename Kauno miesto pakraštyje. Kapinyną paliko bendruomenė, gyvenusi šioje vietoje II–XIII a.

1991 m. Marvelės kapinyną pradėjo tyrinėti Vilniaus universiteto Archeologijos katedra (vadovai A. Astrauskas ir M. Bertašius). Jis tyrinėjamas iki šiol. Per šiuos metus sukaupta daug vertingos archeologinės medžiagos, aptikta apie 1520 nesudegintų ir sudegintų žmonių kapų, 248 žirgų kapai.

Paroda supažindina su Marvelės bendruomenės karių turėtais bei naudotais ginklais ir su tuo susijusiais papročiais.

Nuo senojo geležies amžiaus (I–IV) pradžios daugelyje baltų genčių egzistavo paprotys vyrus laidoti su ginklais. Reikia pabrėžti, kad Centrinės Lietuvos plokštinių kapinynų kultūros bendruomenėse (Marvelės bendruomenė ir priklauso šiai kultūrai) ginklų aptinkama mažiausiai. Mirusieji buvo laidojami nesudeginti, galvūgalyje ir kojūgalyje įdedant po akmenį. Moterys buvo laidojamos galva į rytus, t. y. saulės tekėjimo kryptimi, vyrai – į vakarus, saulės laidos kryptimi. Tuo metu baltai neturėjo nei labai daug, nei įvairių ginklų. Karių branduolį sudarė pašauktiniai, kurių pagrindiniai ginklai buvo ietys ir skydai. Marvelės bendruomenės karių kapuose randama ietigalių, kirvių. Kario kape Nr. 69, kuris yra eksponuojamas, mirusiajam buvo įdėtos dvi ietys, kirvis, peilis. Norisi paminėti IV a. pabaiga–V a. pradžia datuojamą turtingo kario kapą Nr. 312, kuriame buvo aptikta ietigalis, kovos peilis, antskydis (tiek ir beliko iš skydo), titnago gabalėlis. Mirusiųjų puošė didelė žalvarinė žieduotoji segė ir odinė perpetė su žalvariniais apkalėliais.

Viduriniajame geležies amžiuje (V–IX) pradeda formuotis gentys. V a. susiformavo ir aukštaičių gentis. Vėlyvajame geležies amžiuje jos teritorija

Radiniai iš kario kapo Nr. 312. Geležis, žalvaris. IV a. pab.–V a. pr. Marvelė

Radiniai iš kario kapo Nr. 427. Geležis, žalvaris. XI a. Marvelė

Pentiniai plačiašmeniai kirviai. Geležis. X–XII a. Marvelė

šiaurėje siekė Panevėžio apylinkes, šiaurės vakaruose – Šušvės baseiną, Ariogalos apylinkes, pietuose – Šešupės vidurupį, o į vakarus Nemuno pakrantėmis tęsėsi iki pat Prūsijos. V–VI a. pradeda plisti deginimo paprotys, kuris nuo VIII a. įsigali visoje Lietuvoje, išskyrus žiemgalius. I tūkstantmečio viduryje smarkiai išaugo gamyba, išplito ariamoji žemdirbystė, gyvulininkystė. Visa tai lėmė turtingesnės nelygybės atsiradimą. Tuo metu išaugo ir žirgo vaidmuo. Į kapus dedama daugiau žirgo aprangos reikmenų, daugiau randama ir palaidojimų su žirgais. Šie radiniai patvirtina, kad bendruomenėje svarbią vietą užėmė raiteliai. Viduriniojo geležies amžiaus kapuose padaugėja ginklų. Tobulinamos senosios ginklų rūšys, kuriamos naujos. Kapuose aptinkama po 2–3 ietigalius. Plačiai buvo naudojami ir lankai su strėlėmis, skydai, kovos peiliai. Šiuo laikotarpiu išplinta vienašmeniai kalavijai medinėmis rankenomis, siauraašmeniai kovos kirviai. Visa tai rodo, kad atsirado profesionalių karių raitelių. Parodoje eksponuojamos nesudeginto kario kapo Nr. 327 ir sudeginto kario kapo Nr. 472 įkapės. Visuomenės susisluoksniavimą bei turtingesnę nelygybę atspindi ir sidabro papuošalai – antkaklės, segės.

Vėlyvasis geležies amžius (X–XIII) – tai valstybės formavimosi ir tarpusavio kovų laikotarpis.

Jau nuo IX a. baltų gentys kovojo su vikingais ir slavais, o nuo XIII a. pradžios – ir su Livonijos bei Kryžiuočių ordinais. Vėlyvajame geležies amžiuje ginkluotė tobulėja. Kaip ir ankstesniais laikais, svarbią vietą užima ietys (atsiranda įvairių formų). Tuo metu buvo naudojami kovos peiliai, kirviai. Atsiradę dviašmeniai kalavijai pabrėždavo savininko išskirtinumą. Tai buvo turtingųjų, karo vadų ginklas. Tuo laikotarpiu išplinta karių profesionalų būriai. Bendruomenės kariaunos pagrindą – trieilę rikiuotę – sudarė lengvai

ginkluoti raiteliai ir sunkiai ginkluoti pėstininkai. Trečioji buvo pašauktinių rikiuotė. Eksponuojamas Marvelės kapinyne atrastas XI a. datuojamas sudeginto kario kapas Nr. 427 bei radiniai – dviašmenis kalavijas, du ietigaliai ir pasaginė segė rūbams susegti bei papuošti. Kapinyne rasta ir retų skandinaviškų ietigalių, kurie rodo prekybinius ryšius. Eksponuojamas vienintelis Lietuvoje rastas ietigalis su sparneliais, datuojamas X a. Vėlyvajame geležies amžiuje žirgas tampa neatsiejama kario gyvenimo dalimi. Pagarbą žirgui rodo ir masiniai žirgų kapynynai. Aukštaičiai žirgus laidojo su turtinga apranga: žąslais, balno kilpomis, įvijomis, gintaro karoliais. Parodoje matome žirgo kape Nr. 37 aptiktus originalius laivelio formos kamanų apkalus su žvangučiais, kitus žirgo aprangos reikmenis.

Taigi ginkluotė atspindi ekonominius ir socialinius pokyčius, turtinę diferenciaciją, ilgą ginklų raidos kelią.

RETI VDKM EKSPONATAI

M. MAŽVYDO „KATEKIZMO“ AMŽININKĖ

Dr. Steponas Gečas

Nuo 1988 m. Vytauto Didžiojo karo muziejaus spaudos fonduose saugomas itin retas eksponatas – „Evangelija tolkovaja“ (aiškinamoji evangelija). Ji buvo išleista 1595 m. Vilniuje, Mamonyčių spaustuvėje. Buvo praėję tik 73 metai, kai P. Skorina Vilniuje išleido „Mažąją kelionių knygelę“ (1522), pirmąjį spaudinį Lietuvoje, ir tik 47 metai nuo pirmosios spausdintos lietuviškos

knygos – M. Mažvydo „Katekizmo“, išleisto Karaliaučiuje 1547 m.

Ši spaustuvė su nedidele pertrauka veikė 1574–1623 m. brolių pirklių Lukos ir Kuzmos namuose ir buvo jų išlaikoma. Nuo 1601 m. jai vadovavo Kuzmos sūnus Leonas. Čia buvo liejamas šriftas, gaminamos iliustracijos, graviūros. Už kokybę Mamonyčių spaustuvė gavo Stepono Batoro privilegiją spausdinti religines bei teises knygas mokykloms ir bažnyčioms. Knygos buvo platinamos visoje Lenkijos-Lietuvos valstybėje. 1588, 1616, 1619, 1623 m. šioje spaustuvėje buvo atspausdintas Lietuvos Statutas. Iš viso Mamonyčių spaustuvėje atspausdinta 115 leidinių, 55 iš jų – kirilica. Po Bresto bažnytinės unijos pradėta spausdinti unitų literatūra (daugiausia lenkų kalba). 1628 m. šios spaustuvės įrenginius perėmė bazilijonų spaustuvė.

Evangelija išspausdinta senąja slavų (gudų) kalba, rašmenys – nemodifikuota kirilica, raidės reiškia ir numerius. Pavadinimas ir skirsnų pirmosios raidės raudonos. Apimtis – 812 puslapių. Popierius storas. Dydis 30,9 x 19,2 cm. Užverstos knygos storis – 8,7 cm. Viršeliai mediniai, maždaug 1 cm storio, aptraukti oda, užsegami metalinėmis segėmis.

Šią knygą muziejus įsigijo iš tuometinės Žiežmarių apylinkės Mūro Strėvininkų sentikių cerkvės parapijos (Kaišiadorių r.). Manome, jog skaitytojui bus įdomios jos įsigijimo aplinkybės.

Sovietų valdžiai paskelbus pertvarką, po truputį pradėjo laisvėti ir kul-

tūrinis gyvenimas. Buvo pradėti tikslinti religinių įstaigų kilnojamieji kultūros paminklai. 1988 m. balandį buvo gauta žinia, jog medinės sentikių cerkvės antrajame aukšte tarp senų bažnytinių rakandų ir apdulėjusių leidinių rasta ši evangelija. Su kultūros paveldo specialistu Gintautu Žalėnu nedelsdami nuvykome į cerkvę ir pradėjome su popu derėtis. Šis pareiškė be parapijos komiteto pirmininko sutikimo nieko negalės spręsti. Tada atsivežėme pirminką Feoklistą Antonovičių Pastuškovą. Iš pradžių jis bandė tikinti, jog ši evangelija naudojama pamaldose, tačiau kai paaiškinome, kad pats dvasininkas nieko apie ją nežinojo, nusileido. Pirmininkui pasitarus su popu, vėl iškilo kliūtis – atseit pagal sentikių kanonus, tai, kas priklauso cerkvei, parduoti draudžiama. Tada pasiūlėme evangeliją muziejui padovanoti. Tai išgirdęs, popas šūktelėjo: „*Niet, niet, lučše togda za diengi*“ (Ne, ne, geriau tada už pinigų). Taip ir sulygome už 900 rublių.

Evangelija buvo gerai apžiūrėta. Pradedant 16-uuju, apačioje per keliolika puslapių, po vieną žodį kiekviename, aptikome kažkokių ranka rašalu padarytus įrašus. Visko perskaityti nepavyko, todėl tik iš fragmentų buvo galima suprasti, jog „*kas neteisėtai įsigis ar pavogs šią evangeliją, tą ištiks didelė bausmė*“.

Taip muziejaus spaudos fonduose saugomas jau penktą šimtmetį skaičiuojantis raritetas, spausdintas XVI a. pabaigoje Vilniuje. Martyno Mažvydo nacionalinės bibliotekos bibliografijos ir knygotyros specialistai patvirtino, jog tai vienas seniausių Lietuvoje spausdintų leidinių.

EKSPONATAI PASAKOJA

Gerarda Dručkuvienė, Janina Karosevičiūtė, Lina Urbonienė

2007-ieji muziejui buvo turtingi. Rinkiniai pasipildė 4113 eksponatų. Į muziejaus pagrindinius rinkinius paimta 3629, į pagalbinius – 484 eksponatai. Jiems įsigyti išleista 58 100 Lt. Žinoma, tai tik skaičiai. Statistika. Bet kiekvienas eksponatas – jau istorija. Visi jie labai įdomūs, saviti. Tačiau keliolika įdomiausių norisi paminėti. Tai Lietuvos kriminalinės policijos ženklas Nr. 100, sidabrinis portsigaras su cigaretėmis „Lux“ (Vokietija, XIX a. pab.), stalinė lempa – Priešlėktuvinės rinktinės vado ir karininkų dovana lt. A. Stelingiui (1940), japonų ainų genties vyriškas ir moteriškas kimono (2006), Lietuvos kariuomenės taikos palaikymo pajėgų mokymo centro vėliava (1997–1998), Vokietijos kariuomenės karininko sagtis su Vilhelmo II

monograma (1918). Visi šie eksponatai papildė daiktų rinkinį.

Muziejaus pagalbinis fondus papildė unikalūs leidinys – 1864, 1851, 1855 ir 1899 m. „Rusijos įstatymų pilnas rinkinys“ su to laikotarpio apdovanojimų, uniformų, antpečių, epoletų pavyzdžiais, chronologiniais ir abėcėliniais rejestrais. Tai puiki medžiaga istorijos tyrinėtojams. Į spaudos rinkinius atkeliavo P. Dogelio 1940–1945 m. ranka rašytas dienoraštis. Tai amžininko aprašyta to meto Lietuvos politinė situacija.

Muziejaus ginklų kolekcija pasipildė prancūzišku XVIII a. pabaigos lengvosios kavalerijos kardu, XIX a. pabaigos paradiniu palašu su Viurtembergo karaliaus Karolio I monograma ir vardiniu 1939 m. pistoletu TT.

Negalima nepaminėti ir šių fotografijų: „II Tautinės lietuvių konferencijos dalyviai vizito pas JAV prezidentą metu prie Baltųjų rūmų (1919–1921)“, „Banketas prezidentui A. Smetonai pagerbti 1941 m. JAV, Niujorke, su Lietuvos prezidentu A. Smetona“, „Karo muziejaus direktorius gen. Vladas Nagevičius 1928 m. liepos 18 d. muziejuje priima svečius“. Paveikslas „Kovos laukas“ (dail. H. Hauksas, 1926 m.), kuriame pavaizduotas Švedijos karalius Gustavas Adolfas II Trisdešimties metų kare, papildė negausų, bet įdomų savo istorine verte meno rinkinį.

Eksponatai pasiskirstė taip:

Archeologijos grupė	– 300 vnt
Daiktų grupė	– 243 vnt.
Ginklų grupė	– 135 vnt.
Fotografijų grupė	– 2151 vnt.
Negatyvų grupė (297; BBN – 9)	– 306 vnt.
Meno grupė	– 8 vnt.
Numizmatikos grupė	– 106 vnt.
Spaudos grupė	– 380 vnt.
Pagalbinės medžiagos grupė	– 484 vnt.

G – 2205

Paradinis palašas (Vokietija, Viurtembergas), XIX a. 7–10 dešimtmetis. Geležtės išorinėje pusėje prie rankenos yra ginklo gamintojo, firmos „Weyersberg, Kirschbaum und Co.“, žymenys. Geležtė su dviem išilginiais grioveliais abiejose pusėse. Rankenos apsauginėje atlenkiamojoje dalyje yra Viurtembergo herbas, o rankenos nugarėlėje – Viurtembergo karaliaus Karolio I (1864–1891) monograma.

G – 2195

Lengvosios kavalerijos kardas (Prancūzija), pagamintas 1798–1803 m. Klingentalio (Klingenthal) manufaktūroje. Naudojo Prancūzijos Respublikos, vėliau Prancūzijos Imperijos kariuomenės raitųjų jėgerių pulkai bei Napoleono I gvardijos raitieji jėgeriai.

Geležtė su išilginiu plačiu grioveliu abiejose pusėse. Geležtės išorinėje pusėje yra du ženymys. Pirmasis priklauso 1 klasės kontrolieriui Jeanui Moutonui (žymuo naudotas 1798 07 04–1809 02 21), antrasis – gamybos inspektoriui Benjaminui Pierė'ui Claudui Levavasseurui (žymuo naudotas 1798 03 02–1803 09 24).

G – 2214

Pistoletas TT, 1933 m. modelis, kalibras 7,62 mm, Nr. PD 209, SSRS, 1939 m. Ginklo kairėje pusėje yra gamyklinis numeris ПД 209 ir vėliau išgraviruotas įrašas: *Vytautui Klidžiui už nuopelnus Šaulių sąjungos vadas mjr. J. Širvinskas. 2001 02 12*. Vytautas Klidis partizanavo 1945–1947 m., ginklą paslėpė, buvo ištremtas. Grįžęs iš tremties ginklą išsikasė ir perdavė Šaulių sąjungai. Vėliau sąjungos vadas ginklą įteikė savininkui su išgraviruotu įrašu. Po savininko mirties giminaičiai perdavė ginklą Šaulių sąjungai, o ši – Vytauto Didžiojo karo muziejui.

2008 m. sausio 1 d. muziejuje buvo 228 254 eksponatai. Praturtėjo muziejus, praturtėjo ir visa Lietuva. Vienus eksponatus dar pamatysime, o kitus jau matome ar matėme parodose, ekspozicijose, leidiniuose. Ačiū visiems, kurie prisidėjo prie tautos paveldo išsaugojimo, tiems, kurie ieškojo, rašė, tvarkė dokumentus, restauravo. Ačiū ir tiems, kurie suprato, jog naujas eksponatas – tai investicija į tautos ateitį.

Įdomiausi nauji daiktų rinkinių eksponatai

2007 m. Vytauto Didžiojo karo muziejaus daiktų rinkiniai pasipildė 243 naujais eksponatais. Didesniąją jų dalį sudaro daiktai, tiesiogiai susiję su Lietuvos kariuomenės gyvenimu ir istorija: šiuolaikinės ir tarpukario karinės uniformos ir jų atributika, karių ekipuotės daiktai, įvairūs kariuomenės dalinių suvenyrai ir užsienio šalių gynybos ministrų bei karinių delegacijų dovanos Lietuvos krašto apsaugos ministrams.

Norėtusi paminėti keletą įdomesnių naujųjų eksponatų.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje saugoma ne viena tarpukario Lie-

tuvos kariuomenės relikvija – karinio dalinio vėliava. 1926 m. patvirtinus naujuosius Kariuomenės vėliavų įstatus ir pulkams pradėjus keisti senąsias vėliavas naujomis, senosios vėliavos būdavo perduodamos amžinai saugoti į Karo muziejų. Ši tradicija gyvavo visą Nepriklausomybės laikotarpį ir net po mūsų kariuomenei tragiškų 1940-ųjų išformuotų pulkų vėliavos buvo perduotos muziejui. Todėl labai džiugu paminėti, kad tarpukario Lietuvos kariuomenės tradicijos tęsiamos ir šiandien.

2007 m. Vytauto Didžiojo karo muziejui buvo perduota Lietuvos kariuomenės taikos palaikymo pajėgų mokymo centro vėliava. Šią vėliavą Taikos palaikymo pajėgų mokymo centrui 1997 m. kovo 10 d. įteikė Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministras Česlovas Vytautas Stankevičius.

Vėliava dvipusė, vilnonio audinio, siuvinėta įvairiaspalviais šilkiniais siūlais, su šilkiniais kutais, pritvirtinta prie koto. Kotas medinis, dviejų dalių, kurios sujungtos metaliniu žiedu su sriegiu. Jis užsibaigia plokščiu, viršuje smailėjančiu geltono metalo antgaliu, kurio centre, apskritime, iš abiejų pusių yra JTO ženklas, aplink jį – stilizuoti saulės spinduliai. Vėliava su šilkinė trispalve vėliavos juosta.

Šiomet daiktų rinkiniai pasipildė dar vienu labai originaliu tarpukario eksponatu – jau minėta staline lempa. Šią lempą išėjimo į atsargą proga Lietuvos kariuomenės leitenantui A. Stelingiui 1940 m. padovanojo Priešlėktuvinės rinktinės vadas ir karininkai.

Lempa pagaminta Priešlėktuvinės rinktinės dirbtuvėse iš šaudmenų tūtelių. Prie apskrito lempos pagrindo pritvirtintas centrinis stovas – 40 mm priešlėktuvinės patrankos sviedinio tūta, kaip manoma, pagaminta Lenkijoje, Starachonicų ginklų ir amunicijos fabrike. Prie stovo pritvirtinta metalinė

Vokietijos kariuomenės karininko
paradinio diržo sagtis. 1918 m.

lentelė, kurioje išgraviruota dedikacija: „*Ltn. Stelingiui Maloniam prisiminimui praleisto laikotarpio Priešlėktuvinėje Rinktinėje Rinktinės Vadas ir karininkai. 1940 II 24 A. Panemunė*“. Stovo viršuje – du lempučių lizdai. Aplink centrinį stovą trimis eilėmis po tris išdėstytos kitos tūtelės. Pirmoje eilėje – 20 mm „Oerlikon“ tūtos, antroje – Belgijos nacionaliniame fabrike pagamintos šovinių tūtelės, trečioje – neidentifikuoto gamintojo šovinių tūtelės. Trečioje eilėje viename šovinyje

įmontuotas lempos jungiklis. Lempos laidas neoriginalus.

Kitas dėmesio vertas gana retas eksponatas, kurį šiomet įsigijo muziejus, yra 1918 m. Vokietijos kariuomenės karininko paradinio diržo sagtis. Sagtis metalinė, apvali, dažyta tamsiai žalios spalvos dažais ir padengta lako sluoksniu. Centre – Vokietijos imperatoriaus Vilhelmo II monograma su karūna. Monogramą juosia lauro lapų vainikas.

Be karinės tematikos daiktų, muziejaus rinkiniai pasipildė keletu egzotinių eksponatų. Iš tolimosios Japonijos atkeliavo ainų etninės grupės vyriškas ir moteriškas kimono.

Ainai – antra pagal dydį Japonijos etninė grupė, gyvenanti Hokaido saloje (Kurilai, Pietų Sachalinas). „Ainu“ jų kalba reiškia žmogų. Atitrūkusi nuo civilizacijos, ši medžiotojų ir žvejų tauta ilgą laiką gyveno labai uždara ir savitą bendruomeninį gyvenimą. Iš kartos į kartą ji perdavinėjo ir puoselėjo savo kalbą, tradicijas ir papročius.

Ainų drabužiai visada pasižymėjo savitumu. Jie buvo gaminami iš lokio, elnio, lapės, šuns, ruonio ir kitų žvėrių kailio ir odos, paukščių (jūrinių kormoranų, kuoduotųjų pufinų) plunksnų, lašišos ir upėtakio odos. Drabužiai buvo gaminami ir iš augalų: iš vilkdalgio ir laukinių rugių, guobos požievio plaušų buvo audžiami tradiciniai „attush“ audiniai, iš kurių pasiūti drabužiai išliko iki šių dienų. Prekiaudami su japonais, ainai įsiveždavo medvilnės, iš kurios taip pat siuvo kimono. Tradiciniai ainų kimono yra tamsių spalvų. Dominuoja juoda, mėlyna spalvos. Jie išsiuvinėti ir gausiai išpuošti balto audinio aplikacijomis. Vietine kalba kimono vadinami „chikarkarpe“ – „mūsų išsiuvinėtais drabužiais“.

Į daiktų rinkinius šie tradiciniai ainų kimono pateko po parodos „Tolimoji Japonija iš arčiau“, surengtos Karo muziejuje 2006 m.

Nors pasiūti šiuolaikine technika iš dabartinių audinių, šie kimono ornamentika ir rankomis siuvinėtais tautiniais raštais detaliai atkartoja senąsias ainų tradicijas.

Numizmatikos rinkiniai

2007 m. muziejaus numizmatikos rinkiniai papildė 109 naujais eksponatais. Didžiąją jų dalį sudaro įvairūs šiuolaikiniai žinybiniai ir valstybiniai pasižymėjimo ženklai, šių dienų apyvartinės ir kolekcinės monetos. Toliau pildoma tarpukario Lietuvos karininkų apdovanojimų kolekcija. Šiomet įsigyti atsargos pulkininko leitenanto Kazimiero Mackevičiaus (1884–1947) apdovanojimai. Vertingi vyr. leitenanto Normundo Valterio, žuvusio 1996 m. Bosnijoje, Taikos stabilizavimo misijoje, apdovanojimai, kuriuos muziejui padovanojo kario motina.

Įsigytas ženklas pažymėtas 100-uoju numeriu. Tokie ženklai buvo naudojami iki 1933 m., kai Kriminalinė policija kartu su Valstybės saugumo policija buvo perduota Valstybės saugumo departamentui.

Ženklas apskritimo formos, vienpusis, labai nežymiai išgaubtas, pagamintas iš balto metalo. Centre apskritime – gulincio liūto reljefas. Liūtas visais laikais buvo mėgstamas simbolis. Kaip žvėrių karalius, jis įkūnija karinę ir teisminę valdžią. Priekines letenas liūtas uždėjęs ant atverstos knygos, kuri greičiausiai simbolizuoja įstatymus. Po liūto kojomis sukryžiuoti policijos įrankiai – dvi lazdelės. Už apskritimo iš abiejų pusių puslankiu užrašyta:

Tačiau labiausiai norisi išskirti retą Kriminalinės policijos legitimacijos ženklą (aut. A. Žmuidzinavičius). Šis ženklas buvo įsteigtas 1927 m. Tai greičiausiai susiję su tuometiniais pokyčiais: 1927 m. sausio 1 d. buvo panaikintas Piliečių apsaugos departamento Kriminalinis skyrius ir įsteigtas savarankiškas Kriminalinės policijos centras, pavaldus vidaus reikalų ministrui. Tuo metu Lietuvos policijoje (be Klaipėdos krašto) tarnavo apie 3 tūkst. piliečių.

KRIMINALINĖ POLICIJA. Viršuje, kiek išsikišęs už ženklą kraštų, penkiakampis skydelis su Vyčiu. Apačioje, taip pat išsikišęs už ženklą kraštų, – ritinėlis su įspaustu skaičiumi 100. Ženklas apjuostas siaura geometriniu ornamentu (taškeliais, brūkšneliais) puošta juoste. Jis neturi jokio priesago (detalės ženklui tvirtinti). Jo matmenys 35 x 33 mm.

Šis Kriminalinės policijos ženklas muziejaus numizmatikos rinkiniuose vienintelis.

VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJAUS EKSPONATAI, LAIKINAI PASKOLINTI KITOMS INSTITUCIJOMS

Janina Karosevičiūtė

Turėdami tokius didžiulius rinkinius, nesėdime kaip tie turtingieji kurmiai, vis skaičiuodami ir skaičiuodami, kuo dar jie pasipildė. Savuosius eksponatus laikinai skoliname kitiems muziejams ir įstaigoms, kad kuo daugiau žmonių pamatytų Vytauto Didžiojo karo muziejuje saugomas kultūros vertybes. Vien Lietuvos muziejams paskolinome per 300 eksponatų, tačiau jų čia neminėsime. Norėtume paminėti mūsų eksponatus, puošiančius kitas reprezentacines įstaigas, pirmiausia – Lietuvos Respublikos Prezidentūrą. Labai dažnai televizorių ekranuose matome kiekvieno lietuvių širdžiai mielą J. Zikaro „Laisvės“ statulą. Tai tos pačios „Laisvės“, puošiančios Karo muziejaus sodelį, gipsinė kopija. Ši statula – vienas pirmųjų muziejaus eksponatų, kurį 1922 m. padovanojo Vyriausiasis Lietuvos gynimo komitetas. Jis „*paaukavo 37 492 auksinu ir nupirko J. Zikaro Laisvės Stovylą*“, – rašoma Karo muziejaus aukų knygoje. Didžiulė drobė „Vytautas Didysis prie Juodųjų jūrų“ (dail. J. Mackevičius) pirka iš autoriaus už 7000 Lt, išpūdingas paveikslas „Vytautas Didysis Lucko suvažiavime“ (dail. J. Mackevičius) – III pėstininkų divizijos dovana. „Vytautas ties Naugardu“ – taip pat dailininko J. Mackevičiaus darbas. Dailininko Kodkino „Vytautas Didysis“ (Vilniaus katedros paveikslo kopija) muziejaus inventorinėse knygoose įrašytas 5-uoju numeriu ir jau senajame Karo muziejaus pastate buvo pačiame salės viduryje. Šis paveikslas eksponuojamas Respublikos prezidento Valdo Adamkaus darbo kabinete. Visos minėtos drobės iki 1940 m. buvo eksponuojamos. Tai apie jas knygoje „Kauno atsiminimai“ su nuostaba rašė Lenkijos karo atašė Leonas Mitkievičius. Šiuo metu muziejus rengiasi rekonstrukcijai, po kurios paveikslai sugrįš į savo vietas.

Karo muziejaus steigėjas – Krašto apsaugos ministerija, todėl jos salės irgi papuošė muziejaus meno kūriniai. Baltojoje salėje kabo I. Rudolfo „Žalgirio mūšis“ (J. Mateikos drobės kopija). Savo dydžiu (180 x 400 cm) paveikslas mažai nusileidžia originalui, esančiam Varšuvos nacionaliniame dailės muziejuje. Paradinėje laiptinėje – „Lietuvos kariuomenės vadas gen. S. Žukauskas ant žirgo“ (dail. P. Kalpokas), 1937 m. pirktas iš autoriaus. Juodojoje

„Vytautas Didysis prie Juodųjų jūrų“ (dail. J. Mackevičius)

„Vytautas Didysis Lucko suvažiavime“ (dail. J. Mackevičius)

„Vytauto Didžiojo paradas 1939 metais“ (dail. Z. Petravičius)

salėje – „Didysis Prūsų sukilimas“ (dail. A. Žvirblis). O kur dar „Subačiaus užėmimas 1919 m. gegužės 27 d.“ (dail. V. Mackevičius), „Vytauto Didžiojo paradas 1939 metais“ (dail. Z. Petravičius), „Pėstininkai žvalgai miške“ (dail. V. Kosčiuška). V. Kosčiuška, jaunas perspektyvus dailininkas, meno studijas baigė Kaune, vėliau studijavo Paryžiuje – 1938 m. mokėsi batalinio žanro. Šioms jo studijoms gen. V. Nagevičius buvo išrūpinęs net stipendiją. Visi minėti eksponatai puikiai reprezentuoja turtingus Vytauto Didžiojo karo muziejaus rinkinius.

Vilniaus karininkų ramovė. Čia eksponuojami paveikslai „4-asis pėstininkų pulkas artinasi prie Vilniaus“, „Artilerijos pozicijos pakeitimas Salako fronte 1919 m. liepos 12 d.“, „Pirmyn, pirmyn Tėvynė šaukia“. Tai dailininko Z. Petravičiaus drobės, tapytos 1936–1938 m.

Krašto apsaugos savanorių pajėgų štabas. „Apginklavome“ ir jį. Štabą saugo 90 mm patrankos vamzdis, menantis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikus. Jis datuojamas 1746 m.

Stasio Raštikio puskarininkų mokykla. Čia galima pasigrožėti paveikslu „Žygis į Vilnių“ (dail. E. Jeneris), nutapytu 1923 m. Šis paveikslas taip pat įspūdingo dydžio – 360 x 680 cm. 1936 m. jį dovanojo Lietuvos karininkų ramovė. Iki 1940 m. paveikslas puošė Karo muziejaus didžiąją salę.

Lietuvos karininkų ramovė (Kaunas). Ją puošia Lietuvos didžiųjų kunigaikščių plejada: Vytenis, Gediminas, Algirdas, Kęstutis, Vytautas, Lietuvos

„Lietuvos didysis kunigaikštis Vytenis“ (dail. P. Kalpokas)

„Lietuvos karalius Mindaugas“ (dail. P. Kalpokas)

„Vytautas Didysis“ (dail. P. Kalpokas)

„Lietuvos didysis kunigaikštis Algirdas“ (dail. P. Kalpokas)

karalius Mindaugas. Visų šių darbų autorius – dailininkas Petras Kalpokas.

Lietuvos kariuomenės karo medicinos tarnyba. Kaip ir dera tokiai įstaigai, visi paveikslai – medicinos tema. Tai dailininko E. Jenerio kūriniai „Karo ligoninė „ispankos“ epidemijos metu“ (1920), „Operacija karo ligoninėje“ (1928) ir dailininkės Z. Kochanauskienės „Dr. Jono Basanavičiaus išleistuvės karo ligoninėje“.

Vytauto Didžiojo universitetas. Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos, Lietuvos ministro pirmininko Juozo Tūbelio portretai, nutapyti vengrų dailininko J. Senejaus (J. Seneyei). Ministro pirmininko Juozo Tūbelio portretas (250 x 130 cm) – Ministrų kabineto dovana Karo muziejui 1934 m. Čia eksponuojamas ir dailininko I. Rudolfo „Augustinas Voldemaras“. Garbūs vyrai, darbavęsi ir šioje mokslo šventovėje. Teologijos fakultete – Motiejaus Valančiaus biustas (skulpt. P. Rimša).

Lietuvos kariuomenės ordinariatas, Šv. Ignoto bažnyčia. Nežinomų dailininkų paveikslai „Jokūbo sapnas“, „S. Benedictus“, „Madona su kūdikiu“, „Apaštalas Motiejus“, „Alyvų sode“, „Madona su kūdikiu“. Visi šie darbai nutapyti XIX a. Be minėtų paveikslų, paskolintos ir šešios skulptūros: „Šv. Jurgis“, „Marija Magdalietė“ (medis, drožyba, polichromija) ir keturios medinės angelų skulptūros (autoriai nežinomi).

Tiek eksponatų, kurių nuosavybės teisės priklauso Vytauto Didžiojo karo muziejui, puošia Lietuvos įstaigas.

2007 METŲ MUZIEJAUS LEIDINIAI

2007 metais muziejaus darbuotojai parengė, o Leidybos ir informacinio aprūpinimo tarnyba prie Krašto apsaugos ministerijos išleido net 10 leidinių. Tai:

Vytauto Didžiojo karo muziejus 2006 metais. Almanachas, K., 2007, 227 p.

Parengė redakcinė kolegija. Atsakingasis redaktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, stilistas Žilvinas Tamošaitis, fotografas Liudvikas Žiemys, dizainerė Vaiva Šimonienė. Leidinys spalvotas, tiražas 600 egz.

Šis almanachas – tai pirmiausia mūsų ataskaita, ką per metus nuveikėme, padarėme, kuo pasipildė mūsų fondai. Jame planuojame spausdinti mokslinius, mokslo populiarinamuosius straipsnius, supažindinti su muziejaus kolekcijomis, veikusiomis ir veikiančiomis parodomis, naujais eksponatais, kasdiene muziejaus veikla.

Kauno pavieto 1831 m. sukilėlių vadas mjr. grafas Mauricijus Prozorai, V., 2007, 28 p.

Parengė Vytauto Didžiojo karo muziejaus vyriausiasis muziejininkas Algimantas Daugirdas. Atsakingasis redaktorius Arvydas Pociūnas, kalbos redaktorė Danutė Tamošaitienė, fotografas Liudvikas Žiemys, dizainerė Aušra Pranskūnaitė. Leidinys spalvotas, tiražas 500 egz.

Prozorai. Kur slypi šios giminės fenomenas, kad XVI a. ištrūkusi iš Maskvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovo Ivano Rūsčiojo nepakeliamo despotizmo bei tironijos, beveik po 200 metų Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ji jau buvo minima šalia pačių garbingiausių didikų, senatorių ir kitų aukštas pareigas bei titulus turinčių magnatų? Šios giminės istoriją patyrinėję plačiau, pamatysime, kad visi jos nariai pasižymėjo lojalumu ir ištikima tarnyba

medžiagą rinko Lietuvos valstybiniame istorijos archyve, Mokslų akademijos Rankraščių skyriuje, VDKM fonduose bei asmeniniame archyve.

juos priglaudusiai naujai Tėvynei. Pačiais sunkiausiais ir kritiškiausiais mūsų valstybei momentais Prozorai nedvejodami stodavo į gynėjų gretas. Palikdami ar paaukodami visą savo turtą bei dvarus, jie mieliau pasirinkdavo garbę ir sunkią emigranto dalią negu tarnystę Tėvynės pavergėjams.

Šis gausiai iliustruotas leidinys skirtas vieno iš 1831 metų sukilimo vadų mjr. Mauricijaus Prozoro gyvenimui ir veiklai nušviesti. Autorius

Apuolės piliakalnio tyrimėjimai 1931–1932 m., V., 2007, 40 p.

Parengė Vytauto Didžiojo karo muziejaus vyriausiasis muziejininkas Kęstutis Šeškevičius. Atsakingoji redaktorė Kristina Rickevičiūtė, kalbos redaktorė Dangirutė Giedraitienė, dizainerė Almantė Norvaišaitė. Leidinys spalvotas, tiražas 300 egz.

Piliakalniai – tai vieni gražiausių ir didingiausių mūsų praeities paminklų. Jie apipinti gausybe mitų

bei legendų apie narsius karius, didžius kunigaikščius, apie jų didvyriškumą ir pasiaukojimą kraštą ginant nuo užpuolikų. Paprastai piliakalniai būdavo įrengiami ant ežero ar upės kranto, santakose, kad kilus pavojui būtų sunkiau prieinami.

Vienas iš tokių archeologijos paminklų – Apuolės piliakalnis, esantis Skuodo rajone. Jis buvo įrengtas Luobos ir Brūkio upių santakoje. Tai viena pirmųjų rašytiniuose šaltiniuose minimų Lietuvos vietovių. Pirmą kartą Apuolė (Apulia) paminėta IX a. Rimberto kronikoje. Joje aprašomas švedų karaliaus Olaf'o vadovaujamas vikingų žygis į kuršių ginamą Apuolės pilį 853 m. Pasak kronikos, pilies gynėjai nuo užpuolikų gynėsi aštuonias dienas,

tačiau devintą, išsekinti spaudimo ir supratę, kad jėgos nelygios, po neilgų derybų pasidavė.

1918 m. atkūrus Lietuvos valstybingumą, išaugo susidomėjimas ir praeities paminklais. Buvo prisimintas ir garsusis Apuolės piliakalnis. Jo išskirtinė padėtis Lietuvos istorijoje, sėkmingi lietuvių E. Volterio ir švedo B. Nermano tyrinėjimai paskatino Karo sanitarijos tarnybos viršininką bei Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorių gen. lt. Vladvą Nagevičių pradėti plataus masto archeologinius kasinėjimus. Buvo norima įsitikinti, jog tai ir yra garsioji Apuolės pilis, taip ilgai ir atkakliai gynusis nuo vikingų.

Leidinyje gausiai iliustruotas VDKM fonduose sukauptų eksponatų bei kasinėjimų metu darytomis nuotraukomis. Jis skirtas 1931–1932 m. Apuolės piliakalnio archeologiniams tyrinėjimams.

Krašto apsaugos sistemos muziejai, K., 2007, 36 p.

Sudarė dr. Steponas Gečas. Atsakingasis redaktorius Rimas Banaitis, stilistė Dangirutė Giedraitienė, fotografas Liudvikas Žiemys, dizainerė Loreta Keršytė. Leidinys spalvotas, tiražas 2000 egz.

Tai gausiai iliustruotas reklaminis-informacinis leidinys apie keturiolika krašto apsaugos sistemos muziejų. Trumpai aprašomos ekspozicijos, pateikiami muziejų adresai, telefonai, elektroninio pašto adresai.

Parodos „Lietuvos totoriai – kariai“ katalogas, K., 2007, 68 p.

Atsakingasis redaktorius Arvydas Pociūnas, kalbos redaktorė Danutė Tamošaitienė, fotografas Liudvikas Žiemys, dizainerė Aušra Pranskūnaitė. Leidinys spalvotas, tiražas: lietuvių k. – 500 egz., anglų k. – 200 egz.

Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje nuo pat Vytauto Didžiojo valdymo laikų iš kitų tautybių gyventojų ypač išsiskyrė totoriai. Jie, sudarę stambius nacionalinius kovinius dalinius, dalyvavo karuose, saugojo LDK sienas. Lietuvos totoriai gerbė valstybę, kuriai tarnavo. Tai liudija prašymas, rašytas 1520 m. valdovui Žygimantui Senajam: „*Neturim šviesiausio atminimo Vytauto! Jis nevertė mūsų užmiršti Pranašo, ir mes, kreipdami savo akis į*

šventąsias vietas (Meką ir Mediną), kartojame jo vardą kaip savo kalifų vardus. Prisiekiame savo kardais, kad mylime lietuvius. Kare jie paėmė mus į nelaisvę, bet išengusiems į šias žemes pasakė, kad šis smėlis, šis vanduo ir šie medžiai yra mūsų visų. Jis (Vytautas) žinomas mūsų vaikams, o prie Sūriųjū vandenų (Kryme) ir kipčiakai žino, kad Jūsų krašte nesame svetimšaliai.“

Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojai, pripažindami Lietuvos totorių nuopelnus mūsų

valstybei, kartu su Lietuvos nacionaliniu muziejumi ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga parengė parodą „Lietuvos totoriai – kariai“, kuri veikė nuo 2007 m. kovo 22 d. iki lapkričio 10 d.

Katalogas supažindina su parodos tematika, eksponatais, atspindinčiais Lietuvos totorių karinę veiklą bei ginkluotę nuo Vytauto Didžiojo iki šių laikų.

Aukštaičių kariai V amžiuje. Pagal Kalniškių kapinyno medžiagą, V., 2007, 16 p.

Parengė Kristina Rickevičiūtė. Fotografas Liudvikas Žiemys. Leidinys spalvotas, tiražas 300 egz.

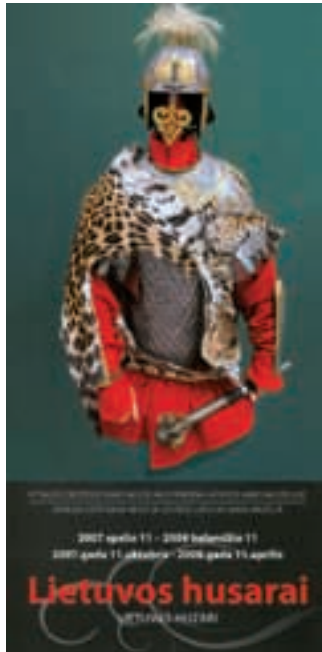
Gausiai iliustruotame leidinuke pateikiama Kalniškių kapinyno (Raseinių r.) archeologinių tyrinėjimų medžiaga ir V a. aukštaičių kario aprangos bei ginkluotės rekonstrukcija.

Atvirukų rinkinys **Vytauto Didžiojo karo muziejus.**

Sudarė Steponas Gečas. 14 spalvotų atvirukų. Tiražas 2000 egz.

Atvirukų rinkinys **Pogrindžio spaustuvė „ab“.**

Sudarė Birutė Andziulienė ir Vaidotas Andziulis. 15 spalvotų atvirukų rinkinys apie Vytauto Didžiojo karo muziejaus padalinį – Pogrindžio spaustuvę „ab“. Čia sovietinės okupacijos metais buvo slapta spausdinama istorinė-patriotinė, grožinė ir religinė literatūra. Tiražas 600 egz.

Lankstinukas **Vytauto Didžiojo karo muziejaus paroda „Lietuvos husarai“ Latvijos karo muziejuje.**

Spalvotas, lietuvių–latvių ir lietuvių–anglų kalbomis. Tiražas 1500 egz.

Plakatas **Vytauto Didžiojo karo muziejus.**

Autorius ir dizaineris Gediminas Pranckūnas.

VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJAUS 2007 METŲ KRONIKA

Sausio 4 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje lankėsi Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus su ponia Alma Adamkiene. Valstybės vadovą pasitiko krašto apsaugos ministras dr. Juozas Olekas, Lauko (sausumos) pajėgų vadas brg. gen. Arvydas Pocius, Karinių oro pajėgų vadas plk. Artūras Leita, Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojai.

Prie paminklo „Žuvusiesiems už Lietuvos laisvę“ svečiai padėjo gėlių. Jų garbei nugriaudėjo senovinės patrankos šūviai, karilionu skambino kompozitorius Giedrius Kuprevičius.

Prezidentas su ponia Alma Adamkiene ir jį lydėję asmenys susipažino su muziejaus ekspozicijomis ir parodomis, apsilankė Žuvusiųjų už Lietuvos laisvę ir Nepriklausomybę memorialinėje kriptoje. Prezidentas su ponia Alma apžiūrėjo muziejaus ginklų kolekciją, įdomesnius eksponatus, išgytus praeitais metais, domėjosi muziejaus renovavimo, finansavimo problemomis.

Iškilmingoje aplinkoje Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus pasirašė Svečių knygoje, nusifotografavo su muziejaus kolektyvu.

Sausio 6 d.

Naujausiųjų laikų karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkei Aušrai Jurevičiūtei pareikšta padėka „Už nuoširdžią ir profesionalią ilgametę veiklą Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungoje“, o Karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkė Audronė Veilentienė už nuopelnus Lietuvai ir sąjungai apdovanota LKKSS 1-ojo laipsnio medaliu „Buvome, esame ir būsimė“. Apdovanojimą įteikė LKKSS centro valdybos pirmininkas V. Bartašiūnas.

Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja paskirta Regina Rajeckienė.

Sausio 12 d.

Naujausiųjų laikų karybos istorijos skyriaus vedėjas Algirdas Markūnas P. Vileišio vidurinėje mokykloje moksleiviams skaitė paskaitą apie 1991 m. sausio 13 d. įvykius Lietuvoje.

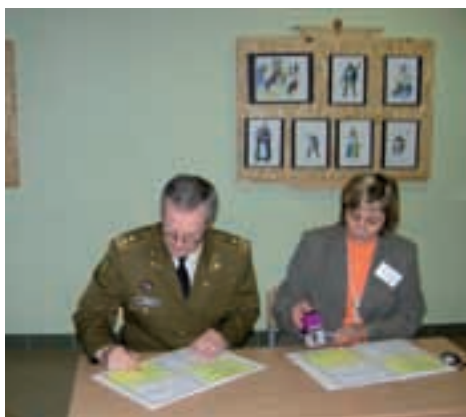
Sausio 13 d.

Laisvės gynėjų dieną Vytauto Didžiojo karo muziejaus Didžiojoje salėje lankytojams buvo tris kartus demonstruojami dokumentiniai įrašai apie 1991 m. sausio 13 d. įvykius Kauno mieste.

Sausio 17 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejus parodė iniciatyvą ir savo edukacinę veiklą integravo į Vilniaus krašto švietimo įstaigas. Muziejaus atstovai, atvykę į Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnaziją (Šalčininkų r.), pasirašė sutartį, pagal kurią įsipareigojo propaguoti karybos istoriją, Lietuvos kariuomenę ir jos veiksmus ginant Lietuvos valstybę, rengti parodas, ekskursijas, skaityti paskaitas. Gimnazija įsipareigojo būti tarpininke tarp muziejaus ir kitų Šalčininkų rajono mokyklų plečiant lietuvišką kultūrinę veiklą. Bendradarbiavimas padės šiam sovietmečiu kultūriškai apleistam, Atgimimo laikais jedinstveninkų ir kitų priešų jėgų blaškomam kraštui sparčiau įsitraukti į politinį, kultūrinį ir socialinį Lietuvos gyvenimą. Sutartį pasirašė Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis ir Stanislovo Rapolionio gimnazijos direktorė Danutė Zuzo. Pasirašant sutartį dalyvavo muziejaus direktoriaus pavaduotojas dr. Steponas Gečas ir Archeologijos skyriaus vedėja Kristina Rickevičiūtė.

Kad ši sutartis – ne tušti žodžiai, patvirtino ir pirmasis muziejininkų vizitas Eišiškėse. Jie atvežė Archeologijos skyriaus parengtą turtingą parodą „Lietuva iki Mindaugo laikų“, daug leidinių apie Lietuvos kariuomenę, valstybės diplomatinius santykius, Vilniaus kraštą ir pan. Gimnazijos mokytojai ir moksleiviai svečiams aprodė savo klases, sporto salę, papasakojo apie Eišiškių miesto gyvenimą, pasidalijo ateities planais.

Bendradarbiavimo sutartį pasirašo plk. lt. dr. G. Surgailis ir D. Zuzo

Kristina Rickevičiūtė

Sausio 20 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje buvo iškilmingai paminėtas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos (LKKSS) 80-mečio jubiliejus. Jubiliejaus proga karius savanorius pasveikino krašto apsaugos ministras dr. Juozas Olekas, Lietuvos kariuomenės vadas gen. mjr. Valdas Tutkus, Kauno miesto meras Arvydas Garbaravičius, LKKSS centro valdybos pirmininkas Valentinas Bartašiūnas. Per iškilmingą minėjimą garbingi svečiai, miesto vadovai ir Lietuvos kariuomenės kūrėjai savanoriai padėjo gėlių prie Nežinomo kareivio kapo.

Grojant Lietuvos karinių oro pajėgų orkestrui, kariai veteranai jubiliejinės šventės švęsti nužygiavo į Kauno įgulos karininkų ramovę. Čia pranešimą apie Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungą ir jos vaidmenį 1927–1940 m. vidaus politikoje perskaitė Naujausiųjų laikų karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkė Aušra Jurevičiūtė.

Sausio 28 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje įvyko eilinis Lietuvos fizinio lavinimosi sąjungos (LFLS) suvažiavimas.

Muziejaus direktoriaus pavaduotojas dr. Steponas Gečas perskaitė pranešimą „Steponas Darius ir LFLS“ ir pristatė savo autorinę knygą „Steponas Darius kariuomenėje ir Lietuvos sporte“.

Suvažiavimo metu garbingoje salės vietoje buvo eksponuojamas kpt. Stepono Dariaus – Lietuvos karo aviacijos lakūno, LFLS įkūrimo iniciatoriaus ir pirmininko (1920–1926) – portretas ir LFLS vėliava. Dr. Steponas Gečas išrinktas LFLS garbės pirmininku.

Sausio 30 d.

Įvyko Vytauto Didžiojo karo muziejaus tarybos posėdis. Buvo apsvaistyta muziejaus 2006 m. veiklos ataskaita, 2007 m. darbo planas, aptarti einamieji klausimai.

Sausio 31 d.

Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus ekskursijų vadovė Janina Stuokaitė, padedant kitų skyrių istorikams, Kauno „Vėtrungės“ pradinės

mokyklos 4 klasės moksleiviams vedė edukacinę programą „Lietuvių kova su kryžiuočiais“.

skyriaus vedėjas Sigitas Šliažas už gerą ilgametį darbą muziejuje jubiliatei įteikė Padėkos raštus.

Vasario 8 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis dalyvavo Lietuvos muziejų asociacijos ataskaitiniame susirinkime Vilniuje.

Muziejus V. Kudirkos bibliotekos Dainavos filiale suorganizavo Lietuvos aviacijos kapitono Stepono Dariaus 111-ųjų gimimo metinių minėjimą, kuriame dalyvavo direktoriaus pavaduotojas dr. Steponas Gečas. Susirinkusiems mikrorajono skaitytojams jis pristatė savo monografiją „Steponas Darius kariuomenėje ir Lietuvos sporte“, papasakojo apie S. Dariaus tarnybą aviacijoje, jo visuomeninę bei sportinę veiklą, bibliotekai padovanojo kelis knygos egzempliorius. Susitikimo metu veikė Karybos istorijos skyriaus vedėjos Dalės Naujalienės parengta paroda „Steponas Darius Lietuvos karo aviacijoje“.

Vasario 12 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje lankėsi Rygos Latvijos karo muziejaus direktoriaus pavaduotojas Juris Ciganovas. Buvo pasidalinta darbo patirtimi, aptarti tolesnio bendradarbiavimo klausimai.

Vasario 13 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis dalyvavo Krašto apsaugos ministerijos išleistos prof. Jono Aničo biografinės apybraižos „Generolas Silvestras Žukauskas“ pristatymo renginyje. Joje didelė dalis medžiagos apie gen. S. Žukauską pateikta iš Vytauto Didžiojo

karo muziejaus fondų. Taip pat dalyvavo prof. A. Tyla, doc. V. Lesčius, J. Uz-dila, gen. mjr. J. Andriškevičius, Lietuvos karo istorijos draugijos pirmininkas dr. J. Vaičenonis, kiti žinomi Lietuvos istorikai bei muziejininkai. Koncertavo Lietuvos kariuomenės Vilniaus įgulos karininkų ramovės folkloro ansamblis „Vilnelė“ (vadovė L. Purlienė).

Vasario 14 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje vyko Tėvynės pažini-mo draugijos suorganizuota kon-ferencija „Asmenybės vaidmuo žadinant tautinę savimonę“ ir Tado Daugirdo pirmosios pre-mijos įteikimo iškilmės. Įžanginį žodį tarė ir konferenciją vedė Tėvynės pažinimo draugijos pir-mininko pavaduotojas Aurelijus

Naruševičius. Pranešimus skaitė MA narys korespondentas prof. Romualdas Grigas, Lietuvos moterų lygos pirmininkė prof. Ona Voverienė, krašto apsaugos ministras dr. Juozas Olekas. Konferencijoje apie tautos paveldą ir Kauno miesto muziejaus pirmąjį vedėją Tada Daugirdą mintimis pasidalijo šio giminaitis VDKM vyr. muziejininkas Algimantas Daugirdas. Krašto ap-saugos ministras dr. J. Olekas šios draugijos įsteigtą pirmąją premiją įteikė Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Informacijos sistemų katedros profesorei O. Voverienei už nuopelnus skatinant tautotyryą ir žadinant patri-otizmą. Konferencijoje dalyvavo muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, Kauno miesto mero pavaduotojas Kazimieras Kuzminskas, Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vadas Kęstutis Ignatavičius, Tėvynės pažinimo draugijos pirmininkas prof. Kazimieras Račkauskas ir kt.

Pabaigoje koncertavo Kauno konservatorijos dėstytoja D. Galinaus-kienė. Konferencijos rėmėja – Krašto apsaugos ministerija. Konferenciją organizuoti padėjo Vytauto Didžiojo karo muziejus. Dalyvavo apie 100 klausytojų.

Konferencijos metu muziejuje atidaryta paroda „T. Daugirdo arche-ologiniai kasinėjimai“.

Vasario 15 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje įvyko muziejaus 86-ųjų įkūrimo metinių minėjimas ir Lietuvos dailės muziejaus dovanotos parodos „Lietuvos

Didžiosios Kunigaikštystės istorinės vėliavos ir žemėlapiai“ atidarymas.

Didžiojoje salėje iškilmingas renginys prasidėjo LDK raitosios artilerijos trimitininko signalu „Klausykit visi“. Vadovaujančiajam karininkui, LDK raitosios artilerijos papulkininkui Algimantui Daugirdui raportavus muziejaus direktoriui plk. ltn. dr. Gintautui Surgailiui, vėliavnešiams įnešus Lietuvos Respublikos tautinę, Lietuvos istorinę ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus vėliavas, buvo iškilmingai sugiedotas Lietuvos Respublikos himnas. Sveikinimo kalbas sakė muziejaus direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis, Lietuvos dailės muziejaus projektų koordinatorius Remigijus Černius, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Vidaus tarnybos I pulko vado pavaduotojas plk. Ričardas Alzbergas. Dalyvavo Kauno miesto mero pavaduotojas K. Kuzminskas, Kauno miesto viešosios policijos viršininkas A. Kaminskas, Kauno įgulos ir KOP vadas plk. A. Leita, Kauno įgulos karininkų ramovės viršininkas mjr. G. Reutas ir kiti svečiai. Originalia koncertine programa džiugino Kauno muzikos ansamblis „Ainiai“ (vadovas Jonas Urbonas), solistai Gitana Lapinskaitė ir Rytis Janilionis. Po to buvo apžiūrėta paroda „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinės vėliavos ir žemėlapiai“. Renginio organizatorė – Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja Regina Rajeckienė.

Nuo 2006 m. liepos 7 d. iki spalio 15 d. Vilniuje, Lietuvos dailės muziejuje, buvo eksponuojami XVII–XVIII a. LDK vėliavos ir žemėlapiai,

saugomi Švedijos karo archyve. Parodai pasibaigus, Lietuvos dailės muziejus šių vėliavų, žemėlapių ir planų faksimilių rinkinį padovanojo Vytauto Didžiojo karo muziejui. Parodoje eksponuojamos 22 LDK istorinių-karinių vėliavų (XVII–XVIII a.), 2 raižinių (Lietuvos Brastos (1657 m.), Plungės (1703 m.)), 3 planų (Biržų pilies (1625 ir 1704 m.) bei Lietuvos Brastos (1657 m.)), 2 žemėlapių (Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (1702 m.), Raseinių ir Kauno vietovių (1702 m.)) faksimilės.

Muziejaus direktoriaus pavaduotojas dr. Steponas Gečas Kauno Juozo Grušo gimnazijoje dalyvavo Lietuvos valstybės atkūrimo dienos minėjime ir Šilainių vidurinių mokyklų mokytojams bei vyresniųjų klasių mokiniams skaitė pranešimą „Karo muziejus – Lietuvos Nepriklausomybės kovų įamžintojas“. Dalyvavo apie 200 klausytojų.

Vasario 16 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje įvyko tradicinis Lietuvos valstybės atkūrimo dienos minėjimas. Prie Nežinomojo kareivio kapo buvo pakelta Vyčio Kryžiaus ordino vėliava. Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkas Viktoras Muntianas, krašto apsaugos ministras dr. Juozas Olekas, kultūros ministras Jonas Jučas bei Kauno miesto ir Kauno apskrities vadovai pasveikino šventės dalyvius, kartu su įvairių organizacijų atstovais padėjo gėlių prie Nežinomojo kareivio kapo ir Laisvės paminklo.

Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienos šventėje dalyvavo Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, gausus būrys muziejininkų. Tą dieną muziejus buvo lankomas nemokamai.

Per šventę buvo paminėta, kad sukanka 85 metai, kai į Karo muziejaus bokštą buvo įkeltas ir pašventintas Amerikos lietuvių padovanotas Laisvės varpas (1922 m. vasario 16 d.). Taip pat šventės dalyviams buvo priminta, kad 2007 m. vasario 15 d. sukako 70 metų, kai muziejaus bokšte buvo įrengtas Kovų varpų karilionas (35 varpai). Varpais skambino kompozitorius prof. Giedrius Kuprevičius.

Vasario 20 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje įvyko LDK Gedimino ordino kavaliierių draugijos Kauno krašto narių susirinkimas, kuriame buvo aptarta 2007 m. programa, einamieji reikalai. LDK karybos istorijos skyriaus vedėjas Eduardas Brusokas draugijos narius išsamiai supažindino su muziejuje veikiančia paroda „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinės vėliavos ir žemėlapiai“.

Vasario 21 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje lankėsi Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos 17 žmonių grupė iš Vilniaus. Ekskursijų vadovė Janina Stuokaitė svečius išsamiai supažindino su muziejaus istorija, ekspozicija nuo seniausiųjų laikų iki šių dienų. Įdomesnius eksponatus buvo leista paliesti rankomis. Apžvalginėi ekskursijai pasibaigus, ginklų istorijos sektoriaus vedėjas Vladas Drupas ir vyr. muziejininkas Vidmantas Airini parodė įvairių ginklų (nuo kalavijo iki šaunamųjų) pavyzdžius. Juos irgi buvo leista paliesti. Svečiai nuoširdžiai padėkojo muziejaus darbuotojams už tokį šiltą priėmimą ir įteikė savo sąjungos simbolius – baltąją LASS lazdele, rašiklį ir keraminį puodelį.

Vasario 22 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Antanas Merkys – žmogus, karys, politikas“. Parodos autorė – Karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkė Audronė Veilentienė. Paroda skirta buvusio krašto apsaugos ministro ir ministro pirmininko A. Merkio (1887–1955) 120-osioms gimimo metinėms.

Vasario 24–25 d.

Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus Lenkijos sostinės Varšuvos priemiestyje Pragoje dalyvavo 1831 m. sukilimo mūšio, įvykusio prie Grochovo Olšynkos, inscenizacijoje. Šiame renginyje, be Kauno karo istorijos klubo, dalyvavo klubai iš Rygos, Baltarusijos ir Lenkijos.

Vasario 28 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje lankėsi Kauno kunigų seminarijos 17 seminaristų grupė. Apžvalginę ekskursiją vedė ekskursijų vadovė Janina Stuokaitė.

Muziejaus direktoriaus pavaduotojas dr. Steponas Gečas dalyvavo Kauno „Vyturio“ vidurinėje mokykloje įvykusiame Žemaičių bendrijos renginyje ir skaitė pranešimą „Tarp Vasario 16-osios ir Kovo 11-osios aktų. Tautos ir valstybės išlikimo klausimas“.

Kovo 7 d.

Varėnos „Ažuolo“ vidurinės mokyklos ir Kauno „Purienu“ vidurinės mokyklos moksleiviams muziejuje buvo surengta edukacinė programa tema „LDK kova su kryžiuočiais ir kalavijuočiais“. Programą vedė ekskursijų vadovė Janina Stuokaitė, ginklų istorijos sektoriaus vedėjas Vladas Drupas ir vyr. muziejininkas Vidmantas Airini.

Kovo 9 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Lietuviškos kolekcinės monetos 1993–2006 m.“, skirta Lietuvos Nepriklausomybės atgavimo dienai paminėti. Parodą atidarė muziejaus direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas, pristatė autorė vyr. muziejininkė Gerarda Dručkuvienė. Atidarymo renginyje dalyvavęs Lietuvos banko Kauno skyriaus valdytojas Antanas Ivanauskas pabrėžė šios parodos svarbą ir padovanojo muziejui 1991 m. laidos Lietuvos Respublikos apyvartinių monetų rinkinį.

Kovo 15 d.

Įvyko Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojų ir Kauno įgulos padalinių atstovų susitikimas su Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos patarėju plk. Jonu Geču. Pokalbio tema – „Lietuvių karių misija Afganistane“. Svečias, 6 mėnesius tarnavęs misijoje Afganistane, su-

sirinkusiuosius ne tik išsamiai supažindino su šios šalies geografine padėtimi bei istorija, bet ir pasidalijo išpūdžiais apie vietinių žmonių gyvenimą ir buitį. Klausytojai sužinojo, kad šioje šalyje pagaminama apie 90 proc. viso pasaulio opiumo. Valstybė, patyrusi daugybę okupacijų ir karų, šiuo metu išgyvena prieštarinę laikotarpį. Tarpgentinė bei klanų kova dėl valdžios ir įtakos visuomenėje stabdo ekonominę, socialinę ir kultūrinę šalies pažangą. Lietuvos vadovaujama provincijos atkūrimo grupė, esanti NATO tarptautinių saugumo paramos pajėgų sudėtyje, vykdydama savo misiją kalnuotoje Goro

provincijoje, padeda mažinti atsilikimą medicinos srityje, teikia pagalbą vietiniams žmonėms. Buvo parodyta filmuota medžiaga, užfiksuota tolimojoje Afganistano Goro provincijoje.

Kovo 20 d.

Muziejaus direktoriaus pavaduotojas dr. Steponas Gečas Šalčininkų rajono Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijoje pristatė antrąją parodą – „S. Darius Lietuvos karo aviacijoje“ (pagal 2007 m. sausio 17 d. tarpusavio bendradarbiavimo sutartį). Parodos autorė – Karybos istorijos skyriaus vedėja Dalė Naujalienė.

Kovo 22 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Lietuvos totoriai – kariai“. Šiomet sukako 610 metų, kai Vytautas Didysis prie Trakų įkurdino pirmuosius totorius. Paroda parengta kartu su Lietuvos nacionaliniu muziejumi ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga. Parodoje buvo eksponuojama žymiausių Lietuvos totorių dalinių vadų heraldika, ginkluotė, totorių karininkų ir karių asmeniniai daiktai, kovinės vėliavos ir religinė atributika, nuotraukos, meno kūriniai, Lietuvos valdovų korespondencija, liudijanti, kad totoriai tarnavo Lietuvos kariuomenėje. Paroda aprėpė laikotarpį nuo Vytauto Didžiojo laikų iki šių dienų.

Parodą atidarė muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, sveikinamąjį žodį tarė ir kalbėjo Lietuvos totorių bendruomenės sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas, Kauno mečetės imamas ir Kauno musulmonų religinės bendruomenės pirmininkas Romas Jakubauskas. Dalyvavo Apaštališkasis nuncijus J. E. arkivyskupas Peteris Stefanus Zurbrigenas (Peter Stephan Zurbrigen), Turkijos nepaprastasis ir įgaliotas ambasadorius J. E. Oguzas Ozgė (Oguz Özge), Rusijos Federacijos ambasados patarėjas Aleksejus Klimas, Lietuvos kariuomenės Kauno įgulos ir KOP vadas plk. Artūras Leita, Lietuvos krašto apsaugos ministro patarėjas K. Kriščiūnas, KAM Finansų ir biudžeto departamento direktorė plk. lt. I. Naruševičienė, Centralizuotos finansų ir turto tarnybos viršininkė Ona Vitčienė, buhalterinės apskaitos vyr. buhalterė Regina Kybartienė, Finansų ir biudžeto departamento direktorės pavaduotoja Aldona Mockienė.

Parodos atidarymo pradžioje buvo demonstruojama lenkų vaidybinio filmo „Tvanas“ ištrauka, perskaitytas prašymas, totorių rašytas 1520 m. Lietuvos valdovui Žygimantui Augustui.

Kiekvienam svečiui buvo įteiktas parodos „Lietuvos totoriai – kariai“ katalogas.

Romas Jakubauskas

Šventėje skambėjo karinių ir liaudies dainų fonogramos, koncertavo KTU tautinio meno ansamblis „Nemunas“, Kauno muzikinio teatro solistai R. Preikšaitė, T. Ladiga, pianistė B. Vingraitė. Po šventinio koncerto parodą pristatė muziejaus direktoriaus pavaduotojas parodos kuratorius Arvydas Pociūnas.

Renginio organizatorė – Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja Regina Rajeckienė.

Vėliau Lietuvos totorių bendruomenės nariams ir svečiams buvo surengta apžvalginė ekskursija po Vytauto Didžiojo karo muziejų.

Kovo 29 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje buvo iškilmingai paminėtos 3-iosios Lietuvos narystės NATO metinės. 12 valandą virš muziejaus jau trečią kartą iškilmingai pakelta NATO vėliava. Krašto apsaugos savanorių pajėgų S. Dariaus ir S. Girėno 2-oji rinktinė iššovė tris salves, skirtas Lietuvai, NATO ir Lietuvos kariuomenei. Susirinkusius Kauno įgulos karininkus ir karius, miesto gyventojus pasveikino Lietuvos karinių oro pajėgų vadas plk. Artūras Leita, Kauno miesto mero pavaduotojas Kazimieras Kuzminskas, Kauno apskrities viršininko pavaduotojas Virginijus Vizbaras. Šventinės ceremonijos metu buvo padėta gėlių

prie Nežinomojo kareivio kapo ir Laisvės paminklo.

Kovo 31 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje surengta istorinė edukacinė programa Kauno miesto vaikams ir moksleiviams. Teatralizuotos edukacinės programos herojai – Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas, kunigaikštis Jogaila, kunigaikštienė Ona –

moksleivius nukėlė į gilią senovę, kai Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę valdė Vytautas Didysis, garsėjęs drąsa ir puikia kariuomene. Moksleiviai tapo tikrais artistais, LDK kariais, mūšyje susikovusiais su amžiniais Lietuvos priešais kryžiuočiais. Mažiausiam „kariui“ Joriui buvo vos treji metukai. Edukacinės programos pagrindiniai istoriniai personažai buvo apsirengę specialiai pasiūtais to laikotarpio rūbais, apsiginklavę ginklų muliažais. Edukacinės programos organizatoriai – M. Pečiulis, R. Rajeckienė, A. Stoliarovas.

Kauno įgulos karininkų ramovėje įvyko Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjungos ir Lietuvos nacionalinio muziejaus leidinio „Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953 m.“ VI tomo pristatymas visuomenei. Leidinyje daug istorinės medžiagos panaudota iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus fondų.

Balandžio 6 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje atidaryta paroda „Pax Vobis – Taika Jums!“, kurioje buvo eksponuojamos nuotraukos, atspindinčios tarpukario Lietuvos kariuomenės šv. Velykų tradicijas, skleidžiančios to meto dvasią, pakilią nuotaiką, iliustruojančios eilinių karių ir karininkų gyvenimo akimirkas religinių švenčių metu. Parodos lankytojams pateikta nuotraukų iš muziejaus fondų ir kelios reprodukcijos iš tarpukario Lietuvoje leisto žurnalo „Karys“. Be nuotraukų, buvo parodyti daug metų muziejaus fonduose saugomi velykiniai margučiai iš Balio Buračo kolekcijos.

Parodą rengė Fondų apskaitos ir apsaugos skyriaus vyr. muziejininkė Danguolė Graibuvienė.

Muziejaus Didžiojoje salėje surengtas berniukų ir jaunuolių choro „Varpelis“ (meno vadovas Ksaveras Plančiūnas) ir Frankfurto berniukų choro (meno vadovas Jurgenas Hincė) polifoninių kūrinių koncertas „Nuo sutartinės iki fugos“, skirtas Kauno visuomenei ir muziejininkams šv. Velykų proga. Šis koncertas – tai vaikų ir jaunimo kultūrinis edukacinis projektas „Polifonijos menas – nuo sutartinės iki fugos“. Koncerto organizatorė – Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja Regina Rajeckienė.

Balandžio 14 d.

Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus Varšuvoje dalyvavo T. Kosciuškos 1794 m. sukilimo mūšio inscenizacijoje. Be Kauno karo istorijos klubo, renginyje dalyvavo Lenkijos, Rusijos, Baltarusijos ir Latvijos Rygos karo istorijos klubų delegacijos.

Balandžio 18 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje įvyko metodinis seminaras krašto apsaugos sistemos dalinių muziejų vadovams.

Ižanginį žodį tarė Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. lt. dr. G. Surgailis. Pranešimus „Muziejininkystės pagrindai“, „Muziejų eksponatų apskaita, apsauga ir saugojimas“, „Praktiniai patarimai sudarant muziejaus

ekspozicijos teminį planą“, „Karinio paveldo išsaugojimas VDKM: galimybės ir problemos“ skaitė direktoriaus pavaduotojai dr. Steponas Gečas ir Arvydas Pociūnas, vyr. fondų saugotoja Janina Karosevičiūtė ir vyr. muziejininkė Vilija Sapjanskienė. Visiems muziejų vadovams buvo išdalintas VDKM parengtas ir KAM Leidybos ir informacinio aprūpinimo tarnybos išleistas spalvotas leidinys „Krašto apsaugos sistemos muziejai“.

Po seminaro buvo apžiūrėta paroda „Lietuvos totoriai – kariai“.

Kauno V. Kudirkos bibliotekos Dainavos filiale atidaryta paroda „Lietuvos piliakalnių – kultūros paminklai“. Parodą parengė Archeologijos skyriaus vedėja Kristina Rickevičiūtė.

Balandžio 19 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje surengta metodinė-mokomoji edukacinė priemonė tema „Asmenybės vaidmuo Lietuvos istorijoje: LDK didysis etmonas Jonas Karolis Chodkevičius“, skirta 10–12 klasių mokiniams. Programą vedė jos autorė ekskursijų vadovė Janina Stuokaitė, dalyvavo muziejaus direktorius plk. lt. dr. G. Surgailis, direktoriaus pavaduotojai A. Pociūnas ir dr. S. Gečas, karybos istorijos specialistai.

Balandžio 26 d.

Didžiojoje ekspozicijų salėje atidaryta paroda „Prancūzai Klaipėdoje 1920–1923 m.“, kurią parengė Mažosios Lietuvos istorijos muziejus. Parodoje eksponuota 230 iki tol niekur nepublikuotų nuotraukų ir dokumentų iš prancūzų administracijos Klaipėdos krašte pareigūnų palikuonių privačių archyvų, Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus, Lietuvos ir Prancūzijos archyvų rinkinių, asmeninės vieno Prancūzijos mokslininko kolekcijos.

Parodą atidarė Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis. Apie parodos reikšmę ir perspektyvas papasakojo Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktorius dr. Jonas Genys ir muziejaus Istorijos skyriaus vedėja Zita Genienė. Parodos atidarymo renginį vedė VDKM Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja Regina Rajeckienė. Ši paroda jau buvo eksponuojama Klaipėdoje ir Vilniuje.

Lietuvos kariuomenės Kauno įgulos karininkų ramovė iškilmingai paminėjo 70-mečio jubiliejų. Šiame renginyje dalyvavo muziejaus direktorius plk. lt. dr. G. Surgailis, direktoriaus pavaduotojas dr. S. Gečas, Naujaisiųjų laikų karybos istorijos skyriaus vedėjas A. Markūnas, vyr. fondų saugotoja J. Karosevičiūtė ir restauratorė R. Malinauskienė, kuri daug prisidėjo restauruojant Kauno įgulos karininkų ramovės istorines sales. Veikė fotografijų paroda apie pastato restauravimo darbus.

Balandžio 27–28 d.

Kauno įgulos karininkų ramovėje Krašto apsaugos ministerija surengė viktorinos moksleiviams „Ką žinai apie Lietuvos kariuomenę“ baigiamąjį turą. Jame dalyvavo apie 100 lietuvių kalbos mokytojų ir mokinių. Prieš viktoriną visi apsilankė Vytauto Didžiojo karo muziejuje.

Viktorinos vertinimo komisijos pirmininkas – muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis.

Gegužės 4 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta artilerijos inžinieriaus, raketų išradėjo, žymiausio senosios Lietuvos mokslininko, LDK bajoro ir karininko Kazimiero Semenavičiaus (gim. 1600 m. Raseinių krašte) knygos „Didysis artilerijos menas“ („Ars magna artilleriae“, Amsterdamas, 1650 m.) paroda, skirta Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienai paminėti.

Atidarymo iškilmėse dalyvavo krašto apsaugos ministras dr. Juozas Olekas, Lietuvos kariuomenės dalinių, Lietuvos šaulių sąjungos atstovai, kiti garbingi svečiai, gausus būrys Kauno muziejininkų, knygos autoriaus K. Semenavičiaus tolima vaikaitė V. Semenavičiūtė-Damašienė, jos sūnus Vytautas Damašius. Parodą atidarė muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, kalbėjo krašto apsaugos ministras dr. Juozas Olekas, V. Semenavičiūtė-Damašienė, parodos kuratorė Fondų apskaitos ir apsaugos skyriaus vyresn. muziejininkė A. Navickienė. Renginio organizatorė – Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja Regina Rajeckienė.

Gegužės 10 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje įvyko Kauno apskrities miestų ir mokyklų 5–12 klasių mokinių meninių darbų parodos-konkurso „Giminės medis“ atidarymas ir geriausių darbų autorių apdovanojimas. Tradicinę parodą-konkursą atidarė muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis. Nubraižyti, nupiešti popieriuje, išausti, nulipdyti ar kita technika sukurti darbai, kuriuose pavaizduotas moksleivio genealoginis medis, buvo vertinami pagal meniškumą, originalumą, atlikimo kokybę, žinių ir informacijos senumą, aprašyto papročio savitumą. Organizuojant šią parodą-konkursą, 5–12 klasių mokiniai buvo iš anksto kviečiami rinkti žinias apie savo giminės praeitį: prosenelių, senelių prisiminimus, nykstančius papročius, istorinę vertę turinčius daiktus. Geriausieji darbai buvo eksponuojami, o autoriai ir jų mokytojai apdovanoti diplomais ir atminimo dovanomis.

Pagrindiniai šios parodos-konkurso organizatoriai – Kauno m. savival-

dybės administracijos Kultūros ir švietimo departamento Švietimo ir ugdymo skyrius ir Kauno tautinis kultūros centras. Renginio partneriai – Vytauto Didžiojo karo muziejus ir Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos Kauno apskrities bajorų draugija. Koncertine programa visus pasveikino Kauno tautinės kultūros centro vaikų tautinių šokių ansamblis „Kalvelis“ (vadovė Ilona Jakštytė) ir kanklininkė Eglė Urbonavičiūtė. Renginio organizatorė – muziejaus Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja Regina Rajeckienė.

Gegužės 11 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo pristatytas leidinys „Lietuvos Steigiamojo Seimo (1920–1922) narių biografinis žodynas“. Tai tik vienas iš daugiatomio leidinio tomų, skirtų Lietuvos parlamentarų biografijoms. Steigiamasis Seimas padėjo pamatus ne tik Lietuvos valstybingumui, bet ir pirmosios Lietuvos Respublikos ekonominiam gyvenimui. Leidinyje pateikiamos parlamentarų nuotraukos, biografijos, aptariama bendra Steigiamojo Seimo veikla, yra nemažai diagramų ir lentelių. Biografinį žodyną pristatė Vilniaus pedagoginio universiteto habil. dr. L. Truska, dr. A. Gaigalaitė, M. Tamošaitis, Lietuvos istorijos instituto dr. D. Blažytė-Baužienė, Vytauto Didžiojo karo muziejaus vyr. muziejininkė A. Veilentienė. Dalyvavo Vilniaus pedagoginio universiteto leidyklos direktorius J. Balčiūnas, kai kurių

Steigiamojo Seimo narių artimieji, jų vaikai ir vaikaičiai, muziejininkai. Leidinio pristatymą organizavo ir vedė muziejaus Karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkė Audronė Veilentienė. Minėtą žodyną 2006 m. išleido Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

Gegužės 16 d.

Pas Kauno miesto merą Andrių Kupčinską įvyko pasitarimas dėl Kauno VI forto sutvarkymo ir perdavimo Vytauto Didžiojo karo muziejui Karo technikos skyriui įkurti. Pasitarime dalyvavo Lietuvos kariuomenės lauko pajėgų vadas brg. gen. Arvydas Pocius, muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas, mero pavaduotojas R. Mikaitis, krašto apsaugos ministro patarėjas K. Kriščiūnas. Apskritai šiai idėjai buvo pritarta. Nuspręsta šį klausimą plačiau apsvarstyti Kauno m. tarybos kolegijos posėdyje.

Lietuvos ir Kauno muziejų darbuotojai rinkosi į Maironio lietuvių literatūros muziejų iškilmingai atšvęsti Tarptautinės muziejų dienos. Į Kauną susirinkę Lietuvos muziejininkai surengė spaudos konferenciją „Muziejai ir pasaulinis paveldas“, aplankė naujas ekspozicijas.

Šioje šventėje dalyvavo ir gausus Vytauto Didžiojo karo muziejaus muziejininkų būrys.

Gegužės 17–18 d.

LDK karybos istorijos skyriaus vedėjas E. Brusokas dalyvavo vienuoliktojoje mokslinėje konferencijoje „Kauno istorija“, kurios tema šį kartą buvo „Šventės Kauno mieste“. Vytauto Didžiojo universitete jis perskaitė pranešimą „Tado Kosciuškos mirties metinių paminėjimas Kaune 1817 m.“

Gegužės 18 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejus iškilmingai paminėjo Tarptautinę muziejų dieną, kurioje dalyvavo visi muziejaus darbuotojai. Sveikinimo žodį tarė muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis. Po to visų muziejaus skyrių darbuotojai parodė savo šventines programas.

Gegužės 19 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejus, minėdamas Tarptautinę muziejų dieną, nemokamai atvėrė ekspozicijų duris vėlyviems lankytojams. Muziejuje nuo 19 iki 1 valandos nakties vyko tarptautinės muziejų bendruomenės akcija „Muziejų naktis“.

Renginio pradžią paskelbė muziejaus sodelyje nugriaudėjusios XVIII a. artilerijos pabūklo salvės. Parodomąsias kovas surengė Kauno karo istorijos klubo prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus viduramžių riteriai, grojo Kariinių oro pajėgų orkestras (kapelmeisteris kpt. R. Kukulskis), „Riterių kavinė“, įrengta prie varpų bokšto, kvietė atsigavinti midumi, paskanauti viduramžių laikų patiekalų. Naktinius lankytojus pasitiko žymiausias Lietuvos istorines asmenybes įkūnijantys personažai.

Vėliau akcija persikėlė į ekspozicijų sales. Koncertavo berniukų ir jaunuolių choras „Varpelis“ (vadovas K. Plančiūnas), Latvijos Jazepo Medinio

muzikos mokyklos berniukų choras (vadovas R. Vanagas), vyko LDK karybos istorijos skyriaus ir Kauno jaunųjų turistų centro parengta teatralizuota programa „Didikų Radvilų giminė“ (vadovės V. Sapjanskienė ir L. Nakutienė). Vėlai naktį šokio teatras „Aura“ parodė spektaklį „Užrištomis akimis“ (teatro vadovė B. Letukaitė). Pabaigoje įvyko koncertas „Nakties varpai“ – karilionu skambino Julius Vilnonis. Renginių organizavo Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja Regina Rajeckienė.

Akcijos „Muziejų naktis“ renginiai vyko ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus padalinyje – iki šių dienų išlikusioje Pogrindžio spaustuvėje „ab“, esančioje Kauno rajono Salių kaime, Vytauto Andziulio sodyboje. Koncertavo Domeikavos kultūros centro folkloro ansamblis, buvo surengta vakaronė „Prisiminkime spaudos praeities istoriją“.

Centre – stipriausias pasaulio žmogus Žydrūnas Savickas prie muziejui dovanoto eksponato

Renginio pradžioje, lankytojams apžiūrėjus pagrindinę spaustuvę ir ekspoziciją, buvo surengtas spaudos darbuotojų F. Bortakevičienės, V. Žitinevičiaus ir dailininkės G. Didelytės prisiminimų vakaras.

Per šią šventę Vytauto Didžiojo karo muziejuje apsilonkė daugiau kaip du tūkstančiai svečių. Naktį įsileisti lankytojus ryžosi vienintelis Karo muziejus.

Lietuvos sporto muziejuje buvo iškilmingai paminėtos žymaus cirko artisto ir sunkumų

kilnojimo pradininko Lietuvoje Jono Ramanausko 95-osios gimimo metinės. Muziejaus direktorius Pranas Majauskas žymiausiems Lietuvos stipruoliams įteikė medalius „Stipriausiems visų laikų Lietuvos vyrams“. Šis medalis buvo iškilmingai įteiktas ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspertui, sporto meistriui, triskart Lietuvos turizmo čempionui Juozapui Jurevičiui. Šiame renginyje dalyvavo direktoriaus pavaduotojas dr. S. Gečas, kiti muziejaus istorikai, daug prisidėję kuriant Lietuvos sporto muziejų.

Gegužės 20 d.

Vilniuje buvo iškilmingai švenčiama Kariuomenės ir visuomenės vienybės diena. Šventėje dalyvavo Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius

plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis, direktoriaus pavaduotojas A. Pociūnas, vyr. fondų saugotoja J. Karosevičiūtė, skyrių vedėjai K. Rickevičiūtė, E. Brusokas, A. Markūnas, D. Naujalienė, muziejaus darbuotojai V. Drupas, V. Airini, A. Daugirdas, L. Urbonienė. Šventės dalyviams jie demonstravo įvairius istorinius ginklus, o Kauno karo istorijos klubo prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus nariai iššovė tris salves iš XVIII a. patrankos. Po to įvyko riterių turnyras.

Gegužės 23 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. ltn. dr. G. Surgailis ir direktoriaus pavaduotojas A. Pociūnas krašto apsaugos viceministrui Antanui Valiui aprodė VI forto teritoriją ir joje esančius statinius. Po to Kauno m. savivaldybėje įvyko tarybos kolegijos posėdis dėl VI forto perdavimo Vytauto Didžiojo karo muziejaus žinion (patikėjimo teise). Nuspręsta sudaryti specialią darbo grupę, kuri išnagrinėtų Karo technikos skyriaus įkūrimo šiame forte galimybes. Kauno VI fortas pastatytas 1889 metais.

Muziejuje lankėsi Lietuvoje akredituoti užsienio šalių gynybos atašė, kurie buvo susirinkę į tradicinį pavasario pasitarimų turą, vykusį Lietuvoje. Direktoriaus pavaduotojas S. Gečas ir ekskursijų vadovas A. Stoliarovas svečius supažindino su muziejaus istorija bei ekspozicijomis.

Gegužės 24 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje lankėsi Lietuvos kariuomenės mokymo ir doktrinų valdybos darbuotojai (vad. plk. J. V. Žukas). Apsilankymo tikslas – išsamiai susipažinti su muziejaus istorinėmis ekspozicijomis.

Gegužės 25 d.

Krašto apsaugos ministras dr. Juozas Olekas su Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriumi plk. lt. dr. Gintautu Surgailiu ir direktoriaus pavaduotoju Arvydu Pociūnu lankėsi Kauno VI forte, apžiūrėjo teritoriją ir išlikusius statinius. Po to Kauno m. savivaldybėje įvyko posėdis. Galutinai nuspręsta Kauno VI fortą patikėjimo teise perduoti Vytauto Didžiojo karo muziejui, kuris jame steigtų Karo technikos skyrių. Buvo aptartos sudėtingos finansavimo problemos, forto įsisavinimo terminai, darbo grupės sudarymas ir bendradarbiavimo sąlygos.

Karo muziejaus sodelyje įvyko iš misijos Afganistano Goro provincijoje sugrįžusių ketvirtosios grupės (PAG-4) karių sutikimas. Sutiktuvėse dalyvavo krašto apsaugos ministras dr. Juozas Olekas, Lietuvos kariuomenės vadas gen. mjr. Valdas Tutkus, Lauko pajėgų vadas brg. gen. Arvydas Pocius, KOP vadas plk. Artūras

Leita, KASP vadas plk. Antanas Plieskis, muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, Kauno miesto meras Andrius Kupčinskas, karinių dalinių vadai, sugrįžusių karių artimieji, žiniasklaidos atstovai, kiti garbingi svečiai, muziejaus istorikai.

Iškilmingoje sutiktuvių ceremonijoje kalbėjo krašto apsaugos ministras dr. J. Olekas, gen. mjr. V. Tutkus, brg. gen. A. Pocius, Kauno miesto meras A. Kupčinskas, JAV ambasadorius Lietuvoje Džonas Albertas Klaudas ir sugrįžusių karių vadas plk. A. Leika.

Kariai buvo apdovanoti NATO medaliais ir Lietuvos kariuomenės pasižymėjimo ženklais.

Gegužės 26–27 d.

Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus dalyvavo 1807 m. mūšio inscenizacijoje, kai Napoleono vadovaujama Prancūzijos kariuomenė užėmė Gdanską (Lenkija) ir nugalėjo Prūsijos-Rusijos koalicijos kariuomenę. Po šio mūšio Prancūzijos kariuomenė niekieno netrukdoma pasiekė Nemuną. Inscenizacijoje, be kauniečių, dalyvavo Prancūzijos, Vokietijos, Rusijos, Švedijos, Lenkijos, Baltarusijos ir Latvijos karo istorijos klubai (iš viso apie 400 dalyvių). Tarp žiūrovų buvo ir Karo muziejaus darbuotojų.

Birželio 1 d.

Muziejuje buvo atidaryta paroda „Lietuva–Černobylis. 1986–1991 m.“, skirta avarijos, įvykusios 1986 m. balandžio 26 d. Černobylio atominėje elektrinėje (Ukraina), likvidatoriams atminti. Iš Lietuvos buvo pašaukta apie 7 tūkst. jaunų vyrų. Iš jų daugiau nei 800 jau mirę. Parodos rengėjai – Lietuvos judėjimas „Černobylis“ ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus Naujausiųjų laikų karybos istorijos skyrius. Parodą atidarė muziejaus direktoriaus pavaduotojas

Arvydas Pociūnas. Dalyvavo daug Kaune gyvenančių judėjimo „Černobyliis“ dalyvių. Parodos atidarymui vadovavo Naujausiųjų laikų karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkė, viena iš pagrindinių šios parodos rengėjų Aušra Jurevičiūtė.

Birželio 6 d.

Į Vytauto Didžiojo karo muziejų su atsakomuoju draugišku vizitu atvyko Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijos direktoriaus pavaduotojai, gausus būrys mokytojų ir mokinių. Delegacija susitiko su muziejaus direktoriumi plk. ltn. dr. Gintautu Surgailiu, direktoriaus pavaduotoju dr. Steponu Geču. Svečiai buvo supažindinti su muziejaus istorija, ekspozicijomis. Muziejininkai ir mokytojai nuoširdžiai pabendravo, pasidalijo darbo patirtimi ir įspūdžiais.

Ekskursijų vadovę Janiną Stuokaitę 50-mečio proga pasveikino muziejaus vadovybė, bendradarbiai.

Birželio 11–14 d.

Palangoje įvyko Lietuvos muziejų direktorių kasmetinis seminaras „Muziejaus įvaizdžio formavimas“. Seminare dalyvavo muziejaus direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis.

Birželio 12 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus istorikai Naugardiškių kaime (Kauno r.) suorganizavo Rusijos ir Vokietijos karių, žuvusių Pirmajame pasauliniame kare prie Kauno tvirtovės, palaidojimo vietų paieškas. Ekspedicijoje dalyvavo istorikai A. Daugirdas, D. Naujalienė, M. Pečiulis ir L. Žiemys.

Kauno m. savivaldybės administracijos direktorius išleido įsakymą Nr. A–1986 „Dėl darbo grupės Vytauto Didžiojo karo muziejaus Karo technikos skyriaus įkūrimo VI forte galimybėms išnagrinėti sudarymo ir jos darbo reglamento patvirtinimo“. Šiuo įsakymu patvirtinta vienuolikos žmonių personalinė darbo grupė (vadovas Rimantas Uikaitis) ir darbo reglamentas. Įsakymą pasirašė Kauno m. savivaldybės administracijos direktorius Arūnas Keserauskas.

Birželio 14 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje buvo paminėta Gedulo ir vilties diena. Minėjime dalyvavo muziejaus direktorius plk. ltn. dr. G. Surgailis, Kauno miesto mero pavaduotojas K. Kuzminskas, Kauno apskrities viršininkas R. Morkevičius, muziejaus darbuotojai.

Birželio 16–17 d.

Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus Kaliningrado srities Pravdinsko mieste dalyvavo 1807 m. Prancūzijos ir Rusijos armijų Fridlendo mūšio inscenizacijoje. Taip pat dalyvavo Rusijos, Lenkijos, Latvijos ir Baltarusijos karo istorijos klubai.

Birželio 19 d.

Krašto apsaugos ministro įsakymu įsteigtas Vytauto Didžiojo karo muziejaus Karo technikos Vilniaus skyrius.

Birželio 22 d.

Krašto apsaugos savanorių pajėgų (KASP) štabe atidaryta paroda „Lietuviai svetimose kariuomenėse“, kurią parengė ir pristatė muziejaus Naujau-siųjų laikų karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkė Aušra Jurevičiūtė. Ši paroda 2006 m. buvo eksponuojama ir Vytauto Didžiojo karo muziejuje.

Atidarant parodą dalyvavo KASP vadas plk. Antanas Plieskis, muziejaus Naujau-siųjų laikų karybos istorijos skyriaus istorikai, svečiai. Parodą organizavo Ryšių su visuomene ir informacijos grupės vedėja Irena Patapavičienė.

Birželio 22–23 d.

Buvo paminėtas Deltuvos mūšis (1812 m. birželio 28 d.). Renginio organizatoriai, insceni-zuodami istorinį mūšį, siekė ne tik pagerbti žuvusiuosius, bet ir priminti jaunajai kartai istorinę praeitį. Be teatralizuoto mūšio, buvo pademonstruoti titnaginio šautuvo ir XVIII a. patrankos veikimo principai, prancūzų ir rusų karių ginkluotė ir ekipuotė.

Mūšį komentavo muziejaus direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas. Jis žiūrovams papasakojo, kokia 1812 m. buvo politinė situacija, supažindino su to meto kariniais laipsniais, apibūdino prancūzų ir rusų armijas, uniformas, ginklus, patrankas, mūšio eigą.

Deltuvos kautynės – vienos didžiausių ir reikšmingiausių Lietuvos teritorijoje. 1998 m. šio mūšio vietoje buvo pastatytas obeliskas. Pirmą kartą Deltuvos mūšis buvo inscenizuotas 1997 m. Kaune, Nemuno ir Neries upių santakoje. Šį renginį organizavo Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto

Didžiojo karo muziejaus. Nuo 1998 m. iniciatyvą perėmė Ukmergės rajono savivaldybė, Kultūros skyrius, Kultūros centras ir Deltuvos seniūnija, kuriems istorinėmis žiniomis ir organizacine patirtimi talkina Kauno karo istorijos klubas (beje, klubo veikloje dalyvauja ir daug istorijos entuziastų ukmergiškių). Mūšio inscenizacijoje dalyvavo ir Latvijos, Rusijos, Baltarusijos karo istorijos klubai.

Birželio 23 d.

Vokietijoje, Vilkingeno mieste, įvyko Europos Sąjungos karo istorijos klubų vadovų konferencija. Joje dalyvavo Kauno karo istorijos klubo prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus LDK raitosios artilerijos pplk. Algimantas Daugirdas ir šio klubo LDK artilerijos inspektorius pplk. Vladas Drupas. Konferencijos tikslas – išklaudyti Europos Sąjungos karo istorijos klubų vadovų suvestines darbų ataskaitas (ataskaitą pateikė pplk. A. Daugirdas). LDK raitosios artilerijos pplk. A. Daugirdui įteiktas Europos Sąjungos karo istorijos klubų medalis „Už tarnybą“. Jį įteikė šios sąjungos prezidentas gen. mjr. Helmutas A. J. Eberlis. Pplk. Algimantas Daugirdas buvo paskirtas sąjungos įgaliotiniu Lietuvai ir Lenkijai (išduotas šiuos įgaliotimus patvirtinantis dokumentas).

A. Daugirdas ir V. Drupas yra Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojai.

Birželio 26 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje lankėse krašto apsaugos viceministras Antanas Valys. Su muziejaus direktoriumi plk. ltn. dr. Gintautu Surgailiu ir direktoriaus pavaduotoju Arvydu Pociūnu jis dalyvavo Kauno m. savivaldybės posėdyje, kuriame buvo aptarta muziejaus Karo technikos skyriaus kūrimas, terminai, bendradarbiavimo sutartis ir kiti klausimai.

Liepos 2 d.

50-mečio proga buvo iškilmingai pasveikintas Vytauto Didžiojo karo muziejaus inžinierius Romualdas Danielius. Jubiliatą sveikino direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis, bendradarbiai. Jam buvo įteiktas Padėkos raštas.

Liepos 5 d.

Vyr. muziejininkė Vilija Sapjanskienė Didžiojo Lietuvos etmono Jonušo Radvilos mokomajame pulke kariams skaitė paskaitą „Valstybingumo raida Lietuvoje“.

Liepos 6 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje buvo švenčiama Lietuvos valstybės (Karaliaus Mindaugo karūnavimo) diena. Kauniečius ir miesto svečius pasveikino Kauno miesto meras Andrius Kupčinskas ir apskrities administracijos vadovai. Šventėje giedojo choras „Cantane Domino“, eiles skaitė

aktorius Egidijus Stancikas. Muziejaus pasiūtais istoriniais rūbais pasipuošę to laikotarpio personažai atrodė tarsi nužengę iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus paveikslų ir litografijų. Giedrius Kuprevičius ir Julius Vilnonis surengė koncertą „Laisvės varpai“.

Vilniuje, Daukanto aikštėje, prie Lietuvos Respublikos Prezidentūros, Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus dalyvavo iškilmingame Lietuvos valstybės dienos minėjime. Iš originalios XVIII a. patrankos buvo iššautos trys salvės, skirtos Lietuvos valdovui karaliui Mindaugui, Lietuvos valstybei ir Vilniui – Lietuvos sostinei. Šventiniame minėjime dalyvavo Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus, Lietuvos Respublikos ministras pirmininkas Gediminas Kirkilas, užsienio valstybių pasiuntiniai, Seimo ir Vyriausybės nariai, Lietuvos kariuomenės vadai, kiti garbingi svečiai, Vilniaus miesto gyventojai.

Liepos 14–15 d.

Lenkijoje, netoli Olštyno miesto, Krašto apsaugos ministerijos delegacija, vadovaujama viceministro Antano Valio, stebėjo Žalgirio mūšio inscenizaciją. Susipažinti su inscenizacijos organizaciniu darbu buvo nuvykęs muziejaus LDK karybos istorijos skyriaus vedėjas Eduardas Brusokas. Inscenizacijoje dalyvavo maždaug 1,5 tūkst. riterių ir karių, renginį stebėjo apie 70 tūkst. žiūrovų.

Liepos 15 d.

Lietuvos Respublikos krašto apsaugos viceministras Antanas Valys, Lietuvos karinių oro pajėgų vadas plk. Artūras Leita, Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis, ministerijos ir kariuomenės atstovai, vadovaujami Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro Petro Vaitiekūno, lankėsi Lenkijoje, Myslibožo

mieste. Lietuvos delegacija dalyvavo Stepono Dariaus ir Stasio Girėno žūties 74-ųjų metų minėjime (lakūnai žuvo 1933 m. liepos 17 d. 0 val. 36 min.), susitiko su Lenkijoje gyvenančiais lietuviais ir Myslibožo miesto atstovais. Gerokai anksčiau, liepos 11 d., į Lietuvos lakūnų S. Dariaus ir S. Girėno

žūties vietą išvyko Vytauto Didžiojo karo muziejaus šešių darbuotojų grupė (vadovė Karybos istorijos skyriaus vedėja D. Naujalienė). Muziejininkų tikslas buvo Pšelniko kaimelyje (buv. Soldinas) sutvarkyti architekto V. Landsbergio-Žemkalnio 1936 m. sukurtą ir atidengtą originalų paminklą, greta jo Lietuvos aviatorių iniciatyva 1990 m. pastatytoje klėtelėje atnaujinti Vytauto Didžiojo karo muziejaus įrengtą memorialinę ekspoziciją.

Prie paminklo Lietuvos lakūnams iškilmingas Mišias aukojo KOP kapelionas kpt. V. Veilentas. Mišiose dalyvavo garbingi svečiai iš Lietuvos ir Myslibožo miesto, gausus Lenkijos lietuvių būrys.

Liepos 20–21 d.

Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus su savo Kauno ir Ukmergės padaliniais paminėjo Prancūzijos 195-osios armijos persikėlimo per Nemuną prie Piliuonos metines (1812). Istorijos šaltiniai mini, kad ties Piliuona (Taurakalnio seniūnijos centras, Kauno r.) per Nemuną kėlėsi Prancūzijos kariuomenės 4-asis ir 6-asis pėstininkų korpusai. Šio įvykio Kauno karo istorijos klubas dar niekada nebuvo minėjęs. Liepos 21-osios ankstų rytą, aidint senovinės patrankos ir šautuvų salvėms, buvo inscenizuotas Prancūzijos armijos persikėlimas per Nemuną. Renginio išvakarėse karių stovykloje prie laužo buvo prisiminti su šia vieta susiję istoriniai 1812 m. įvykiai, ragaujama lauko sąlygomis išvirta kareiviška košė.

Liepos 27 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejui buvo perduota Vyčio Kryžiaus ordino kavalieriaus, Lietuvos kariuomenės aviacijos plk. ltn. Jono Liorento dukters Inos Liorentaitės-Kasis dovana. Muziejui ji padovanojo savo tėvo archyvą – nuotraukas, tarnybos dokumentus, laiškus žmonai, rašytus 1934 m. skrendant aplink Europą, asmeninius daiktus. Plk. ltn. J. Liorentas buvo prancūzų kilmės, jo prosenelis Juozas Liorentas buvo Napoleono armijos karys. Karo muziejus praturtėjo dar vienu vertingu eksponatu – Lietuvos aviacijos garbės ženklų „Plieno sparnai“, kuriuo buvo apdovanojami 5 metų stažą turintys I rango karo lakūnai. Lietuvoje šiuo ženklų buvo apdovanojama apie 100 asmenų. Šias dovanas įteikė Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministro patarėjas JAV kariuomenės plk. ltn. Donatas Skučas. Plk. ltn. J. Liorentas mirė 1991 m. JAV.

Liepos 28–29 d.

Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus dalyvavo prie Nysos (Lenkija) 1807 m. įvykusio mūšio tarp Prancūzijos ir Austrijos kariuomenių 200 metų sukakties paminėjimo inscenizacijoje. Suvažiavo Lenkijos, Čekijos, Vokietijos, Vengrijos, Italijos karo istorijos klubai. Nysos miesto burmistrė Jolanta Barska į minėjimą asmeniškai pakvietė ir Kauno karo istorijos klubą (dalyvavo 25 klubo nariai). Klubo nariams vadovavo LDK raitosios artilerijos pplk. Algimantas Daugirdas, muziejaus Karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkas.

Po 1807 m. pergalės prie Nysos Prancūzijos kariuomenei atsivėrė kelias Nemuno link.

Liepa

Pradėti Vytauto Didžiojo karo muziejaus centrinio pastato (stogo konstrukcijų ir dangos) restauravimo darbai. Konkursą laimėjo ir darbus atlieka firma „Ranga IV“.

Rugpjūčio 18–19 d.

Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus dalyvavo Gros Ekau mūšio (Iecavo miestelis, Latvija) tarp Prancūzijos ir Rusijos armijų inscenizacijoje. Šis mūšis įvyko prieš 195 metus (1812 m. liepos 7 d.), bandant apginti Rygą nuo Prancūzijos armijos puolimo.

Jubiliejinio mūšio inscenizacijoje taip pat dalyvavo Latvijos, Lenkijos, Baltarusijos ir Rusijos karo istorijos klubai.

Rugpjūčio 23 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Tas nelaimingas Sibiras...“, skirta įamžinti žmonių, išvežtų į tremtį ir lagerius po 1939 m. rugpjūčio 23 d. Ribentropo-Molotovo pakto, atminimą.

Per parodos atidarymą kalbėjo muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Sургailis, buvę tremtiniai krašto apsaugos ministras dr. Juozas Olekas, Kauno miesto mero pavaduotojas Kazimieras Kuzminskas, Lietuvos Respublikos Seimo narė V. V. Margevičienė. Apie pirmąsias lietuvių ekspedicijas į Sibirą 1989–1991 m. pasakojo jų dalyvis, muziejaus Naujausiųjų laikų karybos istorijos skyriaus vedėjas, buvęs tremtinys Algirdas Markūnas. Dalyvavo KOP vadas plk. A. Leita, karinių dalinių atstovai, muziejinkai.

Parodą parengė Lietuvos Respublikos Seimo Ryšių su visuomene skyriaus vyriausioji specialistė Vida Nasickaitė. Parodoje panaudotos nuotraukos iš Lietuvos nacionalinio muziejaus, Gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro ir tremtinių šeimų asmeninių archyvų.

Koncertavo Kauno tremtinių choras „Ilgesys“ (vadovė buvusi tremtinė Bronė Paulavičienė), buvo parodyti vaidybinio filmo „Kazachstano lagerių kalinių sukilimas“ fragmentai. Renginį vedė direktoriaus pavaduotojas dr. Steponas Gečas.

Rugsėjo 1–2 d.

Kauno karo istorijos klubo prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus keli nariai dalyvavo Borodino mūšio, įvykusio prieš 195 metus, inscenizacijoje. Į šį renginį atvyko daugelio Europos šalių karo istorijos klubai. Kauniečių išvykos iniciatorė ir organizatorė – klubo narė vyr. muziejinkė Gerarda Dručkuvienė.

Rugsėjo 8–9 d.

Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus dalyvavo Ostrolenkos mūšio (Lenkija), įvykusio prieš 200 metų tarp Prancūzijos ir Rusijos-Prūsijos armijų, inscenizacijoje. Suvažiavo apie 500 dalyvių iš įvairių Europos klubų. Buvo 60 žirgų, 15 patrankų. Šio mūšio inscenizaciją su gausiais pirotechniniais efektais stebėjo apie 2000 žiūrovų. Po mūšio visi renginio dalyviai iškilmingai pražygiavo miesto gatvėmis.

Rugsėjo 15–16 d.

Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus dalyvavo tarptautiniame kariniame istoriniame festivalyje „Dolė 2007“, surengtame Dolės saloje netoli Rygos. Tai plataus masto renginys, apimantis ne tik napoleonistinį, bet ir Šiaurės karo bei viduramžių laikotar-

pį. Į šį renginį susirinko klubai iš Estijos, Latvijos, Baltarusijos, Švedijos ir Lietuvos. Vyko improvizuoti mūšiai, įvairios varžybos, visi mūšyje dalyvavę klubai iškilmingai žygiavo Rygos gatvėmis. Artilleristų pasirodymuose nugalėjo Kauno karo istorijos klubas. Jo narių iniciatyva dviejų Lietuvos klubų (Kauno ir Ukmergės) atstovai nuvyko į Salaspilio mūšio vietą (čia 1605 m. rugsėjo 27 d. Lietuvos kariuomenė sutriuškino švedų armiją) ir prie paminklo padėjo vainiką.

Rugsėjo 18 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus Naujausiųjų laikų karybos istorijos skyriaus istorikai surengė žvalgomąją ekspediciją į Ignalinos rajoną. Jos tikslas buvo surasti Pirmojo ir Antrojo pasaulinių karų įtvirtinimus, apkasus ir karių palaidojimo vietas. Ekspedicijoje istorikams talkino Valstybės sienos apsaugos tarnybos Puškų užkardos vyr. puskarininkis Sigitas Dutkevičius.

Rugsėjo 20–21 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus LDK karybos istorijos skyriaus vedėjas E. Brusokas dalyvavo mokslinėje konferencijoje „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVIII amžiuje. Miesto erdvė“, vykusioje Kaune, Vytauto Didžiojo universitete, ir skaitė pranešimą „Gynybinių ir kitų svarbių sukilėliams objektų statybos Vilniuje 1794 m.“

Rugsėjo 21 d.

Bendradarbiai pasveikino Fondų apskaitos ir apsaugos skyriaus vyr. muziejininkę Gerardą Dručkuvienę 50-mečio proga. Muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis jai įteikė Padėkos raštą. Jubiliatę pasveikino ir Kauno karo istorijos klubo nariai. Jai buvo suteiktas oberbombardieriaus laipsnis.

Rugsėjo 23 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje lankėsi Lietuvos kariuomenės mokyimo ir doktrinų valdybos atstovai su svečiais iš Latvijos, Estijos, Ukrainos ir kitų Europos šalių, atvykusiais į seminarą Vilniuje. Svečius pasitiko Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja Regina Rajeckienė, ekskursiją surengė ekskursijų vadovas Mindaugas Grigonis.

Rugsėjo 25 d.

Rotušėje įvyko Kauno miesto deputatų klubo pasitarimas dėl Kauno miesto 600 metų jubiliejaus paminėjimo 2008 m. vasarį. 1408 m. Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas Kaunui suteikė miesto (Magdeburgo) teises. Pasitarimui vadovavo Civilinės metrikacijos skyriaus vedėjas Kauno miesto ceremonmeisteris K. Ignatavičius.

Pasitarime dalyvavo Kauno miesto meras A. Kupčinskas, Kauno m. savivaldybės administracijos direktorius A. Keserauskas, „Rotary“ klubo prezidentas, Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. lt. dr. G. Surgailis, direktoriaus pavaduotojas A. Pociūnas, kitų organizacijų vadovai, žinomi istorikai. Pasitarime buvo nuspręsta 2008-uosius paskelbti Kauno miesto metais, numatyta sudaryti jubiliejaus organizacinę komisiją, išleisti Pirmojo pasaulinio karo atvirukų katalogą (VDKM), Kauno istoriją, surinkti ir išspausdinti Kauno privilegijų sąvadą, organizuoti įvairius kultūrinius renginius ir t. t.

Muziejaus atstovai pasiūlė 2008 m. gegužės 24 d. surengti karo istorijos klubų pasirodymą, inscenuoti 1794 m. rugsėjo kautynes Kauno gatvėse.

Rugsėjo 26 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje apsilankė Kauno apskrities specialiosios mokyklos penkiolikos neįgalių moksleivių grupė ir susipažino su ekspozicijomis. Ekskursiją neįgaliesiems surengė ekskursijų vadovas Andriejus Stolarovas. Šioje specialiosios paskirties mokykloje mokosi judesio sutriki-

mų bei kompleksinę negalę turintys vaikai ir jaunuoliai nuo 6 iki 21 metų amžiaus.

Įvyko Vytauto Didžiojo karo muziejaus tarybos posėdis, kuriame buvo nutarta leisti lankytojus į Karybos istorijos skyriaus (vedėja D. Naujalienė) naujai įrengtą „Lietuvos kariuomenės istorijos 1918–1940 m.“ 1-ąją salę. Ekspoziciją rengė E. Veilentienė.

Rugsėjo 27 d.

Muziejaus direktoriaus pavaduotojai ir skyrių vedėjai dalyvavo Rumšiškių buities muziejuje surengtame respublikiniame seminare „Šiuolaikinė muziejų vadyba“. Seminarą suorganizavo Lietuvos muziejų asociacija, Kultūros darbuotojų tobulinimosi centras ir Lietuvos buities muziejus. Tai projekto „Mokausi ir mokau“ (Rumšiškių buities muziejus) patirties sklaidos seminaras (Švedijos Jamtli muziejaus darbo patirties pasidalijimas). Seminaro koordinatore Gita Šapranauskaitė (Rumšiškių buities muziejus).

Kauno Vienybės aikštėje įvyko Policijos dienos šventinis minėjimas. Šventės metu po Kauno m. policijos komisaro A. Kaminsko ir Kauno miesto mero A. Kupčinsko pasisakymų Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus iš senovinės XVIII a. patrankos iššovė tris salves, skirtas Kauno policijai, Kauno miestui ir kauniečiams.

Spalio 9 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Laikinoji Vyriausybė 1812 m.“, skirta Laikinosios Vyriausybės sudarymo 195-osioms metinėms.

Parodos eksponatai – iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus fondų ir nuolatinių ekspozicijų. Keletą eksponatų paskolino Lietuvos nacionalinis muziejus, Rokiškio krašto muziejus, kolekcininkai Z. Jankauskas ir R. Adamonis. Parodos tikslas – supažindinti lankytojus su šiuo sudėtingu Lietuvos istorijos laikotarpiu ir asmenybėmis, kurios visomis išgalėmis stengėsi dirbti Lietuvos labui nepaprastai sunkiomis sąlygomis.

Parodos autorius – Karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkas Algimantas Daugirdas.

Spalio 10 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo surengta edukacinė programa „Didikai Radvilos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės gyvenime“, skirta 9–12 klasių mokiniams.

Moksleiviai iš Milikonių, Palemono, V. Kuprevičiaus, J. Dobkevičiaus, Rokų, Jonučių vidurinių mokyklų stebėjo teatralizuotą programą, kurios metu istoriniai personažai Barbora Radvilaitė, Žygimantas Augustas, Jonušas Radvila, Kotryna Radvilienė ir kiti supažindino su garsios bei garbingos Radvilų giminės istorija. Istorinės pamokos-viktorinos da-

lyviai susipažino su to laikotarpio drabužių ir ginklų kopijomis (pagamintos Karo muziejaus lėšomis).

Edukacinės programos autorės – LDK karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkė V. Sapjanskienė ir vyresnioji muziejininkė N. Gureckienė. Istoriniais rūbais vilkėjo Kauno jaunųjų turistų centro gidai.

Parodos atidarymo metu muziejaus direktoriaus pavaduotojas dr. S. Gečas pristatė A. Daugirdo parengtą leidinį „Kauno pavieta 1831 m. sukilėlių vadas mjr. grafas Mauricijus Prozoras“.

1812 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Prozorų giminė minima šalia pačių garbingiausių didikų, senatorių, magnatų. Mjr. grafas M. Prozoras – asmenybė, savo gyvenimą paskyrusi kovai už Lietuvos laisvę.

Spalio 11 d.

Rygoje, Latvijos karo muziejuje, buvo atidaryta Vytauto Didžiojo karo muziejaus paroda „Lietuvos husarai“. Dalyvavo Lietuvos krašto apsaugos ministras dr. Juozas Olekas, Latvijos gynybos ministras Atis Slakteris, Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, Latvijos karo muziejaus direktorė Aija Fleija, Karinių jūrų pajėgų vadas flotilės adm. Kęstutis Macijauskas ir kt. Parodą parengė muziejaus direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas, vyr. fondų saugotoja Janina Karosevičiūtė, LDK karybos istorijos skyriaus vedėjas Eduardas Brusokas, ginklų istorijos sektoriaus vedėjas Vladas Drupas ir šio sektoriaus vyr. muziejininkas V. Airini, Karybos istorijos skyriaus vedėja Dalė Naujalienė, restauratorė Rita Malinauskienė.

Spalio 19 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje įvyko Krašto apsaugos ministerijos vadovybės išvažiuojamasis posėdis. Posėdžio tema – „Krašto apsaugos sistemos

viešųjų ryšių strateginės kryptys 2007–2008 m.“ Posėdyje dalyvavo krašto apsaugos ministras dr. Juozas Olekas, viceministras Antanas Valys, ministerijos valstybės sekretorė Jūratė Raguckienė, ministerijos sekretoriai Renatas Norkus ir Tomas Gražiūnas, KAM Gynybos štabo viršininkas brg. gen. Vitalijus Vaišnoras, kariuomenės vyriausiasis karo kapelionas plk. Juozas Gražulis, ministerijos departamentų ir tarnybų vadovai, muziejaus direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis, direktoriaus pavaduotojai, skyrių vedėjai.

Po seminaro svečiai susipažino su muziejaus ekspozicija ir fonduose saugomais eksponatais.

Lietuvos sporto muziejuje įvyko Lietuvos olimpinės akademijos mokslinė konferencija „Lietuvos sporto paveldo problemos“, kurioje pranešimą „Lietuvos kariuomenės sporto pirmieji žingsniai“ skaitė muziejaus direktoriaus pavaduotojas dr. Steponas Gečas.

Spalio 20–21 d.

Kauno karo istorijos klubo prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus nariai, kitų Lietuvos klubų atstovai Vepriuose (Ukmergės r.) dalyvavo sezono uždarymo renginyje – žygyje su pilna amunicija maršrutu Ukmergė–Vepriai (13 km). Žygio pabaigoje turėjo būti keliamasi per Šventosios upę ją perbrendant, tačiau dėl pakilusio vandens nebuvo įmanoma to padaryti, todėl toliau visos iškilmės ir renginiai vyko pačioje stovyklavietėje (S. Žentelio stovyklavietė „Senaupė“).

Šis žygis virto Kobylkos mūšiui (1794 m. spalio 26 d.) skirtu renginiu. Buvo galima įsivaizduoti, kaip jautėsi to laikotarpio Lietuvos kariai ilgame žygyje iš Gardino į Varšuvą.

Dalyvavo 17 žygeivių. Pradžioje buvo žygiuojama miesto gatvėmis, lydint susidomėjusių miesto gyventojų žvilgsniams. Nuo Linų gatvės iki pat stovyklavietės kelias vedė per mišką. Keliomis kanojomis, perdarytomis į kataraną, buvo sėkmingai forsuota Šventosios upė. Kitoje upės pusėje buvo vakarojama prie laužo su lauko sąlygomis paruošta vakariene. Ryte iškilmės buvo tęsiamos – laužas, žaidimai, šūviai iš istorinių šautuvų, artilerijos pa-trankos ir t. t.

Spalio 23 d.

Raudondvario pilyje miestelio bendruomenei buvo parodytas edukacinis renginys „Didikai Radvilos LDK gyvenime“, kurį parengė Vytauto Didžiojo karo muziejaus LDK karybos istorijos skyriaus muziejinkės V. Sapjanskienė ir V. Gureckienė.

Spalio 24 d.

Kauno Senamiesčio pradinės mokyklos 3–4 klasių mokiniams buvo surengta specializuota istorijos pamoka tema „Ką žinote apie Kauno miesto istoriją“. Dalyvavo 35 moksleiviai su savo mokytojais. Pamoką vedė muziejaus ekskursijų vadovas Mindaugas Grigonis.

Spalio 25 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus tarybos posėdyje buvo apsvarstyta Karybos istorijos skyriaus naujai įrengtos „Lietuvos kariuomenės istorijos 1918–1940 m.“ 2-osios salės ekspozicija. Ji buvo įvertinta teigiamai.

Spalio 26 d.

Vilniuje, Paneriuose, 1831 m. sukilimo kautynių vietoje, įvyko Vytauto Didžiojo karo muziejaus istorikų žvalgomoji ekspedicija. Ekspedicijoje dalyvavo muziejaus Karybos istorijos skyriaus vedėja D. Naujalienė, šio skyriaus vyr. muziejininkai P. Radzevičius ir A. Daugirdas, Ginklų istorijos sektoriaus vedėjas V. Drupas, šio sektoriaus vyr. muziejininkas V. Airini ir Naujausiųjų laikų karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkas A. Jankūnas. Buvo rasta Lietuvos piliečių egzekucijų, kurias sovietų okupacijos metais vykdė KGB, vieta ir kapavietė. Po ekspedicijos buvo oficialiai kreiptasi į Genocido ir rezistencijos tyrimų centro direktorę D. Kuodytę ir Lietuvos Respublikos generalinę prokuratūrą dėl šio fakto ištyrimo ir įvertinimo.

Spalio 30 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis ir Kauno apskrities specialiosios mokyklos direktorius Liudas Anku-

davičius pasirašė muziejaus ir mokyklos bendradarbiavimo sutartį. Sutartyje numatytos specializuotos ekskursijos, istorijos pamokos mokyklos vaikams, mokytojų ir muziejininkų dalyvavimas įvairiuose renginiuose, nuoširdus bendradarbiavimas – tai, kas nors šiek tiek praskaidrintų bei pajvairintų šios mokyklos vaikų gyvenimą.

Mokykla įkurta 1924 m. VIII forte kaip defektyvių vaikų prieglauda. Vėliau ji buvo per-

tvarkyta į vaikų namus, o 1966 m. naujose patalpose Apuolės g. Nr. 11 įkuriama Kauno specialioji mokykla-internatas. Nuo 1990 m. mokykla pavadinama Kauno vaikų pensionatu, o nuo 2001 m. – Kauno apskrities specialiąja internatine mokykla. Be muziejaus direktoriaus plk. ltn. dr. Gintauto Sургailio, pasirašant sutartį dalyvavo direktoriaus pavaduotojas dr. Steponas Gečas, Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja Regina Rajeckienė ir fotografas Liudvikas Žiemys.

Šiuo metu mokykloje mokosi 160 vaikų ir jaunuolių nuo 6 iki 21 metų, kuriems, be bendrojo ir specialiojo lavinimo, reikalingas reabilitacinis medicininis gydymas, priežiūra ir slauga.

Lapkričio 6 d.

Ukmergės kraštotyros muziejuje buvo atidaryta nusipelnusio meno veikėjo dailininko Anatolijaus Stiško paroda „Simfonia Pastorale iš Lyduokių kaimo“, skirta dailininko 70-mečio jubiliejui. Be garbingų Ukmergės miesto, Lyduokių kaimo, kitų svečių, į parodos atidarymą dailininkas ir Ukmergės kraštotyros muziejaus direktorė Vaidutė Sakolnikienė pakvietė ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus ekspertą Juozapą Jurevičių. Muziejaus direktoriaus plk. ltn. dr. Gintauto Sургailio ir visų muziejinių vardų jis pasveikino dailininką Anatolijų Stiško jubiliejaus ir parodos atidarymo proga. Keli dailininko paveikslai saugomi Vytauto Didžiojo karo muziejaus ir Lietuvos sporto muziejaus fonduose.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus Karybos istorijos skyriaus vedėja D. Naujalienė, šio skyriaus vyr. muziejinkai A. Daugirdas ir M. Pečiulis organizavo ekspediciją į Gelgaudiškį (Šakių r.). Jos tikslas buvo aplankyti Lietuvos didikų Gelgaudų dvarus ir pilį, susijusius su gen. Antanu Gelgaudu, 1831 m. sukilimo vyriausiuoju vadu, kitas Gelgaudų šeimos narių valdas ir vietas, susijusias su sukilimu.

Lapkričio 7–8 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje Kauno „Ažuolo“ vidurinės mokyklos 7 klasių mokiniams (50 ir 35 moksleivių grupės) buvo surengta edukacinė programa, kurios tema „Apie Lietuvos priešistorę“. Su archeologiniais eksponatais moksleivius supažindino Archeologijos skyriaus vedėja Kristina Rickevičiūtė ir restauratorė Aušra Bajoraitienė. Eksponatus moksleiviai piešė arba lipdė iš molio. Geriausių darbų autoriams buvo įteiktos dovanos.

Edukacinės programos kuratorė – Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja Regina Rajeckienė.

Lapkričio 9 d.

Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos (direktorius Remigijus Baniulis) Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriui plk. ltn. dr. Gintautui Surgailiui iškilmingai perdavė amžinai saugoti daug vertingų eksponatų: cheminės apsaugos kostiumą, vaikų apsaugos kamerą, 4 dujokaukes GP-5, cheminės dozės galios matuoklį ID-1, Civilinės saugos departamento prie Krašto apsaugos ministerijos Garbės ženklą ir kt.

Lapkričio 11 d.

Kauno įgulos karininkų ramovėje įvyko artilerijos plk. ltn. Eduardo Tallat Kelpšos 110-ųjų gimimo metinių minėjimas, buvo atidaryta jam skirta nuotraukų ir dokumentų paroda, parengta VDKM Naujausiųjų laikų karybos istorijos skyriaus darbuotojų.

Lapkričio 15 d.

Kauno įgulos karininkų ramovėje 50-mečio proga buvo iškilmingai pasveikintas Vytauto Didžiojo karo muziejaus mokslinis sekretorius Rimas Banaitis. Jubiliatui muziejaus direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis įteikė Padėkos raštą. Apie bendrą darbą, jo pasiekimus ir laimėjimus (R. Banaitis muziejuje dirba

nuo 1985 m.) kalbėjo direktoriaus pavaduotojas dr. Steponas Gečas. Jubiliatą pasveikino muziejaus skyrių darbuotojai ir svečiai. Jubiliejinį renginį vedė Ryšių su visuomene ir bendrojo skyriaus vedėja Regina Rajeckienė.

Lapkričio 16 d.

Kauno įgulos karininkų ramovėje buvo pristatyta Mato Šalčiaus knyga „Tiltai į Šiaurę“. Pristatymą organizavo Lietuvos fizinio lavinimosi sąjunga (LFLS). Renginio iniciatorius LFLS Centro valdybos pirmininkas Romualdas Venys. Dalyvavo Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriaus pavaduotojas LFLS narys dr. Steponas Gečas.

Lapkričio 21 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Atkurta Lietuvos kariuomenei – 15“. Parodoje perteikiamas laikotarpis nuo 1988 m. žaliaraiščių iki Kariuomenės atkūrimo akto priėmimo Seime 1992-aisias. Jos organizatorius ir autorius, Naujaisiųjų laikų karybos istorijos skyriaus vedėjas Algirdas Markūnas, išsamiai supažindino su parodos istorine medžiaga.

Parodos atidarymo metu koncertavo Kauno S. Dariaus ir S. Girėno gimnazijos moksleiviai G. Krapikaitė ir M. Šarpnickytė bei gitaristas M. Bundza.

Lapkričio 22 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo paminėta Lietuvos karių diena. Šios šventės proga visus muziejaus darbuotojus pasveikino direktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis. Geriausiems darbuotojams buvo įteikti Padėkos raštai. Visi dovanų gavo po Krašto apsaugos ministerijos išleistą kompaktinę dainų plokštelę. Po to dalis muziejaus darbuotojų dalyvavo Kauno karininkų ramovėje įvykusiame šventiniame minėjime ir koncerte.

Muziejaus direktorius plk. ltn. dr. G. Surgailis dalyvavo Karių dienos minėjime Stasio Raštikio puskarininkių mokykloje, skaitė pranešimą „Lietuvos kariuomenės kūrimosi pradžia 1918 m.“. Direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas Sausumos pajėgų ir Krašto apsaugos savanorių pajėgų štabų karininkams skaitė pranešimą „Lietuvos kariuomenės istorija amžių bėgyje“.

Lapkričio 23 d.

Muziejaus direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas Lietuvos kariuomenės Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytenio bendrosios paramos logistikos bataliono kariams skaitė paskaitą „Lietuvos kariuomenės karinių vėliavų istorijos raida ir tradicijos“.

Lapkričio 24–25 d.

Kauno karo istorijos klubas prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus dalyvavo mūšio tarp Prancūzijos ir Rusijos, įvykusio prieš 195 metus prie Berezinos upės (Baltarusija), inscenizacijoje. Taip pat dalyvavo Baltarusijos, Rusijos, Latvijos, Prancūzijos karo istorijos klubai. Kauno karo istorijos klubui vadovavo vyr. muziejininkė, klubo oberbombardierė Gerarda Dručkuvienė.

Austrijoje, Zalcburgo miesto regione (šalia Mittersilo miesto), vyko Europos Sąjungos karo istorijos klubų asociacijos rudens sesija. Buvo priimti nauji nariai iš Olandijos, Švedijos, Slovėnijos ir Lenkijos.

Renginyje dalyvavo Kauno istorijos klubo prie Vytauto Didžiojo karo muziejaus vadovas, laikinai einantis didžiojo etmono pareigas Algimantas Daugirdas (vyr. muziejininkas), šioje asociacijoje atstovaujantis Lietuvai ir Lenkijai.

Lapkričio 26 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje įvyko konferencija „Nepriklausoma, demokratinė, tautinė Lietuva: istorija, dabartis, ateitis“, skirta Lietuvių konferencijos Vilniuje ir Lietuvos Tarybos įsikūrimo 90-mečiui. Jos metu

buvo pristatyta ir aptarta šia proga išleista dr. Algimanto Liekio monografija „Lietuvių tautos prisikėlimas“.

Konferenciją atidarė ir ižanginį žodį tarė muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis. Pranešimus skaitė monografijos autorius dr. A. Liekis, KTU Politikos ir viešojo administravimo instituto direktorius prof. A. Krupavičius, Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo akto signataras R. Ozolas, Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo akto signataras, Seimo narys E. Klumbys.

Konferencijos organizatoriai – Vytauto Didžiojo karo muziejus, Lietuvos mokslų akademijos Mokslininkų rūmai, Vilniaus Gedimino technikos universiteto Menotyros centras, KTU Politikos ir viešojo administravimo institutas, Lietuvos Respublikos Seimo „Tvarkos ir teisingumo“ partijos frakcija. Konferenciją vedė Lietuvos Respublikos Seimo narys E. Klumbys.

Lapkričio 28 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis, direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas ir ginklų istorijos sektoriaus vedėjas Vladas Drupas Klaipėdoje susitiko su Lietuvos karinių jūrų pajėgų vadu flotilės adm. Kęstučiu Macijausku dėl nebenaudojamų ginkluotės pavyzdžių atrinkimo ir perdavimo saugoti į Vytauto Didžiojo karo muziejaus fondus.

Muziejuje Ukmergės rajono Babelių pagrindinės mokyklos 5–8 klasių mokiniams buvo surengta istorijos pamoka tema „Lietuvos kariuomenės atkūrimas 1990–1993 metais“. Pamoką vedė Naujausiųjų laikų karybos istorijos skyriaus vedėjas A. Markūnas. Moksleiviai buvo išsamiai supažindinti su nauja paroda „Atkurtai Lietuvos kariuomenei – 15“. Po pamokos ir ekskursijos, kurią vedė ekskursijų vadovas M. Grigonis, moksleiviai buvo supažindinti su Karo muziejaus sodelio istorija ir paminklais (ekskursiją vedė direktoriaus pavaduotojas dr. S. Gečas).

Muziejuje Šančių vidurinės mokyklos moksleiviams buvo suorganizuotas edukacinis renginys „Kaip senovėje kariauta“, kurį parengė LDK karybos istorijos skyriaus muziejininkės V. Sapjanskienė ir V. Gureckienė.

Lapkričio 30 d.

Konferencijoje, skirtoje Kauno miesto muziejaus įkūrimo 110-osioms metinėms, pranešimą „Kauno miesto muziejus 1897–1918 m.“ skaitė Vytauto Didžiojo karo muziejaus Archeologijos skyriaus vyr. muziejininkas Kęstutis Šeškevičius.

Gruodžio 4 d.

Vytauto Didžiojo karo muziejuje buvo atidaryta paroda „Marvelės bendruomenės karių ginkluotė II–XIII a.“ Parodos kuratorė – Archeologijos skyriaus vedėja Kristina Rickevičiūtė.

Gruodžio 11 d.

Kauno įgulos karininkų ramovėje įvyko konferencija „Projekto vykdymas, patirtis ir problemos“, skirta gabių vaikų ir jaunimo ugdymo projekto „Šaliai ir žmogui pažinti“ pirmojo etapo nuveiktiems darbams aptarti. Projektą vykdė Vytauto Didžiojo karo muziejaus LDK karybos istorijos skyriaus muziejininkai ir Kauno jaunųjų turistų centras. Projekte dalyvavo J. Dobkevičiaus, Julijanavos, „Atžalyno“, Palemono, Sargėnų, Jonučių, Kalniečių, Milikonių, „Rasos“, S. Dariaus ir S. Girėno, „Aušros“, Šv. Mato gimnazijų mokiniai.

Artėjant Lietuvos tūkstantmečiui, projekto tikslas buvo apžvelgti Lietuvos valstybingumo vystymosi kelią. Projekto dalyviai, per paskaitas ir praktinius užsiėmimus remdamiesi Radvilų giminės istorija, susipažino su istorine valstybės raida, tautos ir žmogaus vaidmeniu istorijoje. Šio projekto metu vyko edukacinės programos, mokiniai dirbo su muziejų ir archyvų medžiaga, lankėsi istorinėse vietovėse. Konferencijoje buvo aptarta projekto reikšmė formuojant vertybines nuostatas (KJTC direktorius Laimutis Jankauskas). Vytauto Didžiojo karo muziejaus LDK karybos istorijos skyriaus vyr. muziejininkė Vilija Sapjanskienė skaitė pranešimą „Muziejų edukacinių programų įtraukimas į ugdymo procesą“.

Kauno jaunųjų turistų centras padėkojo Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriui plk. ltn. dr. Gintautui Surgailiui ir vyr. muziejininkei Vilijai Sapjanskienei už bendradarbiavimą ir mokinių skatinimą domėtis Lietuvos istorija.

Vyr. muziejininkė V. Sapjanskienė konferencijoje „Projekto vykdymas, patirtis ir problemos“, vykusioje Kaune, skaitė pranešimą „Muziejų edukacinių programų įtraukimas į ugdymo procesą“.

Gruodžio 13 d.

Muziejuje lankėsi JAV armijos pulkininkas leitenantas gynybos ir armijos atašė Džozefas B. Kingas (Joseph B. King), majorai Džonas T. Mileris (John T. Miller) ir Karlas Vinoveckis (Carl J. Winowiecki). Svečius maloniai nustebino su JAV susiję eksponatai iš Vytauto Didžiojo karo

muziejaus fondų: XX a. 3–4 dešimtmečio JAV valstybinė vėliava, 1995 m. NATO Jungtinių pajėgų vadavietės vėliava, JAV karo atašė Lietuvoje plk. Tiju Keros (Tiiu Kera) 1995 m. Vytauto Didžiojo karo muziejui padovanota uniforma, 1796–1815 m. modelio Prūsijos kavalerijos titnaginis pistoletas, 1860–1880 m. modelio amerikiečių kapsulinis revolveris, 1895 m. Rusijos užsakymu pagamintas vinčesteris, XIX a. 7–8 dešimtmetyje pagamintas 45 kalibro vinčesteris ir kt. Šių eksponatų atsiradimo muziejuje istoriją papasakojo direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas. Svečiams buvo surengta ekskursija po muziejų, atsakyta į juos dominančius klausimus.

Gruodžio 13–14 d.

LDK karybos istorijos skyriaus vedėjas Eduardas Brusokas dalyvavo mokslinėje konferencijoje „Nuo reguliarios iki tautinės kariuomenės IV“ (Od armii komputerowej do narodowej IV), vykusioje Lenkijoje, Torunės Mikalojaus Koperniko universitete, ir skaitė pranešimą „Ginkluotųjų pajėgų organizacija Vilkmergės pavieta 1794 m. sukilimo metu“ (Organizacja siły zbrojnej w powiecie Wilkomirskim w okresie powstania 1794 r.).

Gruodžio 14 d.

Vyr. muziejininkė Vilija Sapjanskienė diskusijoje „Šančiai vakar, šiandien ir rytoj“ Šančių bendruomenei skaitė paskaitą „Šančių istorija“. Diskusiją organizavo Šančių seniūnija.

Gruodžio 19 d.

Kauno įgulos karininkų ramovėje vyko kariuomenės sportininkų pagerbimo vakaras, kuriame dalyvavo muziejaus direktoriaus pavaduotojas dr. Steponas Gečas.

Gruodžio 22 d.

Kalėdos – laikotarpis, kai išskirtinėmis priemonėmis paminimas neeilinis metų įvykis. Kalėdų švenčių sudedamosios dalys – apeigos, pramogos ir vaišės. Kūčios – tai pirmiausia dvasios vyksmas, atskleidžiantis netikėčiausias mūsų sielos būsenas. Kiekvienam žmogui labai svarbi jau pati Kalėdų šventės data ir ją simbolizuojantys akcentai: šerkšnas, debesų properšose mirksinti žvaigždė, palaukės eglė, tolimas šuns amsėjimas... Tos prabėgusios vaikystės akimirkos, iki pat gyvenimo pabaigos lydėsiančios ir šildysiančios vien tik prakalbus apie Kalėdas.

Panevėžio vyskupas emeritas Juozapas Preikšas, Vytauto Didžiojo karo muziejaus kalėdinėje popietėje „Rimties ilgesys“ sveikindamas darbuotojus šventų Kūčių ir Kalėdų proga, linkėjo draugystės, santarvės ir meilės. Mokytojos Ramunės Bandzaitytės vadovaujamas Kauno apskrities J. Naujalio muzikos mokyklos stygininkų ansamblis visiems padovanojo gražią kalėdinę dovaną – klasikinių kūrinių koncertą. Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius plk. ltn. Gintautas Surgailis padėkojo muziejaus darbuotojams už gerą darbą, iniciatyvumą, šiltus žodžius ir palinkėjo puikių idėjų, didelių planų bei sparnuotų svajonių. Jei visi šie linkėjimai išsipildys (o geri linkėjimai juk turi tokią galią), 2008-ieji Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojams turėtų būti džiaugsmo ir naujų pergalių metai.

VYTAUTO DIDŽIOJO KARO MUZIEJUS 2007 METAIS.
Almanachas.

2008 10 01 Tiražas 173 egz. Užsakymas GL-405.
Išleido Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija,
Totorių g. 25/3, LT-01121 Vilnius.
Spausdino Lietuvos kariuomenės karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.

www.kam.lt

Jisų rankose – antroji Vytauto Didžiojo karo muziejaus almanacho knyga. Tai mūsų ataskaita, ką nuveikėme 2007-aisiais. Muziejaus fonduose saugoma per 220 tūkst. eksponatų: archeologiniai radiniai, kalieji ir kaunamieji ginklai, amunicijos rinkiniai, pasakojantys apie Lietuvos valstybės ir karybos istorijos raidą, „Limnicos“ skrydžio per Atlantą daiktai ir dokumentai, negatyvų ir sustraukų kolekcijos, Lietuvos ir užsienio valstybių kariuomenių uniformų kolekcija, dokumentų ir knygų rinkinys, karo technikos ir transporto eksponatai.

Muziejus kaupia, saugo, restauruoja, tirta ir propaguoja lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės kovų už laisvę bei Nepriklausomybę paminklus, eksponatus, pasakojančius apie Lietuvos istoriją, ginklų, karo technikos bei karinės amfibiotikos evoliuciją, materialines ir dvasines kultūros vertybes, supažindinančias su Lietuvos ir kitų valstybių istorija, karybos metu nuo seniausių laikų iki mūsų dienų.

